Biblioteca Polirom

Henry de Montherlant

Micuţa infantă de Castilia

POLIROM

Henry de Montherlant

Micuţa infantă de Castilia

Titlul original:
La petite enfante de Castille (1929)

Traducere de Irina Mavrodin

EDITURA POLIROM
— 2005 —

„În timp ce gust plăcerea, regret dorința.”

Faust

„În iubire, ca şi la război, ca să termini, trebuie să-l vezi pe celălalt din apropiere.”

Napoleon

Partea întâi

I

Barcelona este un oraş de şase sute de mii două sute de suflete şi nu are decât o vespasiană. Putem bănui ce înghesuială de suflete are loc la anumite ore. Dar simt că ar fi mai bine să-mi încep povestirea altfel.

Când călătoreşti, e bine să iei un tren de lux, vagoanele sunt într-atât de încălzite – Compania trebuie să te mulţumească pe măsura banilor pe care i-ai dat, încât aerul devine de nesuportat; iar ducesa nu ar îngădui să se deschidă vreo fereastră: ea refuză acest comportament, pe care-l găseşte americănesc. Dacă eşti singur în compartiment, rişti să fii furat. Dacă ai vecini, grosolănia lor, pe care ai considera-o firească la nişte călători de clasa a treia,

te oripilează. Tot astfel proasta calitate a serviciilor, de care suferă întotdeauna hotelurile de lux, te face să le deteşti, deşi într-un hotel de mâna a doua ai suporta-o cu uşurinţă.

Iei un bilet de tren la clasa întâi. Abia te-ai instalat şi, uitându-te pe fereastră, vezi cum intră în vagonul de clasa a treia o fată de toată frumuseţea. Cum presupun că eşti francez, şi deci oarecum zgârcit, iată-te otrăvit la gândul că ai plătit un loc la clasa întâi şi mergi la clasa a treia, fără să fii măcar sigur că fata nu te va respinge.

Dar la dracu' cu zgârcenia! Iată-te faţă-n faţă cu frumoasa fată. Abia te-ai instalat şi, uitându-te pe fereastră, o vezi pe ducesă, care se grăbeşte spre vagonul ei şi care te-a zărit. Ducesa continuă să creadă că oamenii de litere trăiesc din expediente şi că se mută pe ascuns, fără să plătească chiria. Zadarnic îi vei explica, la întoarcere, că în acea zi călătoreai într-un vagon de clasa a treia pentru că îţi plac lucrurile pitoreşti şi pentru a te „documenta", ea se va uita să vadă dacă manşetele tale sunt curate. Degeaba cutreieri drumurile pe banii tăi, ducesa continuă să creadă că te afli în misiune, pe banii celor care te-au trimis, ca să mai *înşiri câte ceva pe hârtie.* Aşa sunt oamenii din înalta societate şi n-ai cum să-i schimbi.

Şi apoi... ai plecat, erai proaspăt şi strălucitor. Dar, cel mai adesea, fiinţele cu adevărat adorabile se ivesc dintr-odată din toate părţile abia după treizeci şi şase de ore petrecute pe tren, după ce ţi-a crescut barba şi când simţi pe trupul tău toate urmările lavabourilor care nu au nici oglindă, nici prosop, nici săpun şi nici apă (mă gândesc la lavabourile din vagoanele de clasa a treia ale trenurilor spaniole). Şi trebuie să renunţi la a mai face cuceriri, căci cum s-ar putea face iubit bărbatul-câine?

În acea dimineaţă – era, cred, 8 noiembrie 1925, mergeam cu trenul de la Valencia, despre care nu am păstrat decât o amintire răzleaţă, către Barcelona. Cu trei zile în urmă, într-o crescătorie de tauri învecinată cu Albacete, în timp ce înfruntam, întărâtându-l cu capa, un tăuraş, fusesem răsturnat, călcat în picioare şi rănit în dreptul unui omoplat. Am fost cusut într-un spital din Valencia, dar, în loc să stau acolo spre a fi îngrijit pe îndelete, după patruzeci şi opt de ore mă îndreptam în grabă spre Barcelona.

Sunt prada unor fantome care mă posedă, mă aruncă dintr-un mal într-altul al acestei Mediterane în jurul căreia mă învârtesc, mă învârtesc, precum animalele în cuştile lor sau precum legendare personaje supuse unor legendare torturi, într-o eternă goană ce vrea să-mi întâlnească imaginaţia. În ce măsură am fost victima impulsurilor mele, a acceselor mele de nerăbdare, a incapacităţii mele de a aştepta, într-un cuvânt a incapacităţii mele de a suporta *nescia tolerandi,* spune Tacit, despre o împărăteasă, propria-mi victimă atât în sufletul meu cel mai lăuntric, cât şi din punctul de vedere cel mai material al vieţii mele, doar eu singur ştiu, după oboseala şi relaxarea a tot ceea ce a fost cândva în mine tensionat şi lacom. Mistralul din Marsilia, canicula din Almeria, căldura alternând cu frigul din Tanger, ploile torenţiale din Alger, praful din Tunis, duhoarea din Neapole – tot Sudul multiubit şi tânăra-i căldură ventilată: n-am cunoscut loc unde să fi fost mai nefericit decât aici. Dragul meu Pedro Salinas care, cu câteva zile în urmă, m-ai urcat în omnibuzul pentru trenul de Granada, bănuiai oare că în gară, în faţa acestui tren, aveam să fiu cuprins de aceeaşi panică pe care o avusesem cu şase luni înainte şi care mă făcuse să părăsesc Granada ca un om hăituit, şi că aveam să iau trenul imediat următor cu indiferent ce destinaţie – o destinaţie care s-a întâmplat să fie Albacete, fatală pentru mine? Dar astăzi, în drum

spre Barcelona, anxietatea mea nu era lipsită de motiv. Încă zdruncinat de cele îndurate, voiam să mă întorc acasă cât mai repede, cu dorinţa patriotică de a fi măcar omorât de medicii din ţara mea.

Numai că, deşi aveam bilet la clasa întâi, trecusem într-un vagon de clasa a treia, din cauza unui animal de sex femeiesc pe care voiam să-l examinez de-aproape.

Plecarea trenului spaniol prilejuieşte nişte scene pe care un devot din Spania nu ar vrea să şi le amintească. Vagonul e arhiplin. Toţi prietenii au venit să le strângă mâna celor care pleacă, în timp ce aceştia arborează o expresie de *mater dolorosa* pentru că se despart de ai lor pentru trei săptămâni; şi aceste chipuri înlăcrimate, aceşti oameni în doliu (spaniolii au mania să fie mereu în doliu) care urcă unul după altul în vagon, perindându-se spre a strânge mâini şi călcându-i pe picioare pe mai toţi, te duc cu gândul la o înmormântare. Câte strigăte! Şi ce surescitare! *Adio! Adio!* (s-ul final nu-i pronunţat). Pe lângă aceşti oameni, un francez din sudul Franţei pare un personaj tăcut.

Noi toţi cei care am alergat după tinere fete din aceste ţări latine cunoaştem rasa hidoasă a *fraţilor.* Fratele care stă la pândă, fratele complice, fratele înarmat cu un cuţit, fratele care şantajează. Dar *familia*! Această invenţie specific italiană, specific spaniolă. Mereu acest cuvânt – ascultaţi-i, *familia,* care revine în conversaţia lor! Ah, sunt prea de tot! *Adio! Adio!* Cântă acest cuvânt, se provoacă unul pe celălalt ca să-l cânte şi mai mult, aşa cum se aţâţă câinii unul pe altul, lătrând. Simt o bucurie animalică ascultându-şi propriile intonaţii, şi în aceste strigăte interşanjabile, care şi-au pierdut orice semnificaţie şi pe care le scot cu nemiluita, fără motiv, din pură plăcere, recunoşti un automatism care dezvăluie cu cruzime un vid al creierului. De câte ori nu auzim repetându-se: „*Adio! – Toma,*

tonto! (na, prostule!) – *Ven aqua, nene* (vino aici, micuţule!)"? Ca să nu mai vorbesc de *hombre*! De vreme ce în această ţară un om este condamnat să plătească amendă pentru o „blasfemie", monarhul ar face bine să-i amendeze şi pe toţi cei care ar rosti cuvântul *hombre.* Reforma ar fi de genul aceleia pe care a făcut-o Petru cel Mare când i-a silit pe mujicii săi să-şi taie bărbile: un efort către ceva mai puţină obscuritate.

Şi, peste toate astea, urlând din răsputeri, bebeluşul, plângăreţul internaţional, care bântuie trenurile precum ploşniţa paturile: flagelul călătoriilor, pe care nici precauţiile, nici banii nu-l pot reduce la tăcere, şi împotriva căruia nu există pilule, ca împotriva răului de mare. Lipită de el precum vampirul de cadavru, mama îi suge gâtul, urechile, părul, imită cu sărutările ei zgomotul baligii care cade, îl infectează cu microbi bucali, vorbeşte încă mai prosteşte decât el, când el vorbeşte, face pe ea când el face pe el, îi pune mâna pe fund, îl aţâţă cât poate să urle încă şi mai tare. Dacă adoarme, nu are linişte până când nu-l trezeşte, sugându-i gura, ca să-l facă să strige din nou. Şi aceeaşi femeie care sărută cu patimă respingătoarea făptură m-ar trata drept „sadic" dacă m-ar vedea sărutând un trandafir, o frântură de statuie grecească sau drăgălaşul botişor al unei pisici. Întregul vagon delirează în jurul fetusului, găseşte că-i minunat să facă pipi pe genunchii tăi, să-şi şteargă pantofii pe pantalonii tăi; şi să te ferească sfântul dacă nu te arăţi îndeajuns de extaziat. Întregul vagon se prosteşte împreună cu el, nu mai este decât un vast *miam miam... (ast*a înseamnă mama şi nu are din punct de vedere moral mai multă importanţă decât un răget de măgar), tata*... caca... (aceste dou*ă cuvinte vrând să spună cam acelaşi lucru), se străduieşte să-l întreacă în prostie, în timp ce făptura convulsionată îşi proiectează în toate părţile saliva, urina şi mucii, pe care asistenţa îi primeşte în chip religios. Vae

soli? *Oh! Doamne,* fericit, fericit, de trei ori fericit este omul singur! Şi, după gustul meu, el nu este niciodată îndeajuns de singur.

(Această pagină trebuie adăugată în viitoarea reeditare a cărţii *Pagini de tandreţe*.)

Când îngrozitoarea făptură a tăcut, sleită de puteri sau simţind în sfârşit faţă de sine o îndreptăţită oroare, vagonul se odihneşte câteva clipe. Datorită mirosului, ştii că, la celălalt capăt al vagonului, este cineva care mănâncă o portocală. Mama, de câte ori îşi ridică o fesă ca să-şi mai dezmorţească trupul, nu pierde prilejul de a trage o băşină. (Bărbaţii spanioli de la ţară au, la orice vârstă, chipuri pline de mândrie, în schimb, femeile au întipărită pe faţă expresia stupidă a idolilor din Grecia arhaică.) El, reproducătorul ftizie, ţine între dinţi, timp de şaptesprezece ore, o scobitoare, una dintre acele scobitori ce nu lipsesc niciodată din coşurile de călătorie spaniole şi care, din nefericire, joacă şi rolul unei mâncări. Uneori, el iese din acel nesfârşit mutism şi spune doar atât: *Bueno.* Se poate trage de aici concluzia că în tot acest timp el rumega în mintea lui tot felul de lucruri şi că ele au luat o întorsătură bună, de vreme ce-i mulţumit de sine. *Bueno* spun şi boii, mugind, îmi închipui, când, după multe ore de tăcută tensiune cerebrală, au înţeles, în sfârşit, ceva. Tihna din vagon nu-i întreruptă decât de apariţia unui personaj cu barba neîngrijită, cu mină patibulară: poliţistul care, înainte de a-ţi cere actele, îşi întredeschide haina şi îţi arată insigna, un mic disc strălucitor, cu gestul cu care Iisus Hristos, dându-şi la o parte veşmântul, şi-a arătat inima împresurată de raze de lumină.

Dar, în această relativă tăcere, desluşim treptat nişte piuituri slabe, pe care le-am luat mai întâi drept un scârţâit de osii. Toate aceste femei au buzunarele pline de vrăbii, peste care au pus o batistă. Iar în plasa de bagaje – în afară de un băieţaş care doarme

şi al cărui picior ce atârnă îl vezi de câte ori îţi întorci capul – sunt cocoşi, atârnaţi de picioare, cum a fost crucificat patronul lor, Sfântul Petru, doar spre a fi făcuţi să sufere, şi care strigă în fiecare staţie în care ne oprim, ca şi cum ar anunţa-o şi ei, în limba lor; iepuri, cărora li se dă din când în când un pumn în creştetul capului, omorâţi astfel doar pe jumătate, pentru ca agonia lor să poată dura toată noaptea. Tot trenul este plin de agonii de animale. O mamă ia din mâna unui băiat o vrabie pe care acesta o tortura. Ai putea crede că o face ca să protejeze micul animal; dar mama ştie atât de bine „cum să procedeze", încât pasărea, care îndura în tăcere cruzimea inconştientă a băiatului, în mâinile mamei începe să ţipe. Omul creşte animale domestice sub pretextul că îi sunt folositoare, dar de fapt pentru a-şi putea exercita asupra lor sălbăticia lui – şi asta în mod legal.

Dragii mei confraţi care, cu carnetul de însemnări în mână, îi cereţi impresiile din transă de la Aissaua, punându-l să le repete; care le clasaţi apoi la litera A, şi apoi le veţi şterge cu grijă de pe fişă, după ce vă veţi fi „slujit" de ele, eu vă... ei bine, nu, nu vă spun nimic: voi sunteţi ceea ce sunteţi şi eu sunt ceea ce sunt. Am încercat şi eu să fac însemnări. Dar mi s-a părut atunci că încetez să mai fiu un om care trăieşte viaţa şi că devin un profesionist într-un domeniu oarecare, că viaţa mea devenea o muncă; or, eu simt o mare oroare – o oroare întru totul meridională – faţă de muncă, pedeapsă pe care Adam a meritat-o poate, dar pe care nu o merit şi eu, care nu valorez ceva decât în momentele mele de răgaz. Şi am început deci să-mi risipesc cu voioşie viaţa, ca un om, şi nu ca un om de litere. Nu-mi pasă de mâzgălelile mele, care vor muri înaintea mea. Şi nu-mi pasă nici de preţuirea semenilor mei, vreau să spun: a celor care nu-mi seamănă. Preţuirea celor pe care nu-i

preţuieşti nu provoacă în tine decât o reacţie: „Oare prin ce am fost sub mine însumi?"

Pe scurt, aş vrea să descriu astăzi chipul animalului de sex femeiesc pentru care mă urcasem în compartimentul de clasa a treia. Dar l-am uitat. Iată trăsăturile animalului care mi-au rămas în memorie.

Avea părul năclăit, precum cel al ţigăncilor, şi urme de vărsat pe faţă, ceea ce-mi *spune* îndeajuns de mult, căci mă duce cu gândul la statuile greceşti supuse îndelungatei acţiuni a apei de mare. Înnebunite de murdăria ei îngrozitoare, muştele roiau în juru-i. Îşi întinsese pe şorţ nişte pâine şi nişte bucăţi de carne, pe care le mânca apucându-le cu amândouă mâinile, şi eu, bănuind-o a fi de o prostie divină, mă gândeam că, asemenea lui Catoblepas, îşi va înghiţi vârful degetelor fără să-şi dea seama. Degetele ei erau atât de pline de grăsimea din carne, încât inelele de pe ele alunecau: erau nişte inele extrem de ieftine, împodobite cu sticlă, asemenea celor pe care le găseai, pe când eram eu copil, în pântecele unor canişi din ipsos, după ce rupeai membrana de hârtie ce se afla sub ei; ba chiar unul dintre inele îşi pierduse podoaba de sticlă, şi nimic nu-i mai sinistru, nu-i aşa? decât un inel astfel văduvit, pe un deget viu de femeie. Cerceii ei erau diferiţi unul de celălalt, şi tot diferite îi erau şi jartierele. Adeseori îşi trăgea în jos fusta, având unul din acele reflexe de pudoare care mă umplu de furie. Bea lapte de-a dreptul din oală şi scotea un fel de suspin-grohăit de plăcere, după fiecare înghiţitură. După ce înghiţea, îşi răsturna capul pe spate precum găinile care au băut apă, ca lichidul să alunece mai bine. Era atât de animalică, încât am fost surprins, şocat când am auzit-o prima oară vorbind.

Şi aşa cum era, îmi amintea de acea copilă dintr-un *campo* andaluz, care, venind în vizită la mama ei, ce-mi era slujnică la

Jerez, şi văzând pentru prima oară în viaţa ei o scară, cea a casei mele, a urcat-o în patru labe.

I-am cântat mirosul? Mirosul ei era puternic. Era însuşi mirosul sălbăticiunilor, cel care te izbeşte când intri într-o închisoare de femei; cel care, în pragul marii hale a fabricii de tutun din Sevilla fiind, mă oprise o clipă, silindu-mă să mă întreb dacă voi avea eroismul să intru. Spălată, frecată cu piatră ponce, curăţată, despăducheată, ar fi fost încântătoare, şi, dacă ar fi să mă iau după ce-mi spune instinctul, neobişnuit de voluptuoasă. La femei agasantă este pretenţia lor de a fi raţionale. Când îşi exagerează animalitatea, prefigurează supraomenescul. În faţa mea, devorându-şi halca de carne, se afla Căţeaua homerică, Seketh, Egipteanca, Leoaica umană şi divină. Se afla poate pur şi simplu Ifigenia, cea adevărată, pe lângă care Ifigeniile creştine sunt atât de ridicole. Şi o contemplam cu un sentiment poetic şi cu unul religios, străbătut de teamă. Adăpat din plin la minunata făptură, am aspirat la ea, după ce stătusem de atâtea ori la clasa întâi, alături de ducesa ce-şi scotea din poşetă bomboane, ace de păr, o sticluţă cu apă de colonie, un trandafir înfăşurat în hârtie de mătase; printre străinii cu ifose care cer la hotel o etichetă pentru valiza lor, dacă au uitat să le-o dea, pentru că o astfel de etichetă, lipită lângă multe altele, e de efect şi sugerează bogăţia. Dar lenea m-a imobilizat.

Strategia feroviară şi nocturnă! Când, la căderea nopţii, îţi schimbi locul şi te aşezi lângă făptura râvnită, explicând neglijent că o faci ca să te aşezi „în sensul în care merge trenul", dacă nu cumva spui că vrei să te aşezi „în sensul contrar celui în care merge trenul", explicaţie oarecum mai delicată. Când aştepţi, ore în şir, ca făptura să adoarmă, întrebându-te cu mare nelinişte dacă nu-i o făptură care are particularitatea de a nu putea să doarmă în tren.

„Să nu fiu mântuit în veci, numai să-i pot sorbi răsuflarea când va adormi!” Apoi făptura adoarme. Dar un alt călător se încăpăţânează să nu adoarmă, şi ai vrea să-l înjunghii spre a-i închide ochii care te împiedică în ceea ce faci. Atunci, aşa cum o armată de infanterie câştigă teren, când înaintând în salturi, când lipindu-se de pământ şi făcând pe mortul, tot astfel mâna, pe sub pătură, câştigă cu grijă teren. Oare făptura doarme? Sau doar se preface că doarme? Va izbucni cu furie? Va accepta, în inconştienţa somnului? Sau cu o mută consimţire? în faţa ta doarme dragonul matern. La un metru de tine. Dar doarme într-adevăr? E cu neputinţă să-i vezi ochii, lumina din compartiment e stinsă. În timp ce câştigi teren, într-un mod cu privire la care nu te poţi înşela, poate că dragonul te priveşte liniştit şi nu aşteaptă decât momentul ce te poate învinui cel mai mult, când va alerta întreg vagonul şi vei fi arestat...

Mâna făpturii adormite, ţinută, mângâiată o noapte întreagă. Chipul ei sărutat, în timp ce am lăsat să ne cadă batista, ca să putem explica, dacă va fi cazul, de ce ne aplecam atât de mult. Faţa noastră pierdută în părul ei, precum capul calului în traistă. Et caetera. În mijlocul a şase călători, despre care nu ştii într-adevăr dacă dormeau sau se prefăceau şi ei că dorm. Această frică, această îndrăzneală, această prudenţă, aceste delicii. Ah, ce bucurie nebună! Poţi să îţi pierzi minţile de plăcere. Adeseori alcovul, mâine, îţi va părea searbăd în comparaţie cu noaptea din tren. Şi privirea pe care, când vin zorile, o îndrepţi pe furiş spre făptură, ca să ştii dacă ai fost singur sau dacă aţi fost doi. Făptură încântătoare, uneori cearcănele tale mi-au vorbit îndeajuns, şi felul cum te prefăceai că mă ignori în timp ce eu ridicam un geam, aranjam locul, o înconjuram pe mamă cu nenumărate atenţii, la care era cu totul îndreptăţită. Şi, în sufletul meu mereu patern, mă

bucuram că am colaborat, cu modestele mele mijloace, la a atesta încă o dată maxima care spune că tinerii se formează călătorind cât mai mult.

Geamuri care se ridică şi se lasă la ferestre, semnale de alarmă, W.C.-uri în vagoanele de clasa a treia... aceste trenuri sunt uimitor de confortabile! Şi cu câte atenţii este înconjurat călătorul! Pe uşa W.C.-urilor, o placă emailată: „Împingeţi!”, mai mult fraternă, totuşi, decât decentă. Se vedea bine că ne apropiam de acea Catalonie ale cărei greve, campanii electorale şi asasinate au însemnat lumânarea Spaniilor. În staţii nu se mai vindea apă rece, ci se vindeau ziare. Schimbare simbolică. Nu apă, această ultimă salvare după toate suferinţele morale, cea care este bună în gură, pe trup, pe tâmple, cea pe care o amestecăm totdeauna în minte cu imaginea fiinţei iubite, cea cu care se udă batista care se pune pe ochiul calului din arena cu tauri, pentru a-i uşura ultimele clipe, ci ziare, murdărirea mâinilor, a inteligenţei şi a sufletului: aceste lucruri, care apar dimineaţa, prelungesc noaptea prin tenebrele lor.

Călătorii nu mai purtau o pasăre în colivie, o garoafă după ureche, nu mai coborau la fiecare staţie, pentru ca, odată urcaţi iar, să proiecteze spre ceilalţi, în timp ce vorbesc, mirosul păhăruţului de manzanilla pe care tocmai l-au băut, vărsat dintr-o sticlă ce poartă pe eticheta ei imaginea lui Iisus, oferindu-şi inima, sau a Fecioarei Maria, ceea ce îţi îngăduie, nu-i aşa? să tot bei liniştit. (Şi e o tradiție ca în Andaluzia, dacă a coborât să bea un păhăruț un călător de la clasa întâi, trenul să-l aştepte până când se urcă în vagon.) Acum apăruseră ochelariştii, cu mutra într-un teanc de foi, minţind pe săturate, făcându-şi plinul de prostie şi de „seriozitate” pentru o zi întreagă. Limba aici nu mai era ciripitul mieros sau, dacă vreţi, limba amestecată a celor din Andaluzia, ci o limbă dură,

agresivă, şuierătoare, care trezea în mine un fel de furie fizică: închipuiţi-vă o germană vorbită cu accent american. Poate că, vai, nu-i nevoie decât de această exasperare pentru a pune între o rasă şi tine o veşnică barieră...

E de ajuns să auzi, pentru prima dată în Spania, râsetele stupide, râsetele vaginale ale târfelor, vânat de *gradas* în arene – râsetele târfelor cu înfăţişare săracă, aşa cum sunt probabil la Quimper sau la Besançon; şi sunt obsedat de dorinţa de a le arunca poşetele pe geam, ai fi putut ghici, cu ochii închişi, că erai în trenul de Barcelona, oraş care, din cauza învecinării cu Franţa, a devenit un oraş de târfe, tot astfel cum protectoratul Franţei a făcut din imperiul *chérifien* (marocan) imperiul *„chéri, viens!”* Pe măsură ce te apropiai de Barcelona, vedeai mari suprafeţe industriale, vile „cochete”, automobile pe drumuri, şi chiar – spectacol de o modernitate nemaiauzită, aproape incredibilă în Spania – o fată pe bicicletă! în tren, oamenii de la ţară, atât de zgomotoşi până nu de mult, atât de fanfaroni, acum tăceau mâlc, se simţeau mici de tot, înţelegând că vremea lor trecuse. Chipurile se luminau, cei adormiţi se trezeau, oamenii se duceau la geamuri să privească. De la o distanţă de treizeci de kilometri, capitala îşi trimitea fluidul, şi toţi, ieşiţi din ei înşişi, din murdăria oraşelor-morminte din provincie sau din abrutizarea satelor, lăsau să izbucnească, fără voie, din întreaga lor fiinţă un strigăt de exaltare şi de speranţă: „Iată, în sfârşit, şi ceva vinovat!”

Curând am intrat în Barcelona. Grupările muncitoreşti, Centrele republicane, Fraternităţile republicane, Asociaţiile democratice, Cercurile Uniunii liberale, Casele Poporului, Ateneele pentru instruirea integrală a celor două sexe răspândeau asupra bravilor proletari torente de adevăruri şi de minciuni. Presa de informare, agenţiile de ştiri, birourile de publicitate, telegraful, telefonul,

radioul, toate marile voci ale cetăţii lucrau de zor spre a stinge ultimul scandal al zilei.

Ah! Catalonie, Catalonie, bântuită de gândul Nordului, tu, pe care nu te iubesc şi pe care te iubesc...

II

A doua zi, după ce mă pansasem la doctorul S., trebuia să-mi omor într-un fel timpul în Barcelona, în acea după-amiază. Nu voiam să ratez cursa de a doua zi. Este o mare plăcere, după ce tocmai te-ai găsit faţă-n faţă cu un taur, fără nimic care să te separe de el, să te regăseşti din nou faţă-n faţă, cu o barieră solidă între voi doi: simţi cum urcă în tine, împotriva lui, toate injuriile care-i vin pe buze unui om la telefon şi care poate să închidă telefonul dacă i se răspunde pe acelaşi ton. O altă plăcere este să locuieşti într-un oraş în care, în decursul unei prime şederi, nişte oameni v-au ajutat să vă „descurcaţi”, dar unde, de data asta, rămâneţi incognito şi nu aveţi niciun fel de obligaţie.

Barcelona, când o evoc, înseamnă pentru mine acele mici localuri cu băuturi răcoritoare de pe Rambla, unde un barman, ca şi cum ar cânta la un instrument muzical, distribuie notele lichide, reci şi calde, dulci şi impetuoase, ceea ce ne va permite să ne înfăţişăm în faţa neantului, cu, în lipsa altui bagaj, o ştiinţă destul de convenabilă cu privire la băuturile reci.

Dintr-un fotoliu – de pe Rambla cea înmiresmată de nenumărate flori – în care mă instalasem în speranţa că se va aşeza în faţa mea o frumoasă femeie al cărei trup unduitor aveam să-l contemplu –

am fost alungat de un bombardament cu găinaţuri de pasăre. Consiliul municipal, vândut proprietarilor de bistrouri, se străduise să plaseze toate băncile şi scaunele sub copacii unde îşi au sălaşul puhoaie de păsări bolnave de o diaree cronică; cei care hoinăresc prin acele locuri luptă mai întâi, cu batista în mână, împotriva stropilor alburii, dar apoi, obosind, vin să se aşeze pe terasele cafenelelor. Eu, unul, am sărit într-un tramvai care ducea la Paralelo.

După ce ieşi din aceste oraşe înăbuşite şi înăbuşitoare, Madrid, înăbuşitor prin caracterul lui monarhic (provincie! provincie! o provincie întru totul rustică), Toledo (o sută de frumuseţi, o sută de căscături de plictiseală), Granada (cea mai frumoasă decepţie din zona Mediteranei), Saragossa (un strigăt de groază), Sevilla însăşi (totuşi cu adevărat vie), un mare oraş, în sfârşit! singurul din Spania! Marele oraş, locul unde găseşti ceea ce cauţi. Oraşul dezvirginat, unde nimic nu miră pe nimeni, unde nu eşti privit, unde există oameni care ştiu ce este viaţa. Oraşul care îşi pleacă privirea şi te sileşte şi pe tine să o pleci; care te înţelege din puţine cuvinte. Oraşul unde nu eşti lăsat să intri în doi în cabinele telefonice ale oficiilor poştale.

Da, desigur, când te-ai săturat până peste cap de Castilia şi de Andaluzia, la Barcelona respiri. Nu-i un oraş cu ifose. E un oraş vechi, şi în care nu simţi bătrâneţea, unde, dimpotrivă, totul este mai uşor, mai practic, mai modern decât în orice altă parte, unde lucrurile plăcute – băuturi răcoritoare, automobile, şi cu asta n-am spus totul – ţi se aşază singure în mâini. Este oraşul mediteraneean unde întâlneşti cele mai multe moduri de a-ţi desfăta stomacul. Oraşul unde poliţiştii sunt ca nişte generali englezi[1]. Un oraş, în

---

[1] Mă refer la uniforma lor (n. a.).

sfârşit – salutaţi adânc, domnii mei, unde Franţa este iubită. Dovadă că şinele metroului său sunt aşezate la aceeaşi distanţă una de cealaltă ca şinele metroului nostru, în timp ce metroul din Madrid le are mai apropiate între ele, de teama unei invazii.

Paralelo, numit în limbaj nobil *Caile del Marquès del Duero,* este un mare bulevard destul de neutru, mărginit, pe mai multe sute de metri, de uriaşe cafenele, de cinematografe şi de music-halluri, şi dominat la un capăt de o biserică şi la celălalt de cinci coşuri monumentale ale unei uzine: dublu simbol, dacă vreţi, al Cataloniei şi al Castiliei. Un fel de bâlci permanent conspiră pentru a le lua înapoi muncitorilor banii pe măsură ce ei îi câştigă, şi pentru a le spori cheltuielile pe măsură ce le sunt sporite salariile. Astfel, ei pot munci încă şi mai mult, dar vor fi la fel de săraci. Deci sunt mereu ţinuţi sub control. Dar duşul scoţian al ocnei care este uzina alternat cu plăcerile intense nu-l distruge oare curând pe om? Ei bine, n-are decât să crape! Un animal costă, o maşină costă, dar un om nu costă nimic. Chiar dacă va crăpa, prin sporirea simulată a producţiei şi a consumului, este sporită „bogăţia tuturor”, ceea ce va permite să se arate în ziare, pe bază de date statistice, că măcar Catalonia nu este un ţinut locuit de sălbatici[2].

Minunată populaţie muncitorească! Murdăria, duhoarea, comportamentul greoi şi beţivănia galice nu mai sunt decât o amintire urâtă. Având adeseori o înfăţişare severă şi oarecum rece, fiind rezervaţi şi nu foarte iubiţi de cei din celelalte provincii care îi acuză că sunt egoişti şi lipsiţi de scrupule, şi cărora ei le răspund printr-un dispreţ violent („Cei din Gallego sunt murdari... Cei din

---

[2] Trimit la cartea domnului Jacques Valdour, *Muncitorul spaniol.* Acest studiu remarcabil (din nefericire, astăzi învechit) trebuie citit de oricine vrea să cunoască Spania (n. a.).

Castilia sunt îngâmfaţi... Cei din Aragon sunt încăpăţânaţi şi proşti... Cei din Andaluzia sunt superficiali...”), aceşti oameni trăiesc de pe o zi pe alta, şi mai ales sub cerul liber, precum popoarele antice, având trei patru mobile în locuinţa lor, pe care nu o împodobesc nicidecum, şi două rânduri de cearşafuri pe care le schimbă alternativ. Nu-i preocupă decât îmbrăcămintea, care este într-adevăr foarte rafinată. E o rasă frumoasă, zveltă, curată precum cartierele în care trăieşte, cochetă, purtând o haină scurtă şi o salopetă de lucru care le strânge talia fină aşa cum ar face-o un bolero, şi espadrile care le îmbracă piciorul, lăsând totodată să i se ghicească toate mişcările. Când părăsesc atelierul, îşi pun de obicei costumul de oraş, care pare a veni direct de la croitor, deşi costă mult mai puţin decât în Franţa, unde, orice am face, silueta noastră greoaie ne împiedică să purtăm hainele cu graţie şi eleganţă. În Spania, ca şi în Italia, costumul are mult mai multă importanţă decât la noi, şi am citit undeva că un inginer francez, directorul unei uzine din Barcelona, spunea că era primit cu mai mult respect şi supunere când venea în atelierele pe care le conducea îmbrăcat în haine noi sau cu o cămaşă proaspăt schimbată.

Cartierele populare din Paralelo au în permanenţă o înfăţişare sărbătorească. Cafenelele anunţă nişte *estupendos conciertos*; aceste *uimitoare concerte* sunt date de patru muzicieni; căci, chiar şi aici, pentru o nimica toată, poţi să dai de stilul sublim: pe toate rezervoarele W.C.-urilor vei întâlni marcată o coroană regală. Pe terase, se stă la masă în faţa unui pahar cu vin alb de doi bănuţi, şi a unei farfurioare cu măsline foarte proaspete; oamenii flecăresc sau joacă cărţi; îţi sună în urechi aproape tot timpul un „psst” puternic; câţiva tineri muncitori, în sunetele unui pian mecanic, valsează, se rotesc, se îndepărtează continuând să valseze cu o graţie a mişcărilor pe care nu o mai întâlneşti decât în Italia; dar în

liniile trupului există mai multă graţie decât în Italia. Iată, cărarea într-o parte, precis trasată, ceafa lăsată liberă, sprâncenele uşor încruntate, profilul fin şi închis, un iezuit ajuns maestru în politica lumii sau un tânăr cardinal ateu; şi de fapt este un zidar, care îşi duce prânzul învelit într-o basma. Un altul este Alexandru al VI-lea Borgia din tabloul lui Tizian, pe care-l întâlneşti la fiecare pas în Spania. E o mulţime elegantă şi senzuală, şi care nu-i atât de cochetă decât pentru că se gândeşte întruna la plăcere. Este asta o consecinţă a cultului meu pentru Soare? Nu-mi place decât tenul brun şi ceea ce nu pot numi altfel decât *mirosul tenului brun,* mireasma, căldura unei tinereţi virulente, a unei tinereţi mai apropiate de natură decât în cazul francezilor. Miros de sexualitate. Tot acest frumos tineret este „eliberat". Aceste lucrătoare au reputaţia că sunt printre cele mai puţin caste din întreaga Spanie. Aceşti ucenici te fac să înţelegi de ce, la Atena, efebul deţinea primul rang social. Aceşti băieţaşi, pe al căror cap ras a mai rămas totuşi, în partea din faţă, o mică porţiune cu păr – aceasta fiind una dintre pieptănăturile băiatului arab, se joacă cu trupul lor încă de la vârsta cea mai fragedă, nelăsându-l niciodată în pace. Aceşti bărbaţi – dacă îi observaţi – se manifestă printr-o abundenţă de gesturi, de priviri, de cuvinte, de graffitti, de blasfemii obscene care ne amintesc că aici curge vechiul sânge oriental-semit, mereu biciuit de obsesia erotică. Şi totuşi din această mulţime, supravegheată de altfel atent de forţele de ordine (pretutindeni în Spania, în nord, ca şi în sud, eşti mai în siguranţă decât în Franţa), se desprinde o impresie de corectitudine şi de distincţie care îl surprinde pe francez. Şi asta aminteşte de Orient, unde ţinuta corectă, demnitatea mulţimii, într-o seară de Ramadan, când totuşi a sunat ora dorinţei, ne face să ne ruşinăm cu târgurile noastre de

la Neuilly. Spania, Islamul sunt din aceeaşi rasă, şi este o *rasă nobilă.*

(În tramvaiul care mă ducea la Paralelo, a trebuit să schimb nişte bani ca să pot plăti: „Sunteţi francez? m-a întrebat controlorul. Atunci e în ordine”. Cu aceeaşi politeţe fusese tratat, cu doi ani în urmă, un servitor al meu, care îmi povestise întâmplarea. Dar poate că eram luaţi drept nişte francezi rebeli, care sunt foarte bine văzuţi de către catalani.)

În Franţa nu mă duc la music-hall. Şi ce se întâmplă, de fapt, într-un „local de noapte”? La treizeci de ani, n-am fost încă niciodată într-un asemenea loc şi nici nu am de gând s-o fac. Femeile cu pielea albicioasă, şi mai ales pariziencele, care trebuie să-şi facă nişte ochi falşi, o gură falsă, un ten fals, care trebuie să se falsifice cu totul ca să poată plăcea, nu-mi pricinuiesc decât iritare şi greaţă. Dar, de îndată ce am intrat în zona mediteraneeană, renasc pentru feminitate. Femei din Beaucaire parcă cioplite cu securea şi acoperite cu dantele negre; sarazine din Ramatuelle; femei din Sète cu bonete care flutură precum cele ale surorilor de caritate; femei din Nisa, nume care vine din grecescul *nike,* frumoasă etimologie, mai ales pentru cine cunoaşte argoul de pe malul nord-african; arleziene atât de pure alături de masculii voştri lipsiţi de caracter; „micuţe” femei din Toulon, uneori semănând bine cu grecoaicele, sunteţi oare de acelaşi sex cu franţuzoaicele? Dar voi nu sunteţi franţuzoaice. Şi, în faţa voastră, spre ruşinea mea, eu nu sunt decât un comis-voiajor sau un subofiţer care aleargă după fuste. Vă iubesc fără să am prea mult sentimentul că mă cobor.

Totuşi, când am ajuns la Paralelo, am sacrificat mai întâi câteva minute unor gânduri nobile. Mă găseam pentru prima oară la Barcelona de când avusesem o conversaţie la Madrid cu Enrique

Fernández Arbós, dirijorul, şi îmi reveneau în memorie nişte amintiri pe care mi le povestise.

În Aragón – unde poporul are totuşi reputaţia de a fi unul dintre cele mai *brutos* din Spania, într-o zi când la Zaragoza dirijase muzică de Bach şi de Wagner, un ţăran, un om în bluză de lucru din pânză groasă, i-a spus: „Daţi-mi mâna. Eu nu ştiu să vorbesc. Dar dacă vreodată aveţi necazuri, scrieţi-mi. Şi tot Aragonul îşi va da sângele pentru dumneavoastră". Altădată, la Alicante, unde urmează să dea un concert, nişte băieţi de şaptesprezece-optsprezece ani îl abordează: „Am făcut pe jos douăzeci de kilometri ca să venim la concert, şi în seara asta, după concert, ne vom întoarce tot pe jos, ca să fim la lucru mâine dimineaţă". Şi îmi vorbeşte despre acea seară când, aici, într-un music-hall din Paralelo, a cântat ceva de Beethoven pentru nişte muncitori invitaţi de el. „Mai întâi au ascultat, cu şepcile înfundate mult peste frunte şi fumând. Şi, treptat, vedeam cum, de cealaltă parte, unde nu erau muzicienii, în atmosfera albăstrie de atâta fum, oamenii îşi scoteau şepcile, unul câte unul, iar ţigările, odată stinse, nu mai erau înlocuite de altele..."

Intru într-un music-hall. Chiar în acela în faţa căruia, pe când aveam şaisprezece ani, am rămas nemişcat poate timp de o jumătate de oră, neîndrăznind să intru, într-atât eram de prostănac, şi aşteptând să intre cineva care să aducă cu un burghez, a cărui prezenţă mi-ar fi calmat teama că înăuntru se aflau nenumărate femei goale ce ar fi venit să mi se aşeze pe genunchi, şi cărora nu aş fi ştiut ce să le spun, necunoscând eu atunci din castiliană decât termenii de tauromahie. Trei noaptea. Este ora când, la Madrid, domni în ţinută de mare doliu îşi privesc cu duioşie ţigara de foi pe care tocmai au cumpărat-o. Şi aici, muzicienii din orchestră fumează în timp ce cântă. Să ne aşezăm înspre partea alămurilor:

efectul de surescitare va fi mai intens. În faţa sălii pe trei sferturi goală, tinerele debutante vin, una câte una, şi îşi cântă cupletul. Luminile de la rampă nici măcar nu sunt aprinse; dar soarele coboară, printr-o fereastră înaltă, şi le fardează obrazul. Nu li se anunţă numele; o mână care iese din culise arată spre public o tăbliţă de ardezie pe care este scris titlul cântecului. Câte se perindă oare astfel, făcându-şi micul număr şi lăsând totdeauna în urmă o impresie, drăgălaşă, totuşi, de ceva ratat? Cel puţin douăzeci şi cinci. Sunt cu adevărat foarte tinere, cele mai multe nu au deloc voce, câteva sunt înduioşătoare prin mediocritatea lor. Mie îmi vine să le sărut mai ales când încep să cânte fals. Îmi place să văd semnul roz lăsat pe picioarele lor goale de jartiere. Îmi plac gesturile lor artificiale, micile lor legănări din şoldurile fictive, chipurile lor nefardate şi triste, cu ochi care nu se luminează (nici măcar nu au fost învăţate să surâdă) sau care se luminează brusc atunci când îşi descoperă prietenul în sală, ca să redevină pe dată atenţi şi încordaţi. Şi ele mimează toate chemările la orice îmbarcare, în faţa a treizeci de masculi care discută între ei fără să le privească măcar, şi în zgomotul fotoliilor pliante care scot un păcănit puternic când se ridică, pentru că spectatorii, înainte de a se aşeza, încearcă unul sau două locuri.

Sala goală era rezervată tinerelor debutante. Pe măsură ce se umple, cântăreţele care se perindă etalează farmece din ce în ce mai mari. Şi apoi aceste doamne au dinţi de aur. În sfârşit, luminile de la rampă se aprind, îmi închipui că dorinţa de „a ieşi la rampă” prilejuieşte mari ambiţii, mari gelozii etc. În jurul meu, bărbaţii, bărbieriţi sau imberbi, sunt atât de curaţi şi cu trăsături atât de puţin vulgare, încât, dacă nu ar fi salopetele lor de lucru, nu ai putea bănui că sunt muncitori.

După ce au terminat de cântat, domnişoarele urcă într-un balcon de la etajul întâi, care mărgineşte întreaga sală. Aici flecăresc în mod plăcut, sau au o criză de nervi, spectacol încă şi mai agreabil. Unele sunt în genul pasăre de curte, altele în genul maimuţică, gen pe care îl gust *(me gusta)* mai mult. Într-o seară am văzut-o acolo sus pe una dintre fetele astea, care adormise, biata de ea. Părea atât de abrutizată, încât am început să o doresc.

După antract, e rândul vedetelor. Fiecare aduce, în concertele pe care le dă, o mare bucată de stofă, cu numele ei brodat deasupra, pe care o atârnă pe scenă. Este privilegiul rangului său.

Castiliana, limbă aspră, este plină de dulci căderi, care sunt şi mai preţioase în contrast cu sunetele pline de asperităţi: cele mai frumoase lacuri sunt cele de munte. Nu există limbă mai nobilă şi mai plăcută totodată. Ai în faţă una dintre acele persoane serioase, Magdalene care poartă un crucifix de briliante între sânii lor vinovaţi, şi iată cum dintr-odată vorbirea ei devine peltică, vocea parcă i se topeşte, limba e umedă, încărcată de voluptăţi, făcându-se văzută în actul rostirii (şi astfel afli care dintre ele au o digestie mai dificilă), ca şi mişcarea salivei: toată gura a devenit ceva foarte important, ceva principal, ca un al doilea sex; şi apoi mai sunt şi unghiile, prea îngrijite pentru a fi oneste, lumina şi umbra care alternează în ochi, uşoara muşcătură de pe gât, cearcănele şi urmele plăcerii lăsate pe chipul tânăr şi deja parcă buhăit, faţa luminată de acel fard spaniol care străluceşte, dând femeilor un luciu ca al merelor, trupul clasic, aşa cum place bărbaţilor, numai bun de iubit, cu moliciunile şi rotunjimile sale. Şi iat-o pe Carmen Rosique.

Chipul îmbătrâneşte brusc când apare o altă femeie. Alături de mine, amantul se uită în podele; aud plescăitul făcut de buzele pe care şi le umezeşte, suferind că o vede astfel expusă.

Şi iat-o pe Conchita Garzon, cu ochii oblici şi inteligenţi, şi poate mincinoşi. Şi Emilia Domingo, cea încântătoare. Şi toate aceste stele nu au devenit stele decât pentru că au descoperit marele secret al artei lor: cel de a-i face pe ceilalţi să creadă că ele se amuză, şi poate chiar cel de a se amuza cu adevărat. Acele triste copile de la început nu au nimic comun cu scena. La pat cu voi, copilelor, la pat cu voi – acolo unde bărbatul, încă şi mai trist decât voi, se consolează consolându-vă.

Uneori cântecul este întrerupt de exclamaţii, de încurajări, de reflecţiile vreunui spectator în vervă, care dezvoltă un adevărat comentariu liric, adesea ironic. De multe ori asta o face pe cântăreaţă să se trezească, ca banderilele care trezesc un taur ce începuse să adoarmă. O dată am văzut un spectator de o anumită vârstă care îi striga unei dansatoare: „Mai mult temperament, ce dracu'! Uite cum se dansează! *Eso es bailar!"* Şi, ridicându-se, începu să se agite din tot trupul. În Franţa, unde oricine se urcă pe o scenă devine o persoană sacră, bine ar fi dacă l-am imita uneori pe acel hodorog spaniol. Tare mi-ar plăcea să văd ce mutră ar face proastele noastre actriţe ridicate la rang de glorii naţionale, dacă, dintr-un fotoliu de orchestră, s-ar ridica dintr-odată un domn şi le-ar spune în faţă ce crede despre ele.

Există un faimos poem din *romancero,* în care un cavaler, surprins de furtună, se adăposteşte sub un stejar. „Pe ramura cea mai înaltă, văzu că se află o micuţă infantă." În vârful arborelui simbolic care figurează destinul Spaniei, se află, astăzi ca şi ieri, un chip de femeie. În timp ce idealul de feminitate traversează o criză în Europa care s-a luptat într-un război – moda părului scurt, a şoldurilor înguste, în genul „băieţesc", arată că femeia, simţindu-se ameninţată, caută în mod inconştient să semene cu un efeb; lucru la care teoriile psihologilor şi ale scriitorilor, sportul şi chiar

moravurile o îndeamnă tot timpul Spania rămâne fidelă idealului din secolul al XIX-lea. Şi cultul femeii, nu atât ca mamă şi nici ca soţie, ci ca femeie şi în ceea ce are ea mai feminin, îi uimeşte pe străini şi îi farmecă prin aceeaşi vrajă uşor desuetă pe care o răspândesc caleştile negre, mănăstirile roz, oraşele unde „defăimarea celor sfinte este interzisă şi se pedepseşte cu o amendă”.

Ah! nu o poţi vedea nicidecum pe micuţa infantă de Castilia înscrisă la Femina-Sports şi alergând la proba de 83 de metri garduri. Între ea şi aceste activităţi există o evidentă incompatibilitate. Femeile din music-halluri şi din localurile unde se dansează, când îşi întind braţele, arată prin chiar asta că sunt lipsite de muşchi (pentru acelaşi motiv, Isadora Duncan, când îşi întindea braţele, era monstruoasă), bărbia lor dublă vorbeşte despre grăsimea din talie, umerii lor sunt moi şi fără contur, iar corsetul, cu toate deformările pe care le aduce, este, mi-a spus o dansatoare, necesar ca să te sprijini pe el şi să capeţi astfel puteri în timp ce dansezi: e cea mai bună dovadă că femeia nu este puternică prin natura ei.

Să privim totodată şi admirabilele fotografii din cartea lui Hébert, *Educaţia fizică feminină,* care le reprezintă pe unele dintre instructoarele lui de sport. Ele au fost pentru mine o adevărată revelaţie. Şi totuşi, degeaba protestează mintea noastră împotriva esteticii femeilor spaniole, ceva profund ne face să vedem în ele un tip de feminitate care, şi el, în ciuda imperfecţiunilor sale, poate ajunge, în genul lui, la o perfecţiune. Va mărturisi oare autorul *Olimpicelor* că, prima oară când a văzut o femeie cu corset – şi era una dintre aceste dansatoare spaniole, nu i s-a părut a fi ceva urât? Adevărul se află pretutindeni.

...Al doilea antract, şi apoi spectacolul de revistă propriu-zis. Titlul său este: *Viens ici. Viens ici,* în franceză. Castiliana, care are geniul diminutivelor, este pentru mine limba iubirii. Dar pentru spanioli limba iubirii (sau mai curând a plăcerii) este franceza. Mi se pare un lucru foarte omenesc. Totuşi, acest *Viens ici* îmi sugerează mai puţin o dulce chemare, cât ordinul pe care stăpânul îl dă câinelui său Médor. Când apare într-un cuplet, femeile îl pronunţă *Vienne ici.*

Acest mic varieteu mi-a plăcut mai mult decât tot ceea ce văzusem în acest gen la Madrid şi care mi se păruse cam „provincial". (La Romea, an de an, se cântă aceleaşi cântece. Am ajuns să-mi spun că moda are şi ceva bun în ea, silindu-i pe oameni să nu rămână închistaţi în vechi idei şi gusturi. Dar şi Opéra-Comique a noastră li se pare, probabil, jalnică, germanilor, englezilor şi americanilor.) Mă uitam la femei, şi câteva mi s-au părut prietenoase. Erau oare cu adevărat? Sunt mort după spaniole. Un exemplu. La Genova, într-un restaurant, două femei – dintr-un turneu teatral – se aşază nu departe de mine şi vorbesc castiliana... O femeie care cinează singură sau cu o prietenă e totdeauna ceva înspăimântător. Şi apoi, e de ajuns să aud vocea unei spaniole, chiar dacă nu o văd, vocea aceasta coboară în mine, mă ia în stăpânire aşa cum iei în stăpânire un cal, îmi dă brusc o stare de timiditate pătimaşă. Sunt într-atât de tulburat de una din cele două femei, încât nu pot să-mi mai ridic capul, nu pot să mai mănânc. Unul dintre gesturile ei îmi taie respiraţia: e ca şi cum aş primi un pumn în stomac. Şi simt cum mi se înmoaie picioarele. Îl chem pe patron. El îmi spune:

— E englezoaică.

— Sunteţi sigur?

— Absolut sigur. Vreţi să faceţi cunoştinţă cu ea?

Îi spun că nu. Toată simţirea în care o învăluisem a părăsit-o dintr-odată, aşa cum nişte păsări zboară de pe o ramură. Şi o privesc cu indiferenţă.

Printre dansatoarele din corpul de balet o remarc dintr-odată pe una, de departe cea mai tânără: ca toţi orientalii, am o slăbiciune pentru femeile foarte tinere. Ibn el Uardi spune că un băiat stârneşte dorinţa cu începere de la doisprezece ani şi că o fată cu începere de la zece ani. În Al Mostrataf putem citi: „Făpturile dătătoare de voluptate sunt cele care au ceva mai mult de zece ani şi care nu depăşesc douăzeci de ani; după această vârstă, dă-le la rebuturi. Femeia de patruzeci de ani, de exemplu, este o calamitate". Totuşi, orientalii nu au spus şi că suferinţele cele mai mari ne sunt pricinuite de aceste făpturi foarte tinere. Să spunem că dansatoarea mea avea şaisprezece ani. Exact şaisprezece ani, pentru că dacă ar fi avut fie şi cu o zi mai puţin, a o iubi nu ar mai fi însemnat a o iubi, ci a o *pângări:* aşa scrie în Codul penal, vai! în acel moment, dansatoarele erau îmbrăcate cu obişnuitul lor tutu, şi îi vedeam talia foarte înaltă şi lungile-i picioare – lungi datorită coapselor lungi; şi pentru femei, ca şi pentru băieţi, adevărata frumuseţe, frumuseţea regală, presupune nişte coapse lungi; iată de ce croitorii plasează cordonul femeilor pe la jumătatea feselor. Era foarte zveltă, o fetiţă înaltă şi cu pieptul plat, cu lungi picioare cu linie pură, deja formate prin dans, cu braţe subţiri şi pe care le adoram tocmai pentru că de obicei îmi plac braţele puternice ale sportivelor. Prin felul cum îi era construit trupul, prin trăsături, prin tenul deschis la culoare, nu avea nimic din trupul spaniol, ci mai curând din cel francez. Numai palmele ei mici şi slabe îi trădau rasa: aş fi putut ascunde una întreagă în mâna mea. Erau mâini mici ca acelea ale mamei mele. (Ea îmi spunea: „Uite ce mâini mici are mama ta". Iar eu îi răspundeam: „Ce rău îmi pare! Fiindcă mie

nu-mi plac decât mâinile de arhanghel!”) Aceste mâini minuscule sunt, de altfel, frumoase sau dezgustătoare, cale de mijloc nu există.

Ascultam şi priveam, cu gura căscată, precum copiii la circ. Eram fascinat şi deja începusem să sufăr din cauza ei. De ce trebuie să întâlnim totdeauna anumite fiinţe tocmai când părea că ne aflasem pacea? Când vom fi bolnavi, când vom fi în închisoare, ca să fim izbăviţi de ispită? Eram grav de parcă m-aş fi aflat în faţa morţii. Simţeam cum îmi curge sudoarea pe spinare.

Ea jucă rând pe rând un puşti din Madrid – şi, când îşi întindea braţul, vedeam o mică pată de sudoare pe bluză, la subsuoară, o pată atât de mică şi de înduioşătoare; o chinezoaică, ceea ce se exprimă simbolic, în toate music-hallurile din lume, prin cele două degete arătătoare înălţate spre cer; un „apaş”, şi una dintre actriţe, care, după cum am ghicit, era mama sa, o zdrahoană de femeie, poate o instructoare de gimnastică, se rotea făcând-o să se rotească, agăţată de gâtul său. A căzut destul de rău? Când s-a întors, un genunchi îi sângera. M-am gândit că, în acel moment, bandajul în care îmi era înfăşurată partea de sus a pieptului era probabil, ca în fiecare seară, pătruns de sânge, şi îmi veni atunci în minte acel episod din *Paradis la umbra săbiilor* în care doi alergători, un băiat şi o fată, amândoi răniţi, se simt cuprinşi de dragoste la vederea sângelui lor. Ce însemna această fatalitate a sângelui care mă urmărea? Apoi interpretă nici eu nu mai ştiu ce. Dar cânta, îmi amintesc, privind la dreapta şi la stânga, cu capul uşor înclinat într-o parte, şi, într-adevăr, deşi pe trei sferturi goală, semănând cu o mică elevă ce cântă în corul şcolii, de ziua directoarei. Avea o înfăţişare plină de curaj; dar nu părea câtuşi de puţin a fi o micuţă viperă.

Am spus oare că îşi purta la gât amuletele sfinţite? Amulete sfinţite! Ba chiar, la un moment dat, le-a luat între buze şi, cu acel aer prostuţ care este atât de drăgălaş la o fată, trăgea puţin de lănţişor, ca o iapă tânără de zăbală. „Aşa deci! îmi spuneam, o fi oare totuşi o fetişcană cu care va trebui să mă port cu mănuşi?”

Au urmat nişte dansuri din Andaluzia: *Cordoba.* Muzica devine dintr-odată asemenea unei femei: te înfioară, ca o apă rece care îţi pătrunde în măruntaie. Pentru prima oară, ea apăru în costum andaluz, cu înalta mantilă neagră. Dar rochia nu era decât un văl de tul negru, şi prin ea i se întrezăreau lungile picioare luminoase. „Făptură adorabilă!” am strigat. (Urmarea nu mi-o mai amintesc.)

Finalul a fost un fel de apoteoză catalană. Ce rol juca ea? Nu-mi mai amintesc. Întreaga trupă, bărbaţi şi femei, în cor, cântară imnul naţional al Ampurdanului. Aşa cum în *sardana,* când cercul de dansatori, cu paşi complicaţi şi pătimaşi, îşi încetează pentru o clipă oscilaţia enigmatică, izbucnesc notele ascuţite ale unui *fluviol,* mic fluier din os la care se cântă cu o singură mână, în timp ce cealaltă mână loveşte în *tambori*; tot astfel, când corul înceta să cânte, izbucnea veselia rustică a oboaielor şi a acelui cimpoi numit în catalană „sac cu vaiete”. Provenţa nu are muzică (dacă e să judec după faptul că vorbele din *Coupo Santo* au fost puse pe muzica unui cântec franţuzesc); Italia te primeşte la Ventimiglia cu *Sole mio*; dar ce profundă originalitate de îndată ce ai trecut de capul Creus! Şi apoi era cântul provinciei mele natale şi, în transa în care mă aflam, în excesiva sensibilitate nervoasă pe care o aveam de când fusesem rănit, când bărbaţii din sală reluară refrenul – şi corurile de bărbaţi sunt atât de frumoase, încât orice cântec devine prin ele patetic, am fost cuprins de un imens entuziasm. Nimic viu, nimic altceva decât nişte fraze despre nişte genealogii nu-mi spunea că familia mea îşi avea originea în Catalonia. Cauza

catalană îmi era indiferentă. Şi totuşi, în această umilă sală, în mijlocul acestor muncitori mai puţin apropiaţi mie decât ţăranii din Andaluzia, în faţa acestor biete cocote, dintre care cele mai multe nu erau, fără îndoială, catalane, am simţit cum mişcă în mine ca tot atâtea lucruri posibile toate nebuniile făcute, de la începuturile lumii, în numele clanului. Dar, în tranşee, auzind prin noapte corurile de soldaţi germani înălţându-se din tranşeea duşmană – poate asta a fost emoţia cea mai tulburătoare stârnită în mine de război, nu şoptisem oare: „Patria mea este pretutindeni unde ceva mă înalţă deasupra mea însumi”? Sunete atotputernice, niciun conducător de oameni nu a înţeles încă ce răsturnări stau în puterea lui dacă se slujeşte de voi. Nu-i doar o poveste că sunetele au construit ziduri puternice şi că tot ele ar şti să le distrugă.

Am ieşit în stradă, cu toate aceste pumnale ale frumuseţii şi ale iubirii împlântate în inima mea, şi am mers ca un posedat prin noapte. „Am mers”, oare ăsta-i cuvântul? Un tremur îmi străbătea partea de sus a trupului, de parcă eram pe punctul de a-mi lua zborul. Şi picioarele îmi erau atât de moi, încât o ciudată imagine mă urmărea, fără a izbuti să mă facă să surâd: „Parcă sunt Sfânta Caterina de Siena” (când leşină, în pictura lui Sodoma). Vreme îndelungată, viaţa şi-a încetinit atât de mult mersul, încât părea că rămâne nemişcată. Şi dintr-odată se precipită şi arde. O stăpâneai, o duceai unde voiai. Şi dintr-odată se întoarce şi te înfruntă, ca un taur urmărit ce se roteşte brusc spre tine. În sfârşit, va trebui să fii îndrăzneţ şi totodată prudent! în câteva ore totul s-a metamorfozat. Viitorul se schimbă din secundă în secundă, aşa cum se schimbă şi cerul: tot viitorul atârnă de un chip de care nu-ţi aminteşti, de un suflet necunoscut ţie. Mergeam fără să ştiu încotro, pe străduţele încă pline de lume şi violent luminate, unde oameni aşezaţi la mese, pe trotuar, mâncau creveţi, unde butoaiele se aliniau în

prăvălii ca într-o cramă: un oraş animat, la ora două şi jumătate noaptea, este un lucru tipic spaniol. Aerul se răcorise brusc, şi eu eram numai în haină, dar într-o asemenea stare de lirism, încât era cu neputinţă să răcesc (să remarcăm numaidecât şi această mică notă de ridicol). Mă cuprindeau dorinţe nebuneşti să le telefonez unor vechi prieteni (dar telefoanele erau toate automate şi eu nu reuşesc să înţeleg cum funcţionează): „Dragă prietenă! Iar m-am îndrăgostit! Ce poveste! Şi, bineînţeles, arată groaznic. (Nu era adevărat.) – Atunci, de ce... – Uite, aşa mi-a venit!” O voi lua, o voi duce la Paris, o voi convinge pe mama ei dându-i bani. Şi, dacă nu se poate aşa, mă voi căsători cu ea. Fortul de pe Montjuich, iluminat pe vârful colinei întunecate, era ca o cetate suspendată în cer.

M-am întors la hotel. Am sărutat calendarul agăţat în camera mea, pe fila pe care era scris 9 noiembrie 1925.

După ce m-am culcat, am avut nişte vise incredibile, din care m-a trezit plăcerea extraordinară pe care o simţeam. „Ah! îmi spuneam, când văd ce mi se întâmplă, încep să cred în Dumnezeu.”

III

A doua zi dimineaţa, m-am dus să-l văd pe prietenul meu Puig, fost matador de clasa a treia sau a patra, acum organizator de curse de tauri, adică exact persoana de care aveam nevoie ca să intru în

relaţie cu acele doamne. Dar Puig nu era acolo. I-am lăsat un bileţel în care îi spuneam ce vreau de la el.

Oriunde m-aş găsi, ceva mă îndeamnă să merg către o grădină sau un loc cu apă, şi nu mă simt în largul meu dacă nu am nici grădina, nici apa. Era o zi de duminică. M-am pomenit într-o grădină publică, unde cânta fanfara unui regiment. Multe sunt motivele pentru care grădinile din Orient sunt atât de iubite. Unul dintre ele este acela că sunt cu desăvârşire lipsite de pretenţii ideologice. În grădinile din Europa, chiar şi la popoarele cele mai *naturale,* în Italia şi în Spania, incorigibila moralitate mic-burgheză a reprezentat Progresul, Umanitatea, Curajul militar ca pe nişte personaje hidoase. (în privinţa asta, nu-i revine un premiu parcului din vest, din Madrid? Retiro nu are nimic frumos în afară de numele unei pieţe, cea a îngerului căzut.) Nu numai urâţenia acestor statui dezonorează graţia locului; dar, în aceste oaze create pentru bucurie, ele ne împiedică să ne bucurăm, amintindu-ne că trebuie să ne prefacem întruna şi să cultivăm în noi nenumărate sentimente artificiale, dacă vrem să trecem cu succes examenele la care ne supune societatea.

În această grădină din Barcelona, figurile groteşti din bronz nu ofensau probabil prea mult privirea, dat fiind că nu îmi amintesc deloc de ele. Dar era aici moderna grădină spaniolă, cu copaci ale căror frunze parcă le poţi număra, şi care aproape că nu aveau umbră. În chioşc cântau soldaţii din fanfară. Şi jur-împrejur se întindea molatic promenada, toată forţa feminină, iar prin praf trecea o muscă, o foiţă de ţigară zbura – într-o cădere interminabilă, fluturii, beţi de muzică, se lăsau să cadă din copaci. Femeile mergeau mai încet, purtându-şi sânii mult proiectaţi în faţă, şi cearcănele lor se adânceau, acele cearcăne totdeauna atât de pronunţate, atât de revelatoare pe care le au femeile spaniole. Era

momentul când, la concert, îşi sprijină capul de marginea lojei. Copilaşii îmi atingeau genunchii, strecurându-se către vreun loc. Dirijorul se ridica şi rămânea suspendat în aer. Iar eu nu mă uitam la muzicanţi, ci mă uitam, dincolo de toţi, la visele pe care le zămisleau în mine. Să o imaginez lângă mine, în această atmosferă divină, iată adevărata certitudine că nu voi muri niciodată.

În iubire, lucrul cel mai bun este această clipă de necunoscut. Făptura despre care nu ştii nimic şi pe care trebuie să o cucereşti. Cum se va topi treptat, precum o îngheţată din care tai bucăţi. Cum va ajunge străina de astăzi să-i mintă pe ceilalţi, pe ai săi, pe iubiţii ei părinţi, pentru tine. Ai acelaşi sentiment ca în faţa calului, ca în faţa taurului de care te apropii: cum şi cât de mult o voi stăpâni? Aceeaşi nesiguranţă şi aceeaşi dorinţă de a-ţi măsura puterea.

Dar când mă gândeam că mă voi căsători cu ea, o iubeam încă şi mai mult, pentru că pe acest drum lung puteam să pornesc alături de ea cu adevărat.

În timpul după-amiezii, renunţând la corrida, m-am dus la Paralelo şi m-am aşezat de data asta în primul rând de fotolii.

Ce pot să vă spun? Ceea ce am văzut de aproape confirma ceea ce văzusem de departe. Amuletele sfinţite săltau şi acum la rădăcina sânilor; dinţii ei erau strălucitori precum lucrurile în prima zi a creaţiei; pe degete purta două inele, subţiri precum firul de aţă; şi râsul ei de fetiţă când o pisică, neprevăzută în program, s-a repezit din culise pe scenă, tolănindu-se aici pe podea! „Cât de mult îmi placi, Dumnezeule-Doamne, cât de mult îmi placi!” Când dansatoarele au înaintat pe pasarela care, dincolo de muzicanţi, mergea de-a lungul primului rând de spectatori, şi când s-a aflat la un metru de mine – îmi alesesem fotoliul în acest scop, am început să tremur de dorinţă aşa cum iarna, când deschizi fereastra, începi

să tremuri de frig. Picioarele şi coapsele ei goale se găseau la un metru de mine! Şi totuşi, dacă le-aş fi îmbrăţişat, aş fi fost dus la poliţie: există un fel de sadism în uzanţele sociale, care în acelaşi timp provoacă şi interzice. După ce sfârşi de dansat, se răsturnă în braţele mamei sale, cu gura întredeschisă, cu ochii închişi – repet, la un metru de mine. „Ah, îmi spuneam, cum să nu fii lesbiană! Ce natură anormală ar trebui să ai dacă, văzând această frumuseţe, nu ai dori-o!" Atunci tumultul voluptuos care, de când ea se apropiase de mine pe pasarelă, germinase înlăuntrul meu precum vârful fraged al unei plante, ajunse la paroxism. Acolo, în fotoliul meu, am simţit exaltarea binecunoscută, apoi o împlinire, apoi o ameţeală, apoi o slăbiciune, apoi o uscăciune şi ceva morocănos care mă luă în stăpânire, ca şi cum, în fiinţa mea, abia mai pâlpâia o lumină care înainte strălucise. Fetiţa îşi stinsese şi ea culorile. Am simţit că trebuia să o uit puţin, pentru ca, treptat, dorinţa să se nască din nou în mine.

La hotel, am găsit un bilet de la Puig. Nu putea să mă însoţească în seara asta la Paralelo, dar vom merge mâine împreună. Am cinat, gânditor. Nu aveam nicio îndoială: o *posedasem,* pe fetiţă. Şi mă simţeam ceva mai liber, ceva mai desprins de ea. Zadarnic îmi spuneam tot ceea ce puteţi ghici, râzând de mine şi de modul meu de a poseda o femeie de la distanţă, fetiţa nu mai era o noutate pentru mine.

Totuşi, seara, în timp ce ea era pe scenă, iubirea şi dorinţa mea erau tot mai mari. Din nou, pe pasarelă, păru că leşină de plăcere, şi am ştiut că în mine se împlinise ceva extrem. Am încetat pe loc să o mai iubesc. Era ca şi cum îmbrăţişarea – prin spaţiu! – îşi atinsese scopul, braţele mele se desprinseseră de ea instantaneu, ca şi cum aş fi fost străfulgerat şi gata să cad, mort, peste prada mea.

Acum o priveam şi îmi spuneam: „Ceea ce mi se întâmplă este un avertisment. Va fi pentru mine ca şi celelalte. O voi adora până când o voi poseda şi, posedând-o, voi distruge totul. În noi rămâne de-a pururi înscrisă doar femeia pe care nu am avut-o. O dorinţă nesatisfăcută mimează iubirea, dar nu este iubire. Lăsaţi-i pe logodnici să trăiască împreună timp de o lună, înainte de căsătorie. Câte căsătorii se vor mai face?” Aşa cum un bărbat lipsit de temperament este neliniştit că dorinţa lui nu va fi îndeajuns de mare, îmi suspectam inima şi îmi închipuiam deja iubirea mea obosită. Şi o priveam pe fată plângând-o lăuntric, cu sentimentul că am obţinut-o şi am înşelat-o fără ca ea să ştie măcar că eu exist.

După terminarea spectacolului, le-am aşteptat pe cele două femei la intrarea artiştilor. Aici se adunase ceva lume. „Un beţiv”, mi-a spus cineva. Vreun bărbat din Madrid sau din Bilbao, m-am gândit eu, căci cei din Catalonia sunt foarte sobri. M-am apropiat: era un marinar englez. Stând pe vine în rigolă, acel *jolly old fellow,* o brută sinistră, lividă, insulta oamenii. Nimeni nu îndrăznea să spună ceva: toţi îl dispreţuiau în tăcere. La câţiva metri depărtare, un sergent de poliţie privea scena nemişcat, fără să intervină. Se temea poate că Barcelona va fi bombardată drept represalii la faptul că cineva îndrăznise să-l atingă pe un matelot al Maiestăţii Sale.

După o jumătate de oră, le-am văzut ieşind pe cele două „persoane”, îmbrăcate sărăcăcios. Ea purta – nu mă veţi crede – o fustă scurtă (fără îndoială pentru ca mama să pară mai tânără), şi mă uimea, ca toate dansatoarele spaniole, de altfel (dar ăsta era secretul lor!), prin lipsa de gust cu care era îmbrăcată pentru oraş. Dar, după atâtea aventuri extraordinare, mediocritatea acestei aventuri mă încânta.

Trecură pe lângă mine şi – a fost un instinct al trupului meu, împotriva căruia sufletul meu nu s-a revoltat – le-am lăsat să se îndepărteze în noapte, fără să le urmez.

Sărăcia lor nu numai că nu mă făcea să ezit, ci, dimpotrivă, mă aţâţa, lăsându-mă să prevăd că îmi voi atinge cu uşurinţă ţinta. Încă mai credeam pe atunci că de la oameni poţi obţine orice cu bani, când, de fapt, o mulţime de oameni preferă banilor multe alte lucruri; din nefericire, aproape întotdeauna ei preferă nişte prejudecăţi; marea pârghie socială nu este interesul, ci vanitatea. Dar din clipă în clipă prindea consistenţă în mine ideea că *nu trebuia să realizez* acea faptă.

Atunci când, lângă o altă femeie, mirosul, simţul meu tactil şi toată gura mea şi toată virilitatea mea erau la zenitul plăcerii, când inima şi mintea mea spuneau, sufocându-se: „Am reuşit!”, pătruns până în măduva oaselor de fericire, am dorit să mor şi, fiindcă murmuram sau strigam: „Mor... Mor... Spun «da» morţii, dacă astfel te pot avea în braţe timp de o oră!” trecând dintr-o moarte într-alta. Astăzi, când dintr-odată îmi amintesc că mă voi culca în seara asta cu ea (uitasem!), îmi spun: „Ce corvoadă!” Ce s-a petrecut? De două luni, mă culc cu ea ori de câte ori vreau. Dacă mi s-ar fi spus că, foarte curând, mă voi culca cu fetiţa din Barcelona, prima mea mişcare ar fi fost una de contrarietate, căci ar fi trebuit să mă întorc la hotel ca să mă bărbieresc (e inutil să încerci să găseşti un frizer care să te bărbierească bine). O avusesem de două ori în câteva ore. Desigur, îşi pierdea din noutate.

A fost oare atracţia apei? Oare un port, în acea nevoie de eliberare pe care o simţeam, mi-a apărut ca un loc frăţesc, evocând toate actele de respingere, şi pe eroii puri, din familia celor ca Guynemer şi Alain Gerbault, prin a căror viaţă nu a trecut nicio

femeie? Am cerut să fiu dus la port, unde sălăşluiesc pisici care pescuiesc peşti, numeroase precum păsările. L-am presimţit de departe, după mirosul mării, aşa cum, la Marsilia, ieşind din gară, te izbeşte un damf de vulgaritate populară, aerul moral venit din largul mării, întruchipat într-un singur chip tânăr.

Portul era cufundat în noapte, el, care este atât de frumos cu multele-i lumini şi cu corăbiile-i cu pânze – portocalii şi roşii – la apusul soarelui, văzut de la capătul digului din Ponent, în timp ce o vrajă verzuie transfigurează marea în larg. Luna – corn subţire – era culcată pe un nor, în cerul prin care treceau stoluri de telefoneme. Se rotea lumina unui far, şi vedeam, de câte ori trecea fasciculul de raze, bărcile dintre pacheboturi, în care se ascunseseră nişte copii ca să doarmă, alături de nişte pisici care dormeau şi ele. Deasupra bărcilor, care unduiau cu atât mai mult pe valuri cu cât coca era mai uşoară şi catargul mai înalt, se auzea verga izbindu-se de catarg. Pescăruşii escortau un vapor care ieşea din port, sau se aşezau pe apă, ţinându-şi aripile ridicate, sau atingeau doar foarte uşor apa, atât cât să pescuiască ceva, iar ţipetele lor semănau cu un scârţâit de troliu. Toate docurile scânteiau, fiecare lumină îşi avea reflexul ei. Vaporul se îndepărta. O, vapoare în noapte, pline de noapte şi de lumini! Câtă putere nostalgică şi tragică în aceste câteva silabe: serbarea pe mare...

M-am aşezat la umbra unei corăbii cu trei catarge albe, venită din Palma cu o încărcătură de portocale: unele se rostogoliseră în mare, ca nişte planete fabuloase pe un cer albastru întunecat. Vasul îşi purta la pupa, înaltă precum puntea superioară a caravelelor, turnurile şi leii, stema Spaniei înconjurată de ornamente aurite. Marile sale pânze erau groase şi uşoare. Catargele sale lăcuite aveau sclipiri de metal. În vântul care când bătea puternic, când se potolea, drapelul galben şi roşu curgea ca un fluviu rapid.

Auzeam cum le clănţăne câinilor în dinţi gunoaiele pe care le mâncau – acei câini care noaptea continuă să trăiască, albi, alergând cu paşi mărunţi între şinele de tren, câini care sunt totdeauna în căutarea unei aventuri, câini cinici care nu vor să se întoarcă la cauza cea dintâi – în timp ce o pisică, tolănită la câţiva paşi depărtare, în mijlocul cheiului pustiu, se prefăcea indiferentă la acea scenă. „Înger venit din ceruri! Sunt al tău! Pentru totdeauna!” strigam eu din când în când. Apoi mă întunecam la gândul că în camera mea de hotel există un telefon, că ea îmi va telefona tot timpul, că va trebui să-i dau un număr greşit. Îmi spuneam: „Singurul gen de iubire de care, vai, sunt capabil la douăzeci şi nouă de ani, este un sentiment care, de îndată ce începe, nu poate continua decât în declin: nu în cădere bruscă, ci în cădere lină. Acum, când n-am schimbat încă niciun cuvânt cu această fetiţă, mă găsesc în punctul culminant. Ce câştig posedând-o? Ştiu atât de bine cum se va petrece asta! Ştiu în asemenea măsură ce fel de satisfacţie voi avea, şi că voi bea bucuria aşa cum un bărbat răcit bea un pahar de vin, ştiind că e bun, dar fără să-i simtă gustul; da, chiar aşa, voi gusta această bucurie, dar nu direct, senzual, ci gândindu-mă la ea. Încă de la prima noastră întâlnire, este în afara oricărei îndoieli că voi simţi ca pe o clipă plăcută clipa în care iubita va pleca. Încă de la această primă întâlnire, îi voi spune: «Nu vreau să te reţin prea multă vreme...», şi la niciuna dintre întâlnirile noastre următoare, la niciuna, nu voi fi cruţat de această foarte vagă, dar foarte sigură aşteptare a momentului despărţirii. De altfel, experienţa îmi permite să prevăd că aproximativ la a treia întrevedere ne vom da limpede seama că nu mai avem să ne spunem nimic. Şi voi simţi apoi nevoia să răresc din ce în ce mai mult întâlnirile, dacă vreau să-şi păstreze savoarea; şi se va ivi şi acea imperceptibilă uşurare în serile în care ea va fi în

întârziere, în vreme ce eu voi putea crede că ea nu va mai veni... Oare toate astea merită să fie făcute?”

Cu o putere halucinantă, vedeam ceea ce văzusem de prea multe ori. Ne vedeam, legaţi unul de celălalt prin părţile intime, dar eu, cu un gest care era un simbol, redresându-mi, întinzându-mi pieptul şi capul, departe, spre aer, spre libertate, spre tot ce nu era ea. Sau, cu un braţ ţinându-mi cucerirea, dar căutând pentru trupul meu prospeţimea cearşafului din locurile neatinse, scoţând un picior din pat, nemaipăstrând cu celălalt trup decât o foarte mică suprafaţă de contact, în sfârşit, întorcându-i spatele, aşa cum şi ea mi-l întoarce, întrerupând orice contact, retrăgând braţul gol de sub ceafa asudată, pentru a căuta puţină răcoare sub pernă. Apoi mă ridicam din ea cu senzaţia de a fi fost contaminat, ca şi cum ar fi avut gripă. Mă întorceam în patul meu, cu voluptate, îmi regăseam independenţa, libertatea de a face mari mişcări cu picioarele, regăseam virginitatea reconfortantă a cearşafurilor... Şi îmi spuneam: „Acea privire pe care am aţintit-o pe chipul ei ca pentru a-l aspira în afara fiinţei sale şi în fiinţa mea, aceeaşi privire, timp de o oră, pe când ea se va roti prin camera mea, nu se va mai opri asupra ei nici măcar o singură dată. Când ea îmi va vorbi, îmi va vedea privirea distrată, şi îşi va spune: «Orice îi zic, nimic nu-l interesează». Va veni oare şi o zi când, examinându-mi portofelul, voi socoti că pot să-i scot fotografia din el? O zi când o voi urî în toate clipele când nu o voi dori? Când nu-i voi mai da decât sărutările lipsite de dragoste care însoţesc stingerea spasmului? Va veni o zi când, întins lângă ea, voi închide ochii ca să-mi închipui că sunt lângă alta? – Care alta? Oricare. – O zi când voi simţi nevoia să o ucid pentru că sforăie?” Şi presimţeam ce milă îmi va fi de ea, acea milă pe care o ai pentru o femeie pe care începi să n-o mai iubeşti. Cât de mult am vrea atunci ca ea să fie fericită cu alt

bărbat, şi să-şi bată joc de noi! Cât de mult încercăm să-i oferim compensaţii, să ne răscumpărăm!

Cum e oare cu putinţă, mă gândeam, sunt pe punctul de a ajunge la ceea ce aştept atât de mult şi amân totul pentru a doua zi! Oare nu-mi iubesc decât reveriile? Simţeam că în aceste reverii se afla fericirea cea mai sigură, şi totuşi socoteam că e nedemn de mine să mă mulţumesc să dau doar târcoale posesiei. Dar în speranţă e mult mai mult decât în împlinirea ei, şi de aceea, printr-un gest instinctiv, când e să facem pasul, preferăm să ne mai amânăm fapta.

Drama era că în chiar momentul când eu prevedeam cu certitudine toate aceste mizerii viitoare, născute din întâlnirea cu micuţa dansatoare, mi se părea totuşi îngrozitor să nu intru în viaţa ei. Dar ce înţelegeam, de fapt, prin „a intra în viaţa ei”? O consimţire din partea ei, şi niciun act. Un da de care nu voi uza. În realitate, doar de asta aveam nevoie. Aveam nevoie să obţin un da, din partea ei, şi din partea fiecărei femei tinere din acest oraş. Şi apoi, să nu le posed. Dar să ştiu că aş putea să le posed. Ele nu mi-ar da nimic; eu, în schimb, le-aş da, chiar mult, poate... Dar, vai, aproape niciodată nici acest schimb inegal nu este îngăduit.

O iubeam şi totodată o duşmăneam. Aş fi făcut nebunii ca să o am, şi în acelaşi timp, anticipând, mă săturasem de ea. Să trebuiască să mă interesez de întâmplările mărunte din viaţa ei, să mă ocup întruna de ea, să-i suport prostia – căci nu putea fi decât proastă, asta nu, nu şi nu, ştiam că nu-i cu putinţă. Cu oricare dintre aceşti masculi, bătrâni stâlpi de cafenea, controlori de autobuz, elevi întorcându-se de la şcoală, aveam ceva în comun; eram de aceeaşi parte a baricadei. Dar în ea, în ea cea pe care aş fi acoperit-o cu mângâieri şi pe care o voiam fericită, în esenţa ei, exista ceva care îmi era străin, care nu mă interesa, ceva ce nu

preţuiam, ceva în care, într-o bună zi, voi năvăli, plin de batjocură şi dezgust, pentru a-l distruge. Ah! să doreşti ceea ce dispreţuieşti, ce tragedie! Să trebuiască să atragi şi să respingi aproape cu acelaşi gest, să aprinzi şi să arunci pe dată, cum faci cu un băţ de chibrit: iată tragedia raporturilor noastre cu femeia!

(Şi asta fără să mai punem la socoteală anumite riscuri cu totul locale. Unul dintre prietenii mei trebuise să divorţeze de o spaniolă, din cauza iritării nervoase pe care i-o pricinuia, repetat fiind de douăzeci de ori pe minut, micul foşnet al evantaiului pe care ea îl închidea brusc...)

Mă ridicasem şi mergeam de-a lungul digului. Un negru se uşura în mare. De câte ori te întorci spre aceşti oameni, spre aceste femei din porturi, le întâlneşti privirea aţintită spre tine. Şi, pe punţile curate lună, îi vezi pe marinarii americani, cu feţe luminoase, imobile şi tăcute, cercetând cu superioritate mulţimea meridională de pe ţărm.

Pe măsură ce înaintam spre larg, marea era mai agitată. Valurile albe se rostogoleau şi, ajungând la dig, ţâşneau de-a lungul peretelui ca pentru a-l escalada, aşa cum fac animalele sălbatice aţâţate, sar pe pereţii gropii în care sunt ţinute; şi, când se retrăgeau, din micile deschizături ale digului ieşea puţină spumă, aşa cum iese puţin fum din gura tunului, după ce obuzul a ţâşnit. Nu vedeam valurile care se izbeau de cealaltă parte a digului, ci doar stropii deşi de spumă care se pulverizau din ele; parcă ar fi fost nişte schije de obuz. Iar eu, cu capul gol, izbit de vânt din dreapta, din stânga, întruna, ca de un boxer care dă croşeu după croşeu, mă clătinam ca un catarg, cu ţigara zburându-mi dintre buze.

Am rămas multă vreme aşezat la capătul digului, lângă far. Era oare bine sau era rău că nu eram atât de orb ca aceia care rostesc cu

bună-credinţă cuvintele „pentru totdeauna”? Precum o obsesie, aceeaşi scenă mi se înfăţişa în minte, scenă pe care o trăisem de prea multe ori, când cu o femeie, când cu altă. O iubisem. Şi de acel trup pe care adineauri îl scuturam cu patimă, ca pentru a-l rupe, pe care îl izbeam, mişcându-mi şoldurile, cum izbeşti o poartă cu un berbec, pentru a lărgi spărtura prin care pătrunsesem, acum mă desprindeam brusc, pentru ca pieptul meu să nu mai atingă acel zid de închisoare, care devenea jilav, ci să simtă contactul cu aerul pur, sau măcar fineţea cearşafului. Şi totuşi trupul ei rămânea tot în dreapta mea ca un zid, ca un meterez, ca o piedică obtuză; şi eu o iubeam acum atât de puţin încât, când buzele mele, cu o mişcare involuntară îi atingeau braţul gol, ele rămâneau acolo nemişcate.

Cele mai multe femei sunt nişte Penelope, în felul lor: ele desfac ziua pânza pe care au ţesut-o noaptea. Acum începea lunga zi care era plata pentru noapte, vreau să spun: pentru douăzeci de minute din noapte, lunga zi în care va trebui să mă obişnuiesc cu prezenţa ei guralivă, care nu mă absoarbe îndeajuns pentru a mă face să cred că orice muncă este inutilă, şi mă absoarbe îndeajuns ca să mă împiedice să lucrez – ah! cât de mult trebuie să iubeşti pe cineva pentru a-i suporta prezenţa! lunga zi în care va trebui să „o port pe umeri”, să încerc să o închid în tăcere şi în absenţă, să-i dau drept ideal non-fiinţa, până la ora unsprezece noaptea, când va reîncepe să existe timp de douăzeci de minute, prin tot felul de mângâieri, mereu aceleaşi, ce nu o vor înşela nici pe ea, nici pe mine, şi care, dintr-odată, vor face loc urii. Urii? Nu: exasperării, care iartă mai puţin decât ura.

Dacă asta trebuia să fie, dacă, în momentul când o doream cel mai mult, ştiam că asta va fi, ce importanţă mai puteam acorda sentimentelor mele de astăzi? Puteam să spun că o iubesc? Şi de ce să mă mai chinuiesc să mi-o fac iubită, dacă, deja, atât de departe

de ea fiind, o simplă declanşare fizică era de ajuns ca să-i slăbească prezenţa în mine?

În lumina farului se mişcau nişte umbre. Marea purta, spre infinit, mai mult alb decât verde. Trecea de dig, arunca pe deasupra puhoaie, pe care le vedeai căzând, unul ceva mai repede decât altul, ca nişte cai de curse care au trecut peste un obstacol; şi vântul îmi aducea pe obraz un praf de apă. Îndărătul parapetului, spuma rămânea şi se închega pe jumătate, tremurând ca un animal marin din adâncuri, scos la suprafaţă şi care agonizează. Dar pe şoseaua de pe dig, valurile, furioase cu câteva clipe mai înainte, nu mai erau decât nişte pânze de ape încreţite ici-colo de vânt şi care surâdeau, purtând numai, ca amintire, minuscule banchize de spumă – ca un bărbat care, după ce a trecut marea clipă năvalnică a dorinţei, se miră de el însuşi şi meditează asupra a ceea ce a trăit.

M-am întors, cu ochii arşi şi grei de vânt. Lângă corabia cu trei catarge, o portocală căzută rămăsese pe chei. Am ridicat-o şi am muşcat din ea, uşurându-mi tristeţea. Hotărâsem să plec a doua zi din Barcelona.

IV

A doua zi am rătăcit prin oraş din zori şi până seara. Ca o pânză de corabie de vânt, eram umflat de dorinţa de a răsfăţa, de a cheltui pentru ea, de dorinţa ca ea să fie mulţumită. Dar puteam eu face ca totul, în trecutul meu, să nu fi luat sfârşit aşa cum prevedeam că se va sfârşi şi această întâlnire? Iubirea devenită o obişnuinţă, voluptatea devenită ceva maşinal, posibil în fiecare zi,

la orice oră, neameninţată de nimeni, şi nici de lege sau opinia celorlalţi? Credeam că o iubesc foarte mult? Şi ce însemna asta? Şi pe celelalte le iubisem foarte mult.

Simţeam atunci cum ceva mă împinge cu putere să plec.

Dar, în faţa acestei fugi, în faţa a ceea ce lumea ar numi o laşă eschivare, povestea micuţei infante de Castilia îmi revenea în minte. Un cavaler surprins de furtună se adăposteşte sub un stejar. „Pe ramura cea mai înaltă, el văzu că se află o micuţă infantă.” Ea îi spuse că este fata regelui şi a reginei Castiliei. „În numele Domnului, îţi cer, cavalere, să mă iei cu tine, ca soţie a ta, dacă vrei, sau ca iubită.” După cum se vede, micuţa infantă spune direct ce are de spus! Din nefericire, cavalerul e prostănac de-a binelea. „Aşteaptă-mă, doamnă, până mâine cât e lumină. Mă duc să mă sfătuiesc cu mama.” O lasă pe micuţa infantă în copac şi se duce să-şi vadă mama, care îl sfătuieşte să o ia ca iubită: toţi aceşti oameni au un admirabil simţ al vieţii facile, foarte diferit de severitatea ce ni se pare nouă că a domnit în moravurile societăţii spaniole din Evul Mediu. Numai că atunci când cavalerul s-a întors, pasărea îşi luase zborul. O luaseră pe micuţa infantă nişte călăreţi care nu se mai duseseră să ceară sfat de la mama lor... (Dar poate că ea le-a pricinuit mari necazuri.)

Micuţa infantă de Castilia! Cuvintele mereu pline de vrajă – în ciuda muzeelor de pictură. Una din marile superiorităţi ale Barcelonei asupra celorlalte oraşe din Spania este aceea de a nu avea un muzeu de pictură. La Madrid, în unele zile, plictisul mă îndemnă la tot felul de lucruri, chiar şi să mă duc la Prado; şi îmi târăsc paşii prin marea încăpere numită „Sala picturii spaniole”, unde este atât de greu să dormi (băncile nu sunt capitonate). Între „donatorii” cu mutre de asasini, tablouri religioase din Evul Mediu şi infanţi cu feţe desfigurate de buboaie, cu capete oribile, le vezi şi

pe ele, pe micuţele infante clorotice. În trăsăturile lor, îşi dispută întâietatea morga, stupiditatea, răutatea vicleană şi onanismul; nu mai vorbesc, bineînţeles, de expresia abrutizată proprie animalelor princiare. Dar, când ies de aici, e de ajuns să pronunţ aceste cuvinte: „Micuţa infantă de Castilia”, şi cad pradă tuturor slăbiciunilor. Tot astfel, când eram mic, şi mă crispam furios în faţa fotografului (în zadar îmi spunea: „Haide, zâmbeşte acum! Ce-ai face, de exemplu, dacă ai întâlni un prieten?”, iar eu, fără să ezit, îi răspundeam: „Aş trece pe cealaltă parte a străzii, ca să nu-l întâlnesc; mama, în cele din urmă, îl întreba: – N-ai cumva o pisică? – Ba da, doamnă, întotdeauna se găseşte la casa omului o pisică! Era adusă pisica, şi dintr-odată mă însufleţeam. Atât de mult încât, ca să mă fotografieze, fotograful trebuia să aştepte să mă calmez).

Mergeam la întâmplare prin oraş. Câte femei frumoase puteam întâlni! Dar ele îşi pierdeau din preţ din cauza acelei *chica* de la Paralelo. Le puneam în locul ei, şi oboseala anticipată pe care o simţeam faţă de ea se întindea şi asupra lor. Toate îmi apăreau prea asemănătoare între ele, din punct de vedere fizic şi moral; jalnic de interşanjabile. Ce importanţă avea dacă era una sau cealaltă! Şi aceste trupuri, mai ales, atât de aceleaşi! Mereu aceste patru membre! Diferitele specii de animale ofereau o diversitate mult mai mare!

Am intrat în catedrală şi asta m-a înviorat. Mărturisesc că şi atunci când mintea îmi este la o sută de leghe de ideea de voluptate, este de ajuns să intru într-o biserică spaniolă pentru a fi asaltat de gânduri *vinovate.* (Fete frumoase, îmbrăcate în negru, cu trupul în faţa altarului, dar cu faţa pe jumătate întoarsă spre mine. Sunt cuprins de o bună dispoziţie, pe care o sporeşte până dincolo

de orice limită acel *prohibito di fumare*[3] înscris pe zidurile sanctuarului, şi care trezeşte în mine dorinţa de a fi ipocrit. Iar în tablourile, de gust îndoielnic, văd diavoli, flăcări ale infernului, cazane cu apă clocotită, care mă îndeamnă să mă bucur de viaţă, văzând ce mă aşteaptă.)

Cred că aceste locuri sfinte au asupra mea efectul pe care-l au asupra tuturor, dacă e să judec lucrurile după faptul că în preajma bisericilor există totdeauna nişte case de rendez-vous. Fericită combinaţie, care-i permite unui străin să se ducă în oazele pământului fără să o ia pe alt drum decât pe cel al oazei Cerului! Jur-împrejurul catedralei, pe fiecare stradă, cu un nume de sfânt, era, seara, acelaşi trio: o *dama de noche,* al ei *macho,* care o supraveghea, şi un poliţist (o, tipografi, oricât de mult i-aţi urî pe aceşti funcţionari, nu publicaţi cuvântul „poliţist” făcând anume o gravă greşeală de tipar[4], cum aţi făcut cândva într-o carte a mea), care îi supraveghea pe cei doi. Vedeai de îndată că Barcelona este un oraş în care găseşti tot ce vrei.

Încântătoare catedrală! Şi, mai întâi, mănăstirea. Auzi aici mieunatul pisicilor, gâgâitul gâştelor, zgomotul jetului de apă artificial şi pe cel al jeturilor de apă umane. Căci Providenţa a vrut ca în tot oraşul să nu existe nici măcar o singură vespasiană, pentru ca acest loc de uşurare să se poată găsi în casa lui Dumnezeu. De aceea oamenii vin aici de la o depărtare de zece leghe ca să-şi facă nevoile. Şi, cu acelaşi prilej, intră să-şi satisfacă şi vreo nevoie spirituală. Să fie asta o politică a Bisericii? Să situăm dezbaterea la o oarecare înălţime. Îmi place să văd aici o aplicare înduioşătoare a

---

[3] Cititorul îşi dă seama că aici confund bisericile spaniole cu cele italiene (n. a.).

[4] În franceză : *serpent de viile (ad litteram :* şarpe de oraş) în loc de *sergent de viile* (poliţist) (n. tr.).

marii doctrine catolice despre buna folosinţă pe care trebuie să le-o dăm infirmităţilor noastre.

În catedrală, cu condiţia de a rămâne treaz – dar zgomotul bănuţilor care cad în cutia milei nu te lasă să aţipeşti poţi să petreci ore minunate. Copiii ministranţi o străbat în galop, se strigă unul pe altul cu voce tare, iar un băieţaş spaniol, când se pune pe strigat, strigă, nu glumă. Fiecare altar este apărat de nişte drugi de metal, şi drugii – după cum am observat – sunt mai groşi decât cei de la grădina zoologică şi sunt dublaţi de un grilaj. Pe această cuşcă cu gratii se află o pancartă. Ea nu spune că este interzis să-i dai de mâncare fiinţei celeste, ci indică preţul indulgenţelor. Dacă îmi amintesc eu bine, capeţi o mie de zile de paradis dacă dai 2,40 pesetas, adică aproximativ 10 franci.

Îndărătul gratiilor îl văd întotdeauna în imaginaţie pe bietul conte de Peñaranda, închis într-o cuşcă asemănătoare de nu ştiu ce fiară regală, de Carol Quintul, poate. Citim în ghid că şi-a obţinut eliberarea renunţând la titlul de conte. Dacă aş fi într-o astfel de situaţie, aş renunţa şi eu la al meu.

Într-una dintre capele se află un Christ care se găsea pe galera lui Don Juan de Austria, în timpul bătăliei de la Lepante. Pentru a evita o ghiulea turcească, această statuie şi-a plecat capul, ceea ce a făcut-o celebră, lucru lesne de înţeles.

Şi iată că, pentru slujba care va începe în curând, sosesc tinerele femei, cele albe şi cele negre, cu voaletele şi mantilele lor, pe care şi le-au pus la intrarea în catedrală. Este o adevărată colecţie de îngeri. Desigur, nu acum e momentul să citeşti *Discursul asupra metodei*!

Preoţii ies din sacristie, precedaţi de un personaj în robă roşie şi cu un guler alb, mare, cu lungi bucle albe naturale. Vorbesc, râd între ei, scuipă pe jos, par a se înţelege de minune. Şi sunt

îmbrăcaţi în verde, roşu, violet. Frumoase păsări! Măcar de-ar fi ale paradisului!

Procesiunea se încheie cu câteva persoane bisericoase. Vă întrebaţi poate de ce râd de o biserică, după ce am vorbit despre ele cu emoţie şi respect? Pentru că totul este în acelaşi timp adevăr şi eroare, respectabil şi rizibil. Şi treaba noastră este să vedem tot ceea ce este, adică şi ceea ce este respectabil şi ceea ce este rizibil, fără să sacrificăm un aspect în favoarea altuia, şi, dacă scriem, să le arătăm rând pe rând. Ceea ce se poate spune în nişte desăvârşiţi alexandrini:

L'homme complet a en lui, et il fait alterner,
Le comte Albert de Mun et Le Canard enchaâné[5].

După ce am ieşit din catedrală, am pornit repede printre călugării burtoşi şi care trăgeau din ţigări de foi, purtând pe cap micile lor calote uşor destrămate, şi salutaţi de gărzile Guardia Civil (dar sfinţiile lor nu binevoiesc să răspundă la salut); printre înmormântări cu preoţi nebărbieriţi, cu vizitii cocoţaţi pe dricuri şi care fumează, cu dricurile de lemn-dulce, atât de strălucitoare încât abia mă stăpâneam să nu le ling, cu acoliţi plini de pete de ceară picată din lumânări sau din torţele funebre: o întreagă adunare pompoasă, cu false sclipiri şi murdară; printre marinarii de care-i plin oraşul şi a căror distracţie, aici ca şi pretutindeni, constă în a sta aşezaţi pe bănci, aşteptând ora când se vor întoarce la bord; printre carabinierii ce-şi poartă pistoalele legate de acele lungi şnururi cu care se spânzură în sâmbetele când solda nu le este încă

---

[5] Omul complet are în el, şi îi alternează, Pe contele Albert de Mun şi *Le Canard enchaîne* (n. tr.).

plătită. Uneori trec nişte soldaţi. Văzându-mă, fanfara lor cântă ceva. Atunci caii îşi rotesc cozile, şi o expresie de satisfacţie se răspândeşte pe trăsăturile lor, ca şi cum li s-ar fi dat să bea un sirop de migdale; eu, unul, încep să dansez (în sinea mea): îmi place mult să ascult fanfara militară, pentru că este muzica cea mai zgomotoasă. După felul cum soldaţii îşi mişcă braţul drept, aproape atingându-şi sânul stâng, văd că sunt cu adevărat pătrunşi de o convingere; şi aşa şi trebuie să fie un soldat. Mergând, ţin capul puţin lăsat pe spate, ca şi cum ar purta în craniul lor Adevărul, şi ca şi cum, la cea mai mică mişcare greşită – o, Doamne! – ar putea să-l scape pe jos.

Vreme îndelungată, fanfara lor m-a urmărit cu afirmaţii utile bunei ordini ale societăţii. Ah! această muzică militară e una foarte sănătoasă, sigură pe sine, care ştie unde merge, având în ea acel ceva oarecum naiv care există şi în cântecul cocoşului. Şi toboşarul! Simţi că nu are multe lucruri să-ţi spună, dar că este convins de ceea ce-ţi spune. De la înălţimea unui parapet, aruncându-mi privirea în curtea unei cazărmi de cavalerie, am văzut un ofiţer care îi învăţa pe soldaţi cum să mânuiască sabia. Cu picioarele depărtate, lovea puternic în dreapta şi în stânga; numai că avea o sabie de lemn. Mi-a venit să surâd în faţa acestei imitaţii. Din fericire, gândesc după cuviinţă! Am luat prânzul într-una din acele *casas de comida* în care nu ţi se dă nici cuţit şi nici şervet, şi unde nici clienţii nu aduc aşa ceva, furculiţa şi degetele sunt de ajuns; şi unde zidurile sunt decorate cu inscripţii de genul: „Trăiască 1 Mai!” „Trăiască Republica socială!” *„Eviva el Balompié*!” (ciudată metamorfoză pentru ceea ce noi numim *balle au pied,* sintagmă devenită numele unui club sportiv); unde încercam, pe ascuns, să beau turnându-mi pe gâtlej direct din sticlă, şi vărsându-mi astfel pe cravată, un vin gros; unde chelnerul îţi aduce farfuriile cu

mâncare schiţând paşi de dans; unde-l auzi pe bucătar cântând cât îl ţine gura, şi pe slujnică, şi pe chelner, şi pe patron, cât e ziua de mare, şi prostiile pe care le spun nu-s cu nimic mai prejos decât cele spuse de semenii lor în preaiubita noastră Franţă: nu fac decât să întineze tăcerea, cu indiferent ce. Mergeam prin această mulţime, cuprins de cheful de a-i săruta pe copii pe obraz, de a fluiera în urma femeilor, de a le pune câinilor mâna pe cap, de a le vorbi florilor din florării; şi pe chip aveam, trebuie să recunosc, o neruşinare atât de mare, încât mă întreb cum de nu eram pălmuit de toţi trecătorii. Am luat câteva tramvaie la întâmplare, în acest oraş unde nu am fost niciodată în stare să mă orientez. Oricât de diferite le alegeam, vopsite cu negru, cu galben sau cu verde, fără imperiale sau cu imperiale (acele faimoase imperiale din Barcelona, care dublează pentru noi plăcerea unei plimbări prin oraş, a unei plimbări printre firele electrice ale curentului de înaltă tensiune), ele mă aduceau mereu la biserica Sagrada Familia: Barcelona a optat atât de mult pentru lumini, încât a vrut, în deriziune, să aibă cea mai urâtă biserica din lume; această teribilă monstruozitate este, din fericire, construită prin subscripţie publică, ceea ce înseamnă că abia un sfert, îmi închipui, din milioanele strânse, este afectat construcţiei; ea a fost începută încă din 1882 şi cripta abia acum a fost terminată. Iar în tramvai un bătrânel în haine foarte curate mi-a oferit un bilet de loterie: *„Que bonito numero!* (Ce număr frumos!) Nu vă spun că este cel bun, dar... ce număr frumos!” M-am dus la post-restant, unde fiecare scrisoare sosită pe numele meu, între suprataxa „pentru străini” şi suprataxa „post-restant”, mă costa trei franci ca să o scot, şi trebuia să le iau pe toate sau pe niciuna, şi a trebuit să plătesc trei franci pentru prospectul la fosele septice, pe care îl plasa un nobil breton, trei franci pentru cel privitor la întorsul paltoanelor, trei franci pentru

carnetul de cumpărături al ducesei, trei franci pentru tăieturile din ziar în care se spunea că sunt o brută, un măcelar, un plagiator, un apostat, un nimic, că scriam în franceză precum o vacă spaniolă, că dobândisem crucea de război pe bulevarde, că rana pe care mi-o făcuse un taur nu era decât o operaţiune de publicitate; ca să nu mai vorbim de jurnalul cehoslovac, care mă transforma în dansatoare rusoaică: mă numeam Montherlantova şi dansam în Moar*tea lebedei. Şi* mai exista şi un plic separat, care nu conţinea decât o singură tăietură de ziar, unde se spunea că începusem să fac burtă, şi m-a costat şi ea trei franci. M-am consolat, după atâtea calomnii, bând un sirop de migdale. În scurte vorbe, am făcut tot ceea ce poate face mai frumos un călător.

L-am găsit pe Puig la hotelul meu, în *patio.* Un faimos hotel, unde există, spune un pliant, „apartamente pentru câini" şi unde o inscripţie lipită pe uşa ta te previne că „dacă s-ar întâmpla ca un ţânţar să vă tulbure odihna...", nu-mi mai amintesc bine sfârşitul frazei, dar mi se pare că într-un caz atât de grav ţi se restituia preţul camerei, îi trimisesem lui Puig un bileţel prin care îl rugam să cinăm împreună. Era un omuleţ spân, cu o uşoară burtă, cam de vreo cincizeci de ani, purtând o bască pe cap, şi pe al cărui chip fericit se putea citi o lipsă absolută de nevoi spirituale.

Puig mi se adresă în catalană. Era un mod afectat al lui de a spune: „Catalana este limba spaniolă, castiliana nu-i decât un dialect". Căci Puig profesează cel mai mare dispreţ pentru simplismul intelectual, social şi sexual al spaniolilor. Apoi, după ce îşi satisfăcu mania, mă felicită pentru lovitura de corn pe care o primisem, îmi ceru nenumărate detalii tehnice despre accident, apoi am trecut la subiectul principal. Dar când i-am explicat că voiam să o văd pe fetiţă, să-i spun că mă fermecase, să-i dau un

buchet de flori şi să plec, pe faţa lui se aşternu o expresie de deziluzie comică. Îl duceam într-un univers care pentru el era absurd. Neînţelegându-mi motivele, crezând că ezit de teama unui eşec, îmi repeta, printre frunzele unui palmier ce se mişcau fără încetare din cauza unui curent de aer continuu:

— La Barcelona, toate femeile sunt nişte c...! Aici îi vezi pe băieţaşii de paisprezece ani ducându-se la b...! Singurul oraş din Spania unde, sub influenţa ideilor europene, lumea începe să înţeleagă că mai există şi altceva decât plăcerile solitare! Noi facem tot ceea ce ne place! Iată deviza femeilor din acest oraş.

Şi el arăta spre cuvântul *Disponible,* scris pe un panou publicitar pentru locuinţe de închiriat, din holul hotelului. Spunea toate acestea de parcă mi-ar fi spus: „Noi avem primele uzine din Spania, primele spitale din Spania”. Lui Puig îi plăcea Iluminismul. Pe bună dreptate, credea că iubirile facile sunt una dintre „luminile” acestuia.

Am mers spre Paralelo, urmaţi de un băieţaş care purta un buchet mare de flori: era unul dintre acei sălbatici copii spanioli, cu mijlocul subţire, atât de supli încât te-ai putea încinge cu ei. Toate ziarele anunţau la aceeaşi oră că frizerii vor avea o casă de pensii. Mă gândeam la nenumăratele fete tinere care la acea oră plecau la cinema, şi eram mulţumit să le simt fericite. Această plimbare, întreruptă de o oprire la fiecare cinci paşi, pentru că spusele lui Puig, devenind tot mai pasionate, cereau din partea lui (şi din partea mea) o clipă de nemişcare plină de înţelesuri şi însoţită de tot atâtea uşoare lovituri pe antebraţul meu câte propoziţii principale comportau spusele lui, a prilejuit o nouă criză de entuziasm.

Puig, mângâind cu o privire circulară reclamele şi vitrinele din piaţa Cataloniei: „Iată! avem policlinici! superproducţii! pensiuni

vegetariene! perniţe făcute de surdo-mute! Totul...!" În această efuziune finală îşi adună întreaga fiinţă: „Nu ştiu să fie în Europa un oraş în care să existe mai multe cafenele decât în Barcelona". Adăugă, pe un ton veninos: „Aici, lumea se spală. Noi nu avem nevoie *să ni se dezinfecteze cafenelele de mai multe ori pe zi".* Aluzie la pancartele ce pot fi citite în cafenelele din mai multe oraşe din Sud, în cele din Granada de exemplu! „Această cafenea este dezinfectată de mai multe ori pe zi".

Conveniserăm că, în timp ce eu mă voi plimba prin faţa teatrului, Puig se va duce să-l caute pe organizatorul spectacolului, va afla numele domnişoarei, că va veni să mi-l spună şi că eu îi voi trimite buchetul. Apoi aveam să urcăm şi să le întâlnim pe cele două femei.

În timp ce aşteptam, eram plin de scrupule şi aproape şi de remuşcări. În modul în care o tratasem exista ceva atât de injurios! Mă apropiasem de ea şi apoi dădusem înapoi. O aruncasem, după ce mă slujisem de ea, da, după ce mă slujisem de ea. O împresurasem cu toate imaginile care o înfăţişau abandonată şi fără putere, obiect al nerăbdării şi al plictisului meu. Şi toate astea la adăpost, fără ca ea să ştie nimic, ca un om care ascultă îndărătul unei uşi, în timp ce ea se abandona cu ingenuitate. Şi ea ignora toate astea. Dar acum îi provocam marea rană, cea de neiertat: o falsă speranţă. Îl cunoşteam prea bine pe Puig, îi cunoşteam exuberanţa, firea ditirambică, pentru a nu şti că în acest moment el le anunţa celor două femei un fel de schimbare a sorţii lor. Cât de vinovat eram faţă de ea! Când ea îmi va întinde mâna cu încredere, voi putea oare să i-o iau fără să mă ruşinez? Ah! măcar dacă primele mele cuvinte îi vor risipi iluzia!

După un sfert de oră de absenţă, Puig se întoarse:

— Se numeşte Dolores Lopez. Cealaltă femeie este într-adevăr mama ei. Nu există tată, şi este copil unic. Totul se anunţă minunat!

În ciuda tuturor spuselor mele, el tot credea, tot nu putea să nu creadă că puneam la cale o aventură galantă. Continuă:

— Probabil ca sunt foarte sărace. Iar ea este o fetiţă. După cum este îmbrăcată, e limpede că nu are amant, *claro.* Ai toate şansele! Are poate o prietenă. Femeile care nu se pot îmbrăca bine au prietene, pentru că, între colege, nu le este ruşine... Dar e o fetiţă, o mieluşea. Dacă ai fi vrut, ştii, eu cunosc nişte femei mult mai potrivite, întocmai cum îţi trebuie ţie! Inteligente! Nişte femei care au călătorit! Dar hai să intrăm!

Ah, de ce, pentru prima oară, introdusesem o a treia persoană în afacerile mele „amoroase"! Am iubit întruna, n-am crezut decât în asta, n-am ştiut să fac decât asta; şi, de când aveam şaisprezece ani, niciun bărbat nu a putut să spună: „Iată pe cine iubeşte". De ce am renunţat la acest secret? Când îl amesteci pe un al treilea într-o aventură sub pretext că o va facilita, nu numai că de obicei acesta nu o facilitează (în fond, de ce aveam nevoie de Puig pentru a intra în relaţie cu cele două femei de la teatrul din Paralelo?), dar o întinează. O legătură este otrăvită parcă de fiecare dintre cei care o cunosc. Totuşi aceste gânduri au fost repede acoperite de impulsul pe care mi-l dădeau informaţiile aduse de Puig. Acest omuleţ cu bască mă ispitea arătându-mi comorile pe care eu nu trebuia decât să mă aplec să le culeg.

Am urcat pe o scară dărăpănată. Organizatorul spectacolului – un bărbat cu trăsături fade şi cu zbârciturile premature ale oamenilor care trăiesc în apropierea scenei, şi purtând un inel cu un diamant fals, numai bun să te dezguste pe viaţă de bijuterii – ne spuse câteva cuvinte de bun venit, fericit că teatrul lui îi plăcuse

unui „publicist” parizian. Ne introduse într-o mică încăpere sărăcăcioasă şi prăfuită, decorată cu nişte gunoaie de bazar şi cu un portret în culori al lui Ferrer, decupat dintr-un ziar şi prins pe perete. Nu apucasem să schimb niciun cuvânt cu Puig, şi cele două femei erau deja în faţa noastră, mama în haine de oraş, fetiţa cu acel „tutu” pe care-l purta în primul tablou al revistei.

Încă de la prima mea frază, aşa cum îmi promisesem, i-am spus, insistând pe cuvinte: „Mâine mă întorc pentru foarte multă vreme la Paris. Am vrut doar să te felicit...” Şi am mai adăugat ceea ce se spune în asemenea ocazii. Chica *era* cu un cap mai mică decât mine, deşi pe scenă mi se păruse atât de înaltă. Îi vedeam de-aproape ochii verzui, ciudaţi precum carena corăbiilor atunci când o vedem sub apă, unghiile „nefăcute” presărate cu pete albe, degetele cu înţepături de ac, locul unde încep sânii, gingaşi şi duri precum inima tare a crizantemei. În clipa când intrase, îşi trecuse limba peste buze, pe care chiar şi le muşcase puţin. (La vârsta asta toate seamănă cu nişte mici rozătoare.)

Mi-au spus că erau din Valladolid, şi, plină de mândrie, mama rosti cu accentul cel potrivit: *de Castilia la Vieja,* da, era într-adevăr micuţa infantă de Castilia! Şi mi-au mai spus că fetiţa era copil din flori, că tatăl plecase pentru totdeauna, că viaţa era grea. Apoi, dintr-odată, mama spuse:

— Trebuie să mă duc să mă îmbrac. Puteţi sta de vorbă puţin.

Ea dispăru. Puig, de asemenea, cu un surâs murdar pe buze. Am rămas amândoi faţă-n faţă.

Nu-mi mai amintesc ce ne-am spus, desigur, doar lucruri banale. Ea se mişca puţin de fiecare dată când începea să vorbească, aşa cum fac fetiţele; răsucea un elastic, de-ai fi zis că l-a adus anume cu ea; mâinile nu i se odihneau nicio clipă. Era o fiinţă simplă. Am găsit că e proastă, aşa cum prevăzusem, dar avea acea

prostie lipsită de pretenţii care îşi are farmecul ei la sexul femeiesc, care nu-i insuportabil decât când se crede a fi ceva. Din când în când îmi venea să-i spun: „Haide! totuşi! fii cât de cât inteligentă!” Dar la ce bun, de vreme ce plecam?

Simţeam că nu trebuia să fac decât un gest şi ea va fi fericită, eu voi fi fericit, mama ei va fi fericită. Totul îmi spunea că era cu desăvârşire inocentă, că eu eram primul şi că ea accepta. Atunci, în câteva secunde, orbeşte, am luat hotărârea să plec. De data asta nu raţiunea mă îndemna, ca ieri, spunându-mi că foarte curând mă voi fi plictisit de ea. Dimpotrivă, acum raţiunea mea îmi spunea că era o nebunie să nu culeg această floare. Acum mă îmbăta întunecatul vin al absurdului, tentaţia nesănătoasă de a-mi face rău şi de a mă mutila fără niciun scop. Să pot lua şi totuşi să nu iau! Forţa de a acţiona împotriva mea însumi se instalase în mine ca un demon, aceeaşi forţă a tenebrelor care, de atâtea ori, cu riscul onoarei şi uneori al vieţii mele, mă îndemnase să posed fiinţe pe care nu le doream, şi care mă îndemna acum să refuz ceea ce doream.

— Plec, i-am spus, dar îmi voi aminti totdeauna etc.

— Îţi voi trimite fotografia mea.

— Nu, prefer să te uit cu desăvârşire.

La ce bun să rămân mai mult? Să mă chinuiesc mai mult?

— Adio, i-am spus, mă tem că din pricina mea nu vei intra la timp în scenă.

Nu am vrut să o sărut. I-am întins mâna, dar, când ea o apăsă, ceva se prăbuşi în mine şi, aplecându-mă, i-am apucat amuletele sfinţite şi am rămas multă vreme cu buzele lipite de ele, deznădăjduit şi simţind cum mă pierd cu totul. Apoi, m-am întors fără să o mai privesc măcar o dată, fără să vreau să ştiu ce expresie

căpătase chipul ei, şi m-am pomenit pe scară, unde ajungeau sunetele înăbuşite ale orchestrei.

Dacă acel culoar în care m-am aflat după coborâre m-ar fi dus în sală, nu ştiu ce s-ar fi întâmplat. Poate că totul s-ar fi schimbat. Văzând-o ca leşinată în braţele mamei sale, sub ochii mei, şi de data asta aruncându-mi o privire, cred că nu aş fi rezistat. Dar din întâmplare uşa artiştilor era deschisă spre stradă. Şi acolo m-am şi pomenit.

— Taxi! La gara pentru Franţa!

Doamne-Dumnezeule! dacă ar fi un tren care să plece chiar acum! De la Paris, voi trimite un cec pentru hotel şi pentru a mi se trimite bagajele. Dacă s-ar putea să se întâmple ceva care să mă smulgă brutal, care să pună, odată cu fiecare secundă, ceva mai multă distanţă între această fericire şi mine, care să-mi dea senzaţia ireparabilului...

Gara.

— *No, señor.* Acum nu aveţi niciun tren. Primul tren pleacă abia mâine, la ora 7 şi 35 de minute.

— Chiar niciunul? Nici chiar un personal?

— Niciunul până mâine dimineaţă.

Abia atunci mi-au ţâşnit lacrimile din ochi.

M-am întors. Mi-am plătit nota la hotel: mi se părea că asta îmi grăbea plecarea, care începea chiar acum. M-am dezbrăcat, de parcă hainele mă ardeau, pentru ca plictiseala de a mă îmbrăca din nou să fie ca o piedică în faţa impulsului de a alerga către Paralelo. Am scris în grabă pe o carte de vizită câteva cuvinte – extravagante – scuzându-mă faţă de Puig. M-am aruncat pe pat. Aş fi vrut să fiu închis cu cheia, pe dinafară.

Totul era posibil. Mi-o făceam amantă. Dacă nu ne plictiseam unul de altul şi dacă se arăta curajoasă, mă căsătoream cu ea.

Trăiam în Andaluzia, şi trei luni pe an la Paris. Aveam zece băieţei, *de cară morena* – Paco, Inigo; prenumele celorlalţi nu le ştiam încă, cu inele de aur încă de la vârsta de şapte ani, cu un cercel în urechea dreaptă, după moda arabă adoptată în Spania, pe care-i învăţam să *torear* şi de care eram îndrăgostit... Cine ştie, poate chiar mă asociam cu un proprietar de tauri, şi cumpăram o crescătorie, şi eram îndrăgostit şi de unii dintre taurii mei cei mai tineri... Toate astea erau realizabile. Nu pe termen lung sau sub semnul unor dacă; a doua zi dimineaţa puteam pune prima piatră a acestei vieţi noi. Toate aceste imagini, toată această fericire care era*u în stăpânirea mea, eu le t*rimiteam, asemenea valurilor de ieri-seară, să ia cu asalt un dig care era hotărârea mea de a pleca, şi despre care ştiam că *nu v*a ceda. Am rămas astfel, într-o stare de mare suferinţă, gemând cu voce tare, plângând de tristeţe, dar şi de mânie împotriva mea însumi şi împotriva acelui duşman al meu pe care îl dezlănţuisem în mine. Iubirea mea, senzualitatea mea, raţiunea mea, un cor de voci diverse, şi toate de acord, îmi strigau: „Încă poţi să fii fericit! Fericirea e aici! Ia-o! Şi chiar dacă nu-i fericirea, este plăcerea, şi tu ştii bine că nu putem lua cu noi în moarte decât plăcerea.” Dar ceva mai puternic, obtuz, încăpăţânat, bestial, repeta: „Nu. Nu. Nu.– Nu.”

Soarta, care strecoară puţin bine în orice rău, a făcut astfel încât a doua zi dimineaţa cei de la hotel au uitat să mă trezească. Când, ieşind din somn, m-am uitat la ceas, am văzut că era ora şapte (ora legală la care poliţia are dreptul să te aresteze la domiciliu). Mai rămâneau abia treizeci şi cinci de minute până la plecarea trenului. Nu-mi mai puteam îngădui nicio clipă ca să reflectez sau să mă înduioşez. A trebuit să mă mişc ca un nebun, cu atenţia încordată, până în momentul când m-am văzut în tren.

Atunci, din nou, mi-au ţâşnit lacrimile, în faţa vecinilor mei de compartiment, care la început mă priveau pe ascuns, iar apoi îşi întorceau privirile, din discreţie. Dar, nu-i aşa? eu eram cel care-i stinghéream. M-am dus şi m-am privit în oglinda din compartiment, am privit acel cap ridicol, acel cap scandalos, grimasa şi urâţenia mea – eu, cu chipul scăldat în lacrimi, şi încă pentru o femeie, o, de-a pururi ruşine! Să-mi amintesc de capul acela.

Şi trenul s-a pus în mişcare. Dacă ar fi fost acolo, ea ar fi făcut semnul crucii. Dar *de îndată ce există mişcarea* – şi asta îi va interesa pe contemporanii mei, analişti care nu se plictisesc niciodată de verbul *a pleca*, de îndată ce actul de a se îndepărta de ceva şi de a se apropia de altceva a fost o realitate, un calm misterios începu să pună stăpânire pe mine. „Binecuvântată este mişcarea”, spune un proverb marocan. Un cerc se închise în jurul a ceea ce trăisem. Aşa cum fixatorul fixează un desen în creion, cele trăite de mine fură fixate până la moartea mea. Din ele se înălţă amintirea, ca un abur. Atâtea aventuri începute ca şi aceasta fuseseră duse la împlinire, dar originalitatea şi valoarea acesteia constau în faptul că ea fusese oprită, limitată la un vis, pe care îl voi putea la nesfârşit împodobi cu întâmplări posibile. Micuţa infantă nu mă va mai înşela acum; eram salvat. Dându-mi-se, ea mi-ar fi satisfăcut simţurile; refuzându-mi-se, ea mi-ar fi aprins inima; dispărând, ea îmi dăruia libertatea: astfel pot să spun mereu da vieţii. Şi în acelaşi timp, printr-o ciudată răsturnare, această ţară pe care o iubesc atât de mult, această ţară unde, ieri-seară, mă gândeam să locuiesc, să-mi întemeiez un cămin, pe măsură ce se apropia momentul de a o părăsi, îmi apărea într-o lumină crudă şi nedreaptă, căci îmi spuneam: „Peste şase ore voi scăpa de oamenii ăştia...” Într-o natură care conţine toate contradicţiile, există întotdeauna o parte

care este satisfăcută, orice s-ar întâmpla. Cum se mişcă întruna, ea vede diferitele aspecte ale lucrurilor, rând pe rând. Îmi reluam deci destinul, mereu rătăcitor, mereu urmărind ceva, mereu fugind după ceva, jucându-mă cu fericiri pe care le rup în bucăţi şi le arunc, pradă tuturor nălucilor. Fără îndoială că avusesem dreptate să o îndepărtez de mine pe această fetiţă, şi de lanţurile care ne-ar fi făcut să suferim pe amândoi. Unii cred poate că eu încerc să mă întipăresc în suflete; de fapt, eu caut să mă şterg din ele. Ea va păstra de la mine un buchet de trandafiri şi flecuşteţul pe care i-l voi trimite de la Paris: sunt daruri care îţi dau certitudinea că sunt mai plăcute decât cele ale inimii. Făcusem faţă de ea singura faptă pe care o puteam săvârşi fără să o distrug şi mă gândeam cu o melancolie, care totuşi nu-mi făcea rău, că totul era bine astfel, în timp ce, după nouă luni petrecute pe pământurile arse ale Spaniei şi ale Africii, revedeam pajiştile şi arborii Franţei, şi cerul ei, în culori serioase.

Partea a doua

Ajuns la o asemenea oboseală, încât ziua în care nu prevăzusem să-mi fac o plăcere, ziua de „pauză”, devenise pentru mine singura zi plăcută – jur că nu exagerez, mi-am schimbat brusc atitudinea şi mi-am spus: „Barres şi cei ca el aveau dreptate, şi eu eram cel care mă înşelam. E de la sine înţeles că oamenii care nu au un vis realizează ce vor. Dar, pentru un creator, este inutil să realizeze”.

Şi totuşi, chiar în momentul când îmi spuneam asta, ceva continua să mă chinuiască. Pentru că este o teorie care-i avantajează prea mult pe cei

neputincioşi, pe toţi cei care, lipsiţi de voinţă fiind, de sănătate sau de mijloace materiale, trebuie să se mulţumească să-şi închipuie ceea ce nu pot împlini; pentru că justifică prea mult sardanapalismul ieftin, aşa cum l-au practicat atâţia poeţi cu existenţă mediocră în decursul ultimului secol.

Într-o bună zi, într-un oraş din Islam, am avut o iluminare care mi-a rezolvat această problemă. Totul era gata pentru marea feerie; şi cu preţul a nenumărate combinaţii! Cadrul, fiinţele: era de ajuns să rostesc un cuvânt şi aveam totul. Dar nu am rostit cuvântul. Voluptatea pe care am gustat-o a depăşit-o de mii de ori pe cea pe care aş fi simţit-o dacă aş fi mers până la capăt. Şi puternica satisfacţie de a fi refuzat: să fi putut şi să nu fi vrut! Cred că până şi în cel mai arid deşert această floare mai poate creşte. Mi se pare, şi cred încă asta, că momentul când am hotărât să mă abţin era unul dintre momentele importante ale vieţii mele, că făcusem cu adevărat un pas în arta de a face viaţa să dea tot ce poate ea. Căci mă însoţisem cu ne-trăirea, *care este marele furnizor al sufletului, şi, prin obstacolele pe care a trebuit să le înving înainte de a ajunge la înseşi porţile feeriei, cu destulă* trăire *pentru a mă îndepărta de cei cărora le ajung visurile lor, pentru a mă îndepărta de onaniştii poeziei.*

La fântânile dorinţei, p. 117

I

Am scris în august 1927, cu pisica mea pe genunchi, mica povestire pe care aţi citit-o. La puţină vreme după aceea a apărut cartea *La fântânile dorinţei.* Apoi, am plecat din nou din Franţa, timp de şapte luni. Iubesc anumite locuri, ca şi anumite persoane, pentru plăcerea pe care o simt când le părăsesc. De mai mulţi ani, şederile mele în Franţa nu sunt decât nişte aşteptări, şi numai ca

aşteptări le pot suporta. Trăiesc conform vechii devize militare: „Încalecă şi f... descalecă şi du-te!”

Veţi fi miraţi văzând că mă întorc chiar în aceste locuri pe unde rătăceam de vreo trei ani şi de unde nu adusesem decât strigătele de groază din *Fântâni.* Mă întorceam acolo aşa cum un toreador, rănit de taur, se ridică mânios şi, sângerând, se aruncă asupra lui pentru a-l pedepsi – pe acesta, şi nu pe un altul, chiar dacă după aceea trebuie să cadă. În aceleaşi locuri ca în anul precedent, în aceeaşi perioadă, în aceleaşi condiţii: şi asta în mod voit. Noutatea consta în experienţa mea mai lungă, suferinţa mea de care, presupun, mă descărcasem în parte exprimând-o, în sfârşit, sfaturile prilejuite de cartea *La fântânile dorinţei,* care îmi slujeau drept călăuză, căci ştiam că nu trebuia decât să adopt atitudinea opusă pentru a merge în direcţia care îmi convenea. Oamenii îţi arată cum să procedezi ca să dobândeşti fericirea lor. Dar cum nu-i vorba de fericirea lor...

Îmi spuneam: „De trei ani merg în sensul naturii mele. Este deci cu neputinţă să mă fi înşelat. Am găsit mai multă plăcere decât meritam, tocmai pentru că nu am împins lucrurile destul de departe. M-am lăsat oprit în drum de Dragoni, şi poarta grădinii este ceva mai departe. Am săpat un tunel, şi totuşi întunericul rămâne la fel de adânc ca în prima zi; dar poate că nu sunt despărţit de lumină decât printr-un perete subţire”.

M-am hotărât să nu-mi urmez numai instinctul, să nu mă mai încred doar în mine însumi, să nu mă mai las descurajat şi, în sfârşit, să merg până la capăt, ceea ce îmi jurasem să fac odinioară, dar fără să mă ţin de cuvânt, dând îndărăt în faţa acelor obstacole care m-au contrariat cel mai adeseori, obstacolele pe care le întâlnesc în mine însumi. Cunoscuse trupul meu prea repede oboseala pe care ţi-o lasă plăcerea? Nu trebuia decât să-mi întăresc

trupul. Suferisem din cauza unor mijlocitori? Am renunţat la orice mijlocitor. Aveam obligaţii faţă de unii oameni? Le-am redus încă şi mai mult. Văzusem locuri care mi se păruseră sterile? Ei bine, trebuia să caut în ele mai în adâncime. Trebuia, mai ales, *să realizez mereu,* indiferent care ar fi fost fantomele care, în ultima clipă, ca în cazul aventurii din Barcelona, ar putea să se interpună între faptă şi mine. Pe scurt, trebuia să fac ceea ce făcusem şi până acum, dar împingând totul până la ultima limită. Am plecat cu acea mare provizie de curaj şi de tenacitate necesară oricui caută să fie fericit.

Am zburat prin văzduh şi am străbătut apele. Şi m-am aşezat într-o insulă, unde mă aşezasem şi altădată, dar atunci nu simţisem decât nemulţumire. Şi pe această insulă, punându-mi în practică hotărârile, am făcut astfel încât după câteva săptămâni puteam să scriu cele ce urmează. Starea de irealitate în care trăiam – de feerie – a trecut în stil. Dar să nu vă lăsaţi înşelaţi. Aceste fraze vaporoase exprimă cea mai solidă realitate.

PAGINI SCRISE ÎN INSULA FERICIRII

Spunem întruna că oamenii seamănă cel mai mult cu zeii când. Fac cât mai mult bine. Dar putem spune despre ei cu şi mai mare îndreptăţire că seamănă cu zeii atunci când simt cea mai mare fericire.

Strabon

„Dus pe norii magnificenţei, mânat de adierile plăcerii, am tras la mal pe insula cea mai minunată, unde trăiau nişte fiinţe desăvârşite. Mi-am dorit multe bucurii şi le-am avut. Am cerut

diferite lucruri şi le-am obţinut totdeauna. Mi-am dorit noi plăceri, şi mi-au fost îndeplinite şi aceste dorinţe.

«În sfârşit, îmi spuneam, iată-mă trăindu-mi adevărata viaţă, pe mine, care nu sunt făcut decât pentru a gusta cele mai mari delicii!» La fiecare pas, exclamam: «E minunat!» în faţa mulţimii de fiinţe frumoase. Mergeau cu gura întredeschisă molatic, cu feţe de vis, colorate intens de aerul cu miros de iarbă, iar eu, după ce le depăşeam, le simţeam privirea aţintită asupra mea. Unii se apropiau, aşa cum face un câine sau o pisică, din dorinţa de a căpăta o mângâiere. Mirosul lor natural era atât de plăcut, încât le parfuma hainele (aşa cum se întâmpla şi în cazul lui Alexandru cel Mare, după spusele lui Aristoxenos). O, relativitate! Nu mai dădeam nicio atenţie unor chipuri care înalte locuri m-ar fi înnebunit, într-atât d numeroase erau aici. Şi la început eram ca pierdut şi cuprins de o mare nelinişte, văzând că las să-mi scape totul, din cauza numărului lor prea mare. Căci, printr-o fericită îmbinare, cele mai multe dintre aceste fiinţe erau la fel de uşor de abordat, pe cât erau de frumoase. În Insula Fericirii, clima, temperamentul, legile, tradiţiile şi simplitatea prezentă în toate lucrurile au creat în moravurile amoroase aceeaşi simplitate inocentă. Aici fiecare se oferă de îndată ce a împlinit treisprezece ani, şi până la vârsta cea mai înaintată, şi singura lege care reglementează aceste raporturi este interdicţia de a face ceva împotriva carităţii. Animalele sunt şi ele foarte tandre şi voluptuoase.

Când am ştiut asta, când am fost foarte sigur, am respirat atât de greu, încât mi-am dus mâna la frunte. Fac uneori gestul acesta, când mă năpădeşte cu prea mare putere bucuria, şi el ar putea deveni pentru mine semnul clişeu al acestei stări. Khosrau din miniaturile persane, când o vede pe Şirin, îşi bagă totdeauna un

deget în gură, ceea ce înseamnă că e cuprins de o bucuroasă uimire.

Atunci am meritat să mi se mai spună şi Dionysos, «cel care îşi duce viaţa într-o petrecere», şi Atena, «pe care nu o ating grijile», şi aziz-ul din Egipt, «regele cu veşnic tânără fericire». – Singura viaţă posibilă este cea cu ape şi soare, în veşminte largi, uşoare, şi în culori luminoase, în care trupul să se lase ghicit întruna în goliciunea lui. Oricare ar fi plăcerile, ele au mai întâi nevoie de aceste condiţii pentru a fi. Insula Fericirii e un loc foarte potrivit: temperatura oscilează aici între 20 şi 25 grade, şi asta aproape tot anul. – Nu mai simţeam nicio oboseală, scăldat fiind de toată această prospeţime a iluziei revenite. Aşa cum pasărea zboară din ramură în ramură, zburam şi eu din plăcere în plăcere. Nu mai aveam timp să sper, nu mai aveam timp să-mi amintesc. Şi repetam întruna, ca şi cum trebuia să-mi ispăşesc fericirea (sentiment pe cât de păgân, pe atât de creştin): «Aş vrea să mor acum! Aş vrea să mor acum!» Uneori, sufocându-mă, cu obrajii în flăcări, cu nervii vibrând, mă întindeam pe pat câteva minute, ca să mă destind, să-mi revin în simţiri, şi îmi ascultam inima cum bate clopotele peste vuietul uriaş al vieţii mele.

Lucrurile aveau culoarea unei veşnice veri. Dar universul nu îşi mai cânta cântarea blestemată, acea cântare pe care o auzisem înălţându-se din coline şi din marea de o hidoasă splendoare, într-o zi mai mult decât în toate celelalte, în Tunis: «Zadarnic, zadarnic, de la fereastra mea, soarele deasupra colinei, deasupra mării». Frumuseţea locurilor, care se aruncă asupra mea ca un animal sălbatic când nu-mi mai pot satisface aici dorinţele, colabora la fericirea mea, acum că viaţa îmi era în acord cu ea. Cerul, marea, pământul mă strângeau în braţe. Tremurai luminii se aşeza pe pieptul meu. Mi s-a întâmplat, în timp ce mă plimbam, să-mi dau

dintr-odată seama că mergeam cu un surâs pe buze, şi să-mi plec privirea, cu un fel de ruşine că se poate ajunge încă atât de uşor la mine, că sunt la bunul plac al creaturilor, că ele mă pot satisface până la acea plenitudine. Mi s-a întâmplat să strig, seara: «Nu trebuie să dorm! Nu trebuie să dorm! E prea frumos ceea ce trăiesc în stare de trezie!» Dar adormeam, la ora opt, îmbrăcat, pe patul meu, doborât, frânt de emoţia mult prea mare şi de tensiunea nervoasă.

Îmi mulţumesc mie însumi că n-am deznădăjduit în zilele de curaj. Îmi mulţumesc că nu am renunţat la pasiunile mele. Nu L-am chemat pe Dumnezeu când eram greu încercat, dar îmi place să-i mulţumesc astăzi: ai întotdeauna o dulce stare când le mulţumeşti celor care nu au făcut nimic pentru tine. Dar... pot oare spune asta? O, Dumnezeul meu, Tu, care mi-ai îngăduit să nu cred în eternitate!

«Omul vrednic de acest nume trebuie să soarbă din plin din plăcerile vieţii. Mâine, o, judecătorule sever, când vom fi morţi amândoi, căruia din noi îi va fi încă sete?», citim într-unul dintre cele mai vechi texte ale Islamului, moallaka din Tarafa. Mă gândesc la *cei cărora le va fi încă sete,* la cei care, în timpul vieţii, şi-au inventat motive, religioase sau filosofice, ca să lupte împotriva dorinţelor lor inocente. Prima mea pornire este să-i plâng pe aceşti sărmani păcăliţi. După aceea (cu un surâs), îi invidiez puţin; ce fericită condiţie pentru a crea o frumoasă operă literară! Apoi toate aceste sentimente se contopesc într-unul singur, sunt devorate de un strigăt care năvăleşte peste tot, distruge mila, distruge curiozitatea, distruge simpatia: «Nu! asta-i o idioţenie!» Dimensiunea patetică dispare, ucisă de ridicol.

Pe sub copaci, în jurul fântânii Salsabil, unde curge veşnic o apă cu gust de zmeură, coruri de bărbaţi îl laudă pe Dumnezeu, adică

pe ei înşişi, pe scurt, se laudă pe ei înşişi pentru că nu cred în viaţa viitoare, şi îşi bat joc de un paradis imaginar de vreme ce ei sunt în sânul acestuia de aici. Ei cântă: «Acum râdem de speranţă. Nemaiavând nevoie de speranţă nici pentru această viaţă muritoare, de vreme ce am ajuns la tot ce ne-am dorit, cum să sperăm într-o viaţă nemuritoare? Speranţa, de care nu mai avem nevoie, păleşte şi dispare în faţa a ceea ce a fost dobândit, ca lumina unei lămpi când vin zorile. Punându-ne capul pe perna lipsei de speranţă, nu vedem în faţa noastră decât un lung şir de plăceri, şi la capătul lor, aproape bun pentru că este drept, şi strălucind în lumina dreptăţii sale, Neantul, ca un mare diamant negru»."

Iată ce scriam atunci.

În fiecare dimineaţă plecam să descopăr ziua. Mergeam la vânătoare de zâne precum puştii porniţi să vâneze vrăbii. Uneori un câine, privindu-mă cu ochi lascivi, mă urma vreo cincizeci de metri. Plăcerile mele erau atât de numeroase – binecuvântată fii, Natură, care mi-ai dat un trup de care am putut abuza fără să-mi fac rău! încât treptat începeau să se decoloreze. Viaţa mea consta în a mi le reprezenta pe cele pe care urma să le trăiesc, ca şi pe cele pe care tocmai le trăisem, şi zilele mele treceau în aceste alternanţe între faptă, imaginaţie şi amintire, fără a putea să mă ocup de nimic altceva. Uneori nu mâncam decât o dată pe zi, ca să-mi creez o dublă beţie, una a lucidităţii, născută din înfometare, şi cealaltă a obscurităţii, cea a mâncării după ce nu mâncaseşi. Nobila Tihnă, divina Trândăvie îmi îngăduiau să mă reculeg, să mă adun în senzaţiile mele. Între două coborâri în carne, ridicându-mă dintr-un trup ca dintr-un vis, cu un fel de clătinare şi cu o greaţă pe care o iubeam mult, mă cufundam în apă pentru a stinge în mine arsura

voluptăţii, îngropându-mi faţa şi pleoapele grele în mormântul de parfumuri care este un buchet de flori reci; şi dacă mi se întâmpla să-mi întâlnesc chipul într-o oglindă, mă opream o clipă, aproape mirat când vedeam că mai am încă o faţă de om la ieşirea din acele abisuri de fericire.

Orice s-ar întâmpla, nimic nu-mi va putea lua toate acestea.

Cred că există mulţi oameni care, dacă, în momentul când fac dragoste, o voce fatidică le-ar spune: „Când vei ajunge la apogeul plăcerii, vei avea un stop cardiac”, nu şi-ar slăbi îmbrăţişarea. Există morţi mai nobile. Dar există oare morţi mai înţelepte? Mai mult, în momente de primejdie, când pământul se cutremură sau barca dă să se răstoarne, am făcut nebunia să accept moartea, şi să o accept cu elan, dacă trebuia să dispar strângând în braţe – în acel moment de dezordine – un corp necunoscut pe care hazardul îl adusese lângă al meu; – da, pentru această clipă, renunţam cu bucurie la eternitate. Winckelmann spune că pe vremea lui la Roma putea fi văzută o urnă sepulcrală pe care era înfăţişată o scenă de dragoste (Winckelmann o califică în chipul cel mai aspru), cu o inscripţie din care s-au păstrat doar cuvintele următoare: „Ce-mi pasă?” Pentru cenuşa mea nici nu aş vrea alte cuvinte. Dar a-ţi exprima „ultimele dorinţe” este supremul mod de a te înşela, de vreme ce se ştie că moştenitorii tăi, dacă acele dorinţe contravin principiilor lor, găsesc o portiţă ca să nu le execute. Ei nesocotesc ceea ce o fiinţă, pe care uneori o şi „iubesc”, le-a cerut în ceasul cel mai sacru, şi fac asta având conştiinţa liniştită. Vedem asta în fiecare zi.

Cititorii mă consideră probabil un porc, căci porcii au reputaţia, pe care îmi pare că au uzurpat-o, că au o viaţă foarte voluptuoasă; şi mi se reproşează că nu mă ocup de lucruri *serioase.* Dar când observ cât de uşor se lipsesc oamenii de o viaţă voluptuoasă şi de

al său *anesis,* ba chiar nu au nicio noţiune despre ea, prinşi cum sunt în magma lor morală şi socială, şi simţindu-se bine aici, şi uitându-se la tine fioros când le spui că asta nu-i fericirea, şi scrâşnind către tine: „Ba este! Ba este! Sunt cu mult mai fericit decât tine!”, nu mai am nicio remuşcare pentru perioadele în care singura mea ocupaţie este să mă bucur onest de simţurile mele. Vor exista totdeauna domni care să facă politică, economie şi morală, şi să se simtă astfel importanţi: gulerul ţeapăn nu moare chiar atât de uşor. Eu însă respir deliciile acestei lumi şi nu iau parte la ea decât în felul acesta. Merg din floare în floare, făcând din orice miere şi părăsind repede plăcerea de care m-am săturat pentru o alta. Până în clipa când toate astea se vor schimba, căci mă cunosc prea bine ca să nu prevăd că va veni şi ziua când voi avea nevoie de o stare diferită, dacă nu chiar opusă.

Cât priveşte mizeria poporului, ea era foarte departe de mine. Pe Insula Fericirii este foarte puţină mizerie. Niciun tânăr şi niciun adult nu sunt săraci, pentru că, aşa cum am mai spus, de îndată ce nu mai sunt copii, toţi se prostituează (cu cel mai mare succes, căci e o rasă magnifică, îmbrăcată în haine de o frumuseţe ucigătoare). Şi cum oamenii în vârstă închid ochii, căci ei îşi amintesc că au făcut acelaşi lucru, tinerii, recunoscători că nu li se pun interdicţii şi ascultând şi de înclinaţia lor, pe care o favorizează generoasele moravuri de pe insulă, le dau discret bătrânilor părinţi bani din cei câştigaţi cu farmecele lor. Aproape în toată insula domneşte deci bunăstarea.

Curând, mi-am redus plăcerile, pentru a le păstra savoarea; şi zile întregi am trăit doar cu gândul la ce făcusem în ajun şi la ce voi face a doua zi. Dar ce linişte regală! Ce dezinteres divin! Neliniştea din anii trecuţi, îndârjirea de a obţine, de a obţine, de a obţine, şi de fapt de a nu obţine nimic, ah! mă gândeam, toate astea au rămas

undeva departe, ca o dragoste uitată... Toate acele diguri de care ieri mă izbeam, cu exaltarea unui val, toate acele stânci în jurul cărora stârneam atâta spumă, acum nu le mai vedeam în faţa mea, ci în urma mea, perimate... Ce miracol!

În acele ceasuri eliberate de obsesia dorinţelor mele prin realizarea lor, cât de multe lucruri se întorceau în mine! Dorinţa ieşise, şi în locul ei intra lumea cea vastă, care mă lua în braţele ei. Nu numai frumuseţea naturii, dar toate bunurile universului: gândirea şi operele oamenilor, şi chiar şi ale mele. În acest răstimp de odihnă, scriam *Almuradiel*[6]. (Las să fie tipărit numele *Almuradiel* pentru că deja l-am comunicat publicului. Lucru de care îmi pare rău. Este un nume care nu trebuie rostit decât cu privirea plecată. Şi totuşi nu-i decât un nume de substituţie, adevăratul nume fiind prea sacru pentru a fi rostit. Bărbaţii vor deschide această carte aşa cum se duc într-o grădină. Femeile vor desprinde din ea foi pe care şi le vor apăsa pe pleoape.)

De asemenea, satisfăcându-mi dorinţele, nu mai aveam să-mi reproşez nimic. Iată de ce puteam acum să mă gândesc la datoriile faţă de semenii mei. Ce frumoasă alegorie pentru plafonul unui palat al plăcerilor! Satisfacerea Dorinţelor, încununată cu trandafiri, aducând de mână Caritatea! Cât de uşor îmi era, într-o omenire nedegenerată! într-o umanitate frumoasă, inteligentă şi fără prejudecăţi, adevărată mângâiere pentru ochi şi minte. Conform vechii teze platoniciene, eu nu pot să produc decât înconjurat de frumuseţe. „Un chip urât mă înspăimântă[7].” Cum să-i vreau binele acelui ceva care mă umple de teamă? Nu mă simt în largul meu decât printre eroi şi fapte suverane, într-o lume nobilă.

---

[6] Suntem rugaţi să pronunţăm Almuradiel (n. a.).

[7] Fléchier (n. a.).

Aşa cum, în locuri ca Parisul, de exemplu, merg pe străzi cu privirea plecată, ca să nu văd, căci tot ce văd e o ofensă adusă ochilor mei, în timp ce pe insulă merg ţinând capul sus, cu ochii larg deschişi şi lacomi să vadă, tot astfel, ca şi ochii mei, inima mea închisă, crispată, se deschidea. Începeam să iubesc din nou oamenii. Mă abandonam deliciilor simpatiei, care este, după cum spune Lacordaire, ceva ce ne face să înţelegem cel mai bine ce este Cerul.

Astfel, calm, şi totuşi foşnitor precum arborii, şi purtând pe toate crengile mele privighetorile fericirii, ajungeam, pentru prima oară în viaţă, la un mod de a poseda liniştit şi nedisputat. Nu era rutina tihnită pe care larvele o numesc fericire şi care nu este decât absenţa unei suferinţe acute, în care ele se refugiază, de teamă de a trăi, aşa cum artiştii, de teamă de a trăi, se refugiază în artă, ci o fericire întruna prezentă, vorbitoare şi care nu are nevoie de contraste pentru a fi verificată cu acuitate. Singura umbră pe această grădină era cea a monstrului meu lăuntric, cu burtă mare, cu mădularul flasc, cu ochii închişi, cu buzele mânjite de sosuri, şi care se numeşte Saţietate. „Ticălosule, îi spuneam, parcă văd că o să-mi vii de hac.” Saţietatea trupului, care pur şi simplu ajungea să refuze, ca un cal care refuză să bea mai mult. Saţietatea sufletului. Dar şi una, şi cealaltă aveau un „leac”. Leacul era simplu, era de ajuns să alternezi, era de ajuns să părăseşti insula şi să faci o scurtă şedere în vreun Erebos, fie el Parisul sau alt loc, pentru a-i regăsi gustul la întoarcere: cerul gri care face să „cânte” culorile lalelei olandeze.

Astfel, nici chiar în insula fericită, nu puteam să scap de această particularitate a mea, şi anume că data pe care mi-o fixez pentru a pleca, de indiferent unde, este *întotdeauna* prea îndepărtată. Căci trebuie să o spun: am început să număr zilele care mă despărţeau

de sosirea vaporului! Suferisem, aşteptasem, invocasem această perioadă de trei ani, şi probabil dintotdeauna – şi acum rupeam eu însumi această fericire! Ah! suspinam eu, când voi scăpa oare de fiinţele adorate! Spunând asta, bineînţeles, surâdeam. Dar în acest surâs era multă uimire, şi aproape spaimă, căci vedeam această monstruozitate, şi anume că într-adevăr doream să mă văd scăpat de ele; şi, dincolo de mine însumi, vedeam ce este bărbatul şi cum este el făcut. Şi mă contemplam, fără să mă pot opune la ceea ce se forma şi se desfăcea în mine, în melancoliile dulci-amare ale lucidităţii. Şi contemplam lumea, gândindu-mă că dacă vreun magician, cu o lovitură de baghetă, ar instaura pe pământ Edenul şi pacea lui, foarte curând oamenii ar reîncepe să se spintece între ei, fără alt motiv decât ca să nu se plictisească.

În săptămâna de dinaintea plecării mele, lucrurile, de care mă mai puteam bucura încă, şi-au recăpătat totuşi farmecul trecutului; în acelaşi timp, sfârşitul lor iminent le aprindea. Cenuşa se deschise şi pasărea de foc ţâşni din ea cu aripile larg desfăcute. Astfel, într-o zi, după ce împrumutasem, cu puţin timp înaintea cursei, un cal de picador, am galopat cu el un timp până la Triana, prin eternul noroi al bulevardului; şi plin de mirare simţindu-l atât de viu, atât de fermecător, atât de docil între picioarele mele, găsindu-i nenumărate calităţi, pentru că ştiam că peste două ore mă voi despărţi pentru totdeauna de el. În ultima mea săptămână petrecută pe Insula Fericirii, natura, fiinţele reveniră pe scenă şi intonară corul final, aşa cum fac toate personajele de la operă, înainte de căderea cortinei. Dintr-odată, iubeam vreun defect de pe obrazul unei femei, doar fiindcă ştiam că o voi abandona curând; până şi ţânţarii dintr-un colţ al insulei mi se păreau încântători. Redasem vieţii pateticul ei. Şi spunându-mi că trebuia să părăsesc

această fericire – dar nu fără a clipi complice către mine însumi răspândeam asupră-mi dulci lacrimi.

În cele din urmă, am plecat. Cerul avea insule, mări; marea avea nori. Spuma norilor trecea peste capetele noastre, scoţând ţipete de corb.

Am ajuns în Africa şi, după ce am dus acolo o viaţă ascunsă, încâlcind, ştergând pe cât puteam mai bine tot ce însemna şederea mea aici, locurile unde locuisem, datele şederilor mele, m-am regăsit la Barcelona. Am debarcat aici în ajunul Sfântului Ioan. Pe străzi ardeau focuri. Aş fi putut să sar prin flacără, cum fac cei din echipa celor *Unsprezece,* căci descoperisem, încă o dată, o *vita nuova.*

Să vă mai povestesc despre căutările mele (zadarnice), pentru a o regăsi pe micuţa infantă de Castilia? Dar la ce bun să mai lungesc vorba? Fetiţa asta începe să ne plictisească.

II

Reflecţie finală

Nu fac parte din rasa de bărbaţi care încearcă să smulgă din ei dorinţa, deoarece li se pare că podul dintre relativ şi absolut, către care tinde această dorinţă, este tăiat. Pentru mine, absolutul nu este „Dumnezeu”, ci realul, o materie pe care o apuci imediat şi sigur, pe care o iei cu mâinile goale, cum făceam cu mingea de fotbal (portarii rafinaţi prind mingea cu mâinile goale). Realizându-şi dorinţele, altfel spus, realizându-se pe sine, omul realizează absolutul.

Această concepţie despre univers şi consecinţele ei în acţiune nu sunt în general acceptate. Să situezi absolutul în infinit, şi nu în finit, singularitate temperamentală care nu are mai multă importanţă morală decât faptul de a avea ochii negri sau albaştri, este considerat în general ca fiind semnul unei conştiinţe înalte. De unde şi o falsă scară de valori, veche de când lumea, la care au contribuit atât filosofii, cât şi religiile, şi care nu mai este un obiect de îndoială pentru persoanele conformiste. (Un „idealist" este un om virtuos, neliniştea este o stare sufletească plină de distincţie etc.)

Când, în 1925, găseam, atât de uşor, atâtea motive să mă retrag din faţa micuţei infante de Castilia, eu mai ascultam încă, de departe şi fără să-mi dau seama, de aceste religii şi aceste etici care au situat absolutul în infinit. Aş fi considerat oare că a realiza ceva însemna să termin cu ea, dacă i-aş fi situat perfecţiunea în finit? Cine ar fi crezut? îndărătul fugii mele din Barcelona, văd ivindu-se morala patibulară a renunţării.

Bunele rezultate obţinute de atunci prin realizarea sistematică, în Insula Fericirii, mă fac să revin asupra concluziilor pe care le puneam la sfârşitul primei părţi a acestei povestiri, concluzii în care mă felicitam că pusesem capăt în mod brusc fragilei mele aventuri. În ceea ce mă priveşte, cred că am spart acest buboi al infinitului. (O furnică, ce pornise pe foaia pe care scriu, se întoarce din drum, speriată.) Experienţa din insulă nu presupune, cu siguranţă, decât o căutare a fericirii. Şi totuşi, sunt sigur, ea are o valoare şi pentru căutarea unui adevăr. În amândouă cazurile, cred acum că trebuie să iei, să iei, să iei, ca să nu fii luat. Omul are în faţa lui o grămadă de moloz care îl împiedică să vadă lumina zilei. Cu o lopată, treptat, el îl aruncă în urma lui. Vine un moment când

el se sprijină pe acest moloz transportat îndărătul lui. Şi vede înaintea sa cerul şi vârful legănat al copacilor.

Acest moloz reprezintă obiectele dorinţelor noastre. Realizându-le, eu arunc îndărătul meu această materie a dorinţei. Când îmi stătea înainte, ea era pentru mine o închisoare. Când o am îndărăt, ea mă susţine. Mă sprijin de ea şi văd cerul.

Aşa am făcut în Insula Fericirii, când „pe locul lăsat liber de dorinţă (moartă prin satisfacerea ei), se întorcea lumea cea vastă". Am simţit atunci că, odată cu satisfacerea completă a dorinţelor mele, îşi găseau împlinirea şi îndatoririle mele faţă de mine însumi. Şi locul era liber pentru ceilalţi.

Liber pentru tot, şi liber chiar pentru renunţare. Dacă a renunţa la ceea ce n-ai avut, dorind acel lucru, este un gest de sclav, indiferent care ar fi vorbăria eterată prin care este falsificat, bun pentru detracaţii cărnii şi ai spiritului, el este un gest regal, şi în asemenea măsură pornirea firească a unui suflet mare, încât mi se pare că nu i te poţi sustrage, când renunţi la ceea ce ai avut o dată din plin. Mi se pare că în aceste condiţii aş renunţa chiar şi la libertate.

Mă gândeam, în timp ce-mi scriam cartea *La fântânile dorinţei,* că starea sufletească – care a durat trei ani – mărturisită de mine aici, într-o zi nu va mai fi, pentru simplul fapt că a fost. Dar nu ştiam când şi cum se va face trecerea, şi că din această împlinire avea să iasă libertatea, cu acea uşurinţă triumfală proprie marilor mutaţii ale naturii când se înlănţuie în ritmul alternanţei. Pentru că am prevăzut alternanţa, pentru că am hotărât să merg mai departe pe linia mea, şi nu pe linia indicată de alţii, mă găsesc în asemenea măsură de justificat, încât ar fi prea puţin decent din partea mea să insist.

Aici se termină povestea micuţei infante de Castilia, odată cu retractarea primei mele concluzii şi cu promisiunea pe care mi-o fac că nu mi se va mai întâmpla[8].

Iar *La fântânile dorinţei* este o carte care rămâne ca acel tambur de coloană culcat nu departe de Partenon, pe pământ, printre ierburi, aruncat probabil de arhitect din cauza vreunei greşeli săvârşite de lucrătorul care l-a făcut, şi care, de douăzeci şi trei de secole, contribuie, într-un mod pentru mine foarte nobil, la deplina cunoaştere a edificiului, arătând din ce nu a fost făcut.

Totuşi, am arătat că locul era liber, şi acum sunt întrebat: ce vei pune acolo? Să spunem şi asta, în chipul cel mai scurt.

Poţi să te bucuri de lume – de fiinţe, de natură, de artă – prin simţuri, şi poţi să înţelegi lumea. Nu am trecut niciodată de la actul de a mă bucura la actul de a înţelege fără să am senzaţia distinctă că trec de la înţelepciune la nebunie. Căci atunci când mă bucur, posed realitatea, fără nicio îndoială şi fără niciun fel de alt gând, în timp ce, prin mijlocirea inteligenţei, soluţia la care ajung, ştiu asta, va fi acoperită mâine de alta, aşa cum un val acoperă alt val. Prin simţuri, ajung la o soluţie. Prin inteligenţă, nu voi ajunge niciodată la una; nu poţi înţelege fără să te înşeli. Iată de ce am spus şi spun din nou că numai simţurile nu ne înşală. Şi multe spirite de seamă îmi întăresc această credinţă, care, după ce s-au consacrat abstractului şi socialului, au dat dreptate bucuriei simţurilor, când luminile morţii care se apropia le-au făcut să vadă mai bine ceea ce este important şi ceea ce nu este. Începând cu acel contemporan care a spus la bătrâneţe nişte cuvinte pe care le-am amintit de multe ori: „Aş vrea să nu mă mai ocup decât de poezie”, până la

[8] Dar ştim ce înseamnă o promisiune (n. a.).

anticii cei mai severi: Platon, pe al cărui pat de moarte au fost găsite, strecurate sub pernă, operele lui Aristofan (adică poezie şi, în ceea ce-i priveşte pe bărbaţi, poveşti glumeţe); Solon, care spunea: „Sunt bătrân, dar îmi plac încă darurile lui Cypris, ale lui Bacchus şi ale Muzelor...” Sunt testamente foarte limpezi şi pe care nimeni totuşi nu le înţelege. Oamenii civilizaţi nu mai ştiu sau nu mai îndrăznesc să guste fără pedanterie o bucurie ingenuă, lipsită de orice remuşcare, de orice nelinişte şi de orice supraîncărcare literară. Omul rămâne o biată fiinţă pedantă până la mormânt.

Dar cum trebuie, ca să-i dăruieşti toată savoarea, să întrerupi din când în când bucuria şi cu alte lucruri, a înţelege, a crea, a servi etc. Vor fi aceste *alte lucruri.* Nu contează că ele sunt nebunie, de vreme ce prin ele te mai odihneşti după atâta bucurie, aceste prostii neavând alt scop decât să o aţâţe. Cu privire la toate aceste chestiuni pe care le numeşti, dragul meu Tartempion, lucruri serioase, iar eu le numesc prostii[9], neacceptându-le decât ca termeni de contrast, nicio părere nu mi se pare de natură să excludă părerea contrarie, aceasta fiind aproape la fel de bună şi la fel de vrednică a fi îmbrăţişată. Având în mine toate aceste opinii, consider că a o sacrifica pe una în folosul celeilalte ar fi o dovadă de lipsă de loialitate spirituală.[10]

---

[9] Îmi cade sub ochi un text atât de frumos, încât nu rezist plăcerii de a-l cita: „Regele spune: «Am nevoie de un bărbat înţelept, în stare să administreze bine regatul». Fostul vizir răspunde: «O, înălţimea ta, semnul după care se cunoaşte bărbatul înţelept este acela că nu se apucă de asemenea treburi»“. (Saadi, *Grădina trandafirilor)* (n. a.).

[10] Barrés îndrăzneşte să-i reproşeze lui Renan că nu a „luat atitudine“: cu alte cuvinte, văzând că adevărul era şi aici, şi acolo, că nu a spus : «Este aici, şi nu acolo. Ruşine să-i fie celui care spune că-i acolo !» Pentru un bărbat care a simţit, a iubit şi a făcut să fie iubit tot ceea ce este înalt şi nobil, şi a respectat sau s-a

Constat că am exprimat aceleaşi gânduri în alţi termeni, altădată. Le reproduc aici aşa cum mi-au venit în acea zi, fără să încerc să le amalgamez cu cele de mai înainte. Scriam:

„Nu-i nevoie să laşi în urmă o operă. Nu-i nevoie să fi fost o mare inteligenţă sau un suflet mare; şi încă mai puţin să fi acţionat (în sensul tare al termenului). Nu-i nevoie să fi salvat umanitatea, ideal care va părea într-o bună zi la fel de desuet ca ideea de Dumnezeu, şi nici vreo idee, căci nu există idee care să merite să fie salvată. Dacă aş îndeplini aceste nobile sarcini, aş fi chinuit de deznădejde, sigur până la durere că mi-am pierdut viaţa şi că am fost tras pe sfoară. Sunt obsedat de nebunia care este strădania oamenilor.

Nu există decât un scop: acela de a fi fericit. În mod nobil sau nu. Cu sau fără admiraţia oamenilor. Cu sau fără asentimentul oamenilor. Îl voi avea întotdeauna pe al meu, şi nu-l voi avea decât în felul următor, să mă fac bine înţeles: voi avea asentimentul *raţiunii* mele.

Restul trece în planul doi; şi în măsura în care este în acord cu acest *unum necessarium*; şi dacă am timp.

Oamenii spun că este un ideal mediocru. Pentru că vor să fiu nebun ca şi ei, să construiesc împreună cu ei pulberea, să asud şi eu, şi să-mi amestec sudoarea cu a lor. Pentru că vor să fie slujiţi. Dar eu sunt obsedat de nebunia care este chinul oamenilor. Blestemat fie chinul oamenilor şi blestemată fie orice constrângere! Să spunem mai bine aşa: blestemat să fie tot ce nu este bucurie!

---

prefăcut că respectă acele lucruri, când nu adera la ele, această deplasare a simţului moral în plan spiritual este cu totul remarcabilă. Barrés, despre care am scris că înţelegea totul, ar fi înţeles oare dacă i s-ar fi spus că reproşul făcut de el lui Renan, care primeşte aprobarea unanimă a puternicei burghezii, li se părea *odios* anumitor conştiinţe? (n. a.)

Mediocru? Ei bine, puţin mi-ar păsa. Dar nu-i un ideal mediocru, pentru că eu ştiu ce pierd. Pierd nebunia.

Fie ca tot ceea ce voi putea scrie de acum înainte, şi mă voi ocupa din plin de lucrurile mele *secundare,* să fie citit în lumina a ceea ce scriu aici”[11].

Ajuns aici, dragul meu Tartempion, te văd neliniştit. Te îndoieşti că, după asta, te vei mai putea bizui pe mine.

Dar ceea ce gândesc nu are valoare decât în ceea ce mă priveşte, iar idealul meu nu comportă şi ideea că cineva s-ar putea bizui pe mine. Dacă eu cred că toate modurile de a vedea lucrurile

---

[11] Partea tragică este că, neavând încredere decât în simţurile mele, dacă ele cedează (monstrul Saţietate stă mereu la pândă), nu-mi vor mai rămâne, ca să-mi ocup viaţa, decât lucruri în care nu cred. Dacă plăcerea mă abandonează, atunci ce-mi rămâne de făcut ? Să joc rolul bărbatului important, timp de treizeci de ani! Să-mi ţin bărbia ridicată deasupra unui guler foarte scrobit. Să prezidez ligi patriotice. (Vreau să zic de „europeni“: să nu uităm că suntem în 1928.)
Ah! pe mine nu mă înşală cei care, pe la mijlocul vieţii, „îşi aleg o disciplină“. Ştiu Prea bine de ce. Pentru că simţurile lor au dat faliment, şi faliment a dat şi tentativa lor de a trăi o viaţă îmbelşugată şi arzătoare (ceea ce eu numesc a trăi pur şi simplu, neimaginându-mi altă viaţă decât asta, singura care merită să fie trăită. „Să serveşti înseamnă să te refugiezi în ceea ce serveşti”, am scris cândva. Te refugiezi în serviciul social, te refugiezi în orice fel de muncă, te refugiezi în creaţia artistică, pentru că nu mai ai curajul să încerci să trăieşti. Arta-refugiu, pentru că spune nu vieţii. Arta, în care îşi recapătă regalitatea vrednică de tot dispreţul cei învinşi şi cei incapabili să trăiască. Arta-înfrângere.
Oare asta mă aşteaptă, acest mod de a trăi pe care l-au adoptat *cuminte,* încă de multă vreme, aproape toţi cei de vârsta mea: să nu mai ai viu în tine decât inteligenţa critică şi vanitatea? (Să înţelegi şi să faci carieră. – Uitam, mai e şi „căminul”, mai sunt şi banii...) Un conformist, un aderent, ca atâţia alţii, felicitat de adunare, dar cu câtă amărăciune, cu câtă deznădejde în suflet. Sunt patru ani de când mă înverşunez să vreau să trăiesc – experienţă tratată drept o copilărie, copilărească, e adevărat, prin candoare. Dar oare lupta asta va dura veşnic? (n.a.).

considerate serioase sunt la fel de valabile, asta nu înseamnă că ţin ca şi ceilalţi să creadă. Ca să te feliciţi când vezi cum îţi este întoarsă gândirea ta, uzată, murdărită şi desfigurată, gândirea ta care este bunul tău cel mai personal, cel mai intim, cel mai din greu dobândit, trebuie să fii înzestrat cu o credinţă solidă în ea, sau cu cea mai tristă vanitate. Lasă-mă să-ţi spun acum, în şoaptă, că cei care se bucură, pentru un motiv sau altul, că exercită o influenţă mă fac să mă tem că, într-un fel oarecare, sunt nişte spirite mărunte.

La asta, Tartempion, îmi spui:

„Dacă concluziile tale nu au o valoare decât pentru tine, de ce ne mai plictiseşti cu ele?" Iertare.

Publicul crede mult prea uşor că opera de artă este un *dar* ce i se face, un fruct al *iubirii* pe care autorul o are pentru el. În cazul unor artişti, lucrurile stau chiar aşa. Dar în cazul altora, ea este ceva care cade din tine, şi nimic mai mult, ceva pe care-l laşi să se desprindă din tine, când ai un preaplin, aşa cum îţi tai părul. Să spunem asta într-un stil mai pompos, pentru că văd că încrunţi din sprâncene, dragul meu Tartempion, la această comparaţie prea trivială pentru a conveni altitudinii sufletului tău. Pentru unii, opera de artă este ca o necesitate mecanică a unui temperament de creator, mai înrudită cu „darul" pe care-l face copacul când rodeşte, decât cu un dar, chiar inconştient, al inimii.

Nişte tineri excelenţi mă avertizează cu fiinţa lor exemplară: „Să nu mai creadă, scrie unul dintre ei într-o revistă, că se poate eschiva prin câteva cuvinte aruncate spre a ne răni. Am râde. Îl vom învăţa cum trebuie să se poarte cu noi, fără să aibă dreptul decât la ironia şi la ingratitudinea noastră. Există o lege a leului prin care fiecare generaţie este supusă celei care îi urmează. Cel

mai mare în vârstă decât noi este prizonierul nostru: aşteptăm deci să ne plătească ce ne datorează”.

Nu găsiţi că-i ciudat? Un scriitor este apucat de braţ, oprit, şi i se spune în faţă: „Tu trebuie să ne arăţi drumul. Hai, arată-ni-l, şi încearcă să mergi drept, că altfel...” Hei, domnilor, mai întâi, jos labele de pe mine. Luaţi de la mine ce vi se pare bun şi mă voi simţi onorat, dar treaba mea este să mă dezvolt în mod natural şi nu să-mi deviez traseul, oricât de puţin, din cauza voastră. V-am cerut eu oare ceva? Să fiu şeful vostru, să fiu prizonierul vostru? Eu nu sunt prizonierul vostru. Eu nu vreau să fiu şeful nimănui. Nu vă datorez nimic şi nu vă voi plăti nimic. Sau, dacă vă voi plăti ceva, nu o voi face expres: dacă din buzunar îmi cad nişte gologani, să-i ridice cine vrea. Când eram de vârsta voastră, am luat şi eu de la unii dintre scriitorii mai în vârstă decât mine, aşa cum trebuie să se întâmple. Nu mi-ar fi trecut însă prin cap să vreau ca ei să fie altceva decât ei înşişi, şi să se întoarcă din drumul lor ca să mi-l arate pe al meu. Mi-ar fi fost ruşine pentru mine să le cer asta, şi pentru ei, dacă m-ar fi ascultat.

Ah, dragul meu Tartempion, şi voi, excelenţi tineri (şi însăşi grosolănia voastră vorbeşte despre generozitatea voastră înfierbântată, şi nădăjduiesc că ne muşcăm uşor, fără să ne înfigem dinţii, aşa cum fac câinii când se joacă), ne acordaţi un rol prea mare! îmi este de ajuns să mă situez la o oarecare înălţime, nu prea mare, pentru a-mi vedea rolul şi contribuţia reduse la proporţii mult mai mici decât cele văzute de voi – contribuţia mea şi a noastră, a tuturor scriitorilor. Nici eu şi nici acei „noi” la care mă refer nu merităm să fim abordaţi cu atât entuziasm şi atât de ad litteram. Ştiţi bine, sau mai curând nu ştiţi, mă tem, că noi ne împrăştiem *mesajele* aşa cum pasărea, zburând, lasă să-i cadă găinaţul. Uitaţi-vă la viaţă, şi nu la noi. Puneţi-i ei întrebări, şi nu

nouă. De ce dracu' aveţi nevoie să ştiţi ce credem noi? Obţineţi stima noastră, descurcându-vă fără noi. Dacă tot trebuie să te pierzi, este mai demn să te pierzi singur decât să te pierzi ţinându-te de pulpana cuiva.

E multă măreţie în săvârşirea unei opere printr-un act de iubire. E multă măreţie şi în săvârşirea ei cu orgoliu, cunoscând, după ce ai făcut-o, ce înseamnă acel „râs atotputernic" al demiurgului mulţumit de sine. Totuşi această indiferenţă, atât de des remarcată, a naturii creatoare, poate fi şi cea a omului creator, care se sfâşie pentru a-şi oferi roadele, pentru că asta-i funcţia lui, dar fără să-i iubească pe oameni, neţinând nici la iubirea lor, nici la admiraţia lor, şi nici măcar la stima lor, nedând nicio importanţă nici urii lor, nici lor, nici sieşi, nici propriei sale opere, şi rând pe rând eliberându-şi – fără bucurie, nici tristeţe, nici oboseală – monştrii şi îngerii lăuntrici, pentru că e făcut pentru asta, şi nu poate face decât asta, şi de altfel s-ar otrăvi dacă nu s-ar izbăvi de ei. Şi poate că nici acest mod de a crea nu este lipsit de măreţie. Oricum, este modul meu, şi nu vreau altul.

1928, toamna

Jurnalul
unor tinere femei
(Schiţe de dansatoare spaniole)

GLORIA LAURA

Am văzut-o la Llorens, în Sevilla, în ziua când îşi făcea debutul. Era foarte tânără, nici frumoasă, nici urâtă. Dansa prost, cu sprâncenele încruntate de concentrare, uitându-se spre picioare, de teamă să nu greşească paşii.

Când s-a retras de pe scenă, nu a aplaudat nimeni, dar chiar nimeni, deşi în general publicul nu e pretenţios... (Este un popor naiv, care admiră totul. Cuvântul *bonito* – frumos – revine de nenumărate ori în conversaţie.) Mă simţeam prost pentru ea.

Ce-a făcut în culise? Cum a avut curajul să se întoarcă pe scenă? Cum şi-a stăpânit lacrimile? De data asta a dansat ceva mai bine. Totuşi, la un moment dat, dintr-un fotoliu s-a înălţat un *ay!* zgomotos, prelung, care i-a făcut pe cei din sală să râdă: *ay!* înseamnă *vai!* Ea şi-a continuat dansul, imperturbabilă, dansa atunci în cealaltă parte a scenei. Dar roşi, s-a văzut bine că roşeşte. Când s-a întors în partea de unde se auzise acel *ay!*, privirea ei, în timp ce ea dansa, cercetă rândurile din colţul suspect, căutându-l pe cel care o insultase. După ce îşi termină numărul, trei sau patru persoane aplaudară. Dar eu n-am îndrăznit. Aceste aplauze au fost imediat urmate de un *şştt* puternic...

Dacă i-aş face aici elogiul, ar crede că vreau să-mi bat joc de ea. Dar eu mă înclin în faţa celeilalte victorii, cea pe care a trebuit să o obţină împotriva ei înseşi, ca să se întoarcă pe scenă. Cred că eu nu aş fi putut face asta.

Astfel a trecut cea care purta în numele ei numele laurului şi numele gloriei. *Saltavit et non placuit.*

CONCHITA DELGADO

Sora ei mai mică este o fată încântătoare.

DORA LA CORDOBESITA

Dora la Cordobesita are mai puţin de douăzeci de ani, după cât se spune. Mică, durdulie, strâns încorsetată (cu subrauri!), oferindu-şi generos pieptul tânăr. Un căluţ andaluz cu capul puternic, cu profil de oaie, cu preţioase tropăieli, amintindu-mi de cele ale unei *jáca* pe care o călăresc eu aici şi care nu merge niciodată la trap, ci numai la galop, cu mişcări nebune ale antebraţului, în timp ce braţul rămâne placid...

În *fandanguillo de Huelva.*

Îmbrăcată în negru, cu câţiva trandafiri roşii pe şold[12]. Umbra ei neagră pe scândurile livide sub lumina electrică.

Umbra ei neagră. E noaptea rochiei şi a pălăriei de fetru, noaptea umbrei pălăriei de fetru trasă mult peste ochi, noaptea umbrelor dure şi negre cu care lumina electrică îi brăzdează partea de jos a feţei, iar muzica este întunecată ca şi noaptea. Încetineala, apăsarea ei... Cânte *hondo: „*cântecul profund". Ar trebui să existe şi expresia băile *hondo* – „dans profund" – pentru dansuri ca acest fand*anguillo de Huelva.*

Şi ea este femeia profundă, cea care nu surâde; ah! să nu mai surâdă niciodată! Chipul ei, lipsit de nobleţe şi care nu era nici măcar frumos, a devenit nobil numai pentru că ea nu surâdea. Vocea gravă (când, mai târziu, va cânta), chipul grav, costumul grav, o ţinută, o demnitate *cu totul orientale* – da, asta-i Spania. În ce

---

12 Adevăraţi sau artificiali? Am făcut greşeala să nu-i verific.
E de mirare că anumite femei acceptă să poarte pe ele flori artificiale.
Florile artificiale sunt potrivite pentru sicrie. Dar femeilor vii li se cuvine floarea vie (n. a.).

constă dansul ei? Ea bate din călcâie, cu patimă, abia înaintând, aproape imobilă, cu braţele lăsate în jos şi străbătute de vibraţiile înnebunite ale castanietelor, ce par nişte păsări dezlănţuite în amurg, cu şoldurile cuprinse de un tremur asemănător cu infinitul tremurat al valurilor mării. În talie, corsajul se încreţeşte şi se descreţeşte. Gâtul puternic al dansatoarei. Puterea cu care loveşte scena cu picioarele, muzica în surdină, aproape cu totul ştearsă, puterea cu care loveşte cu picioarele, ce te înfioară şi te face să plângi. Şi această fremătare pe loc este precum cea a păsărelei fascinate de un vultur, şi ochii ei larg deschişi privesc drept înainte, şi poate că moartea e cea care o fascinează. Înaintează, totuşi; călătoreşte, zidită în dansul ei, face o călătorie vagă, cu o expresie de încremenită jubilaţie pe chip. Ca şi în mersul planetelor, marea orbită pe care o descrie în jurul scenei dă naştere uneori unor orbite mai mici; atunci braţele ei, ridicându-se ca nişte aripi, prin gestul lor par a-i deznoda picioarele, şi ea face trei paşi mari şi liberi, trei paşi de femeie, mai uşori parcă datorită unduirilor braţelor. Şi totul se petrece fără ca pe chipul ei să se schimbe ceva, şi în aceeaşi îmbrăţişare de sunete patetice.

Acest *fandanguillo* dansat de Dora la Cordobesita, obscură cântăreaţă, care, în afară de asta, nu-i nimic, acest dans deci, şi apoi câteva clipe cu Custodia Romero, este tot ce am văzut mai frumos din spectacolele date de femei. Şi asta continuă să lucreze în mine tot mai în profunzime.

Custodia Romero dansează şi ea acest *fandanguillo de Huelva.* De neuitat uneori, ea lasă loc aici femeii din Córdoba, care o învinge prin simplitate şi spirit tragic. Fie şi numai costumul ei, din stofe multicolore, ar fi de ajuns pentru ca starea de farmec să nu se mai nască: căci nu-ţi mai poţi închipui un *fandanguillo de Huelva* dansat altfel decât într-o rochie neagră, cu trandafiri pe şold...

Am văzut tragediene cu diplomă, prostituate care ţipă şi gem; ele îmi stârneau râsul şi, foarte curând, dezgustul. Dar o micuţă *jáca* andaluză, aproape fără să se mişte, ne dă emoţia morţii.

Este oare conştientă de ceea ce realizează? Cred că nu.

A ieşit din scenă. Se va întoarce pentru numărul următor.

Se întoarce, cu o cutie de pălării sub braţ. Este o midinetă din Madrid. Cântecul ei este încă şi mai idiot decât cântecele de *café-concert* de la noi. Ea se strâmbă, ca să ne facă să râdem. Lumea râde. Tinerii sunt în delir. Da, ei o aplaudă mai mult decât atunci când dansase *fandanguillo...*

Ah, aş vrea să plec, chiar în acea clipă... Dar nu pot. Atunci, îmi aplec capul şi îmi ascund faţa în mâini, ca să nu mai văd ceea ce văd.

JESUSA MONTERO

Este, se pare, o femeie superioară.

LA MACARRONA

Are şaizeci de ani, poate. A avut mare succes în timpul Expoziţiei din 1900, de la Paris. Mai întâi, când am văzut-o dansând cu un tremur în întregul trup, m-am gândit fără să vreau la magnifica bătrână doamnă din *Femei vesele.* Dar ea are încă putere, vioiciune şi, în faţa surâsurilor şi râsetelor (pline de simpatie, fără îndoială, şi totuşi...), îşi înalţă capul într-un gest de sfidare, înduioşător de mândru. E mai puţin iubită când, întorcându-se cu spatele la public, îşi dezlănţuie, cu o mişcare de

maelstrom, fesele. Acest unic împrumut pe care l-a luat dansul spaniol din dansul oriental mi se pare îngrozitor.

După ce a terminat de dansat, se aşază la locul ei, în *cuadro flamenco*; tuşeşte şi respiră mai greu, de oboseală. Şi frumoasa, pura, foarte tânăra ei nepoată, la Macarronita, aşezată alături de ea, îşi pune mâna pe mâna ei. Apoi la Macarronita se scarpină pe nas. Cât de mult o iubesc când se scarpină pe nas!

La Macarrona s-a întors în sală, şi trece, de la o masă la alta, unde i se oferă să bea şi să mănânce, după obiceiul acestor doamne; când ele trec, eu trag adânc pe nări mirosul pe care-l lasă în urmă, ca o potaie care adulmecă. La Macarrona se aşază lângă noi şi spune: „Acum, că sunt bătrână...” Toată lumea tace. Aşa cum o beduină, o femeie din deşert, atinge hainele unei turiste europene, ea îşi trece mâna peste şalul femeii care mă însoţeşte. Mă priveşte – pe mine, nu pe cea care poartă şalul, cu un amestec de fineţe şi de grosolănie pe chip, face ochii mari şi spune: „E frumos!”

Pe scenă se cântă iar. Atunci spatele ei începe să unduiască, precum un şarpe care aude fluierul unui vrăjitor.

La Macarrona e cuprinsă de un mare entuziasm când încep să-i vorbesc în stilul înflorit mult preţuit în provincia ei. „Când văd atâtea frumuseţi orbitoare, nu mă mai mir că întâlnesc atâţia orbi în Spania!” Această frază este repetată de la o masă la alta, şi toată lumea mă priveşte cu un respect mai mare chiar decât dacă aş fi scris *Divina Comedie.*

De trei ori, ţinându-mi nemişcată mâna ca să-şi aprindă ţigara de la a mea, ea mă strânge de încheietură. Şi cum, ultima oară, eu schiţez un gest de retragere, o văd cum îşi răsuceşte cealaltă mână, de enervare. Într-adevăr, e o rasă pătimaşă.

Toate astea se petrec sub ochii celeilalte.

I-am văzut fotografia într-un album. Avea douăzeci de ani. Era o femeiuşcă încântătoare cu un năsuc rotund.

LA MACARRONITA

Braţele ei, frumoasele-i braţe, ridicate deasupra capului, braţele ei făcute să fie luate în mâini de bărbat, unduiesc molatic, precum coada unei pisici mulţumite. Şi ea dansează, privindu-le.

Tot dansul, întreaga ei expresie sunt în braţele ei.

Vorbeam mai sus, descriind cum dansa Dora la Cordobesita, despre „încreţiturile şi descreţiturile corsajului în scobitura taliei”. Sunt însemnări de demult, iar acum citesc că Estebanez Calderon arată că trăsăturile caracteristice ale dansului andaluz rezidă în mişcarea braţelor şi a taliei, în timp ce celelalte dansuri se caracterizează mai ales prin mişcarea picioarelor.

Iată de ce balerinele spaniole preferă să danseze în rochii lungi şi largi, care ascund mişcarea picioarelor, şi trebuie să mărturisesc că aceste dansuri îmi plac enorm de mult. Înţeleg că nu iubeşti o femeie decât pentru braţele şi pentru umerii ei.

MARIA DEL VILLAR

Am văzut-o dansând, pe 16 februarie 1928, la Opera din Alger.

CHELITO

Dansatoare solistă la Alcazar, Madrid

Oamenii din Madrid ştiu probabil ce fac.

MARY ESTHER

S-a întâmplat oare pentru că nu mai fusesem în Spania de opt ani? Sunt un naiv care s-a ambalat pentru una dintre primele femei întâlnite, într-un cabaret din Barcelona? Timp de un sfert de oră am iubit-o pe Mary Esther. Poate că greşeam. La Madrid, nimeni nu a auzit de numele ei, de acest nume deconcertant de andaluză anglo-evreică. Şi acum, iat-o.

Este înaltă, ceea ce n-o împiedică să fie şi frumoasă. Nu are farmec sau talent, ci un ce anume frumos. Nu e femeia durdulie, ci femeia cu adevărat frumoasă, cu picioare lungi: o plenitudine zveltă, o cochetărie sănătoasă, un nobil animal uman care te-ar putea face să suferi, fără să te simţi înşelat sau ruşinat. Spatele ei mai ales este o adevărată sărbătoare.

Un *fandango* este când frenetic, când greoi, greoi ca acest Valdepeñas cu gust de smoală. Când piciorul se înalţă, cu cea mai mândră încetineală, şi apoi se sprijină pe pământ, pentru ca trupul să se rotească, ea are mişcările marilor iepe fabuloase. Mă gândesc că am numit-o şi pe Dora la Cordobesita „un căluţ andaluz”, şi două versuri de Gongora, destul de enigmatice, îmi revin în memorie:

Buenas mujeres para ser caballos.
Buenos caballos para ser mujeres.

Bune femei pentru a-i sluji pe cai.
Buni cai pentru a le sluji pe femei.

Aceste dansatoare spaniole îmi evocă întruna valul mării şi calul, poate pentru că şi unul, şi celălalt se unduiesc ca şi ele. (Să reţinem că, în mitologia greacă, pentru acelaşi motiv, fără îndoială, calul este un atribut marin.) Şi să nu-l uităm pe măgăruş. Trebuie să fi auzit, călătorind cu ochii închişi pe spinarea unui măgăruş ce merge cu pas vioi, bocănitul grăbit al copitelor care lovesc pământul uscat al Africii, şi să te fi gândit, de la bun început, înainte de a face vreo apropiere precisă, că acest bocănit avea în el ceva feminin, pentru a desluşi apoi, într-un al doilea timp, analogia dintre ritmul său şi acel *zapateo* al dansatoarei spaniole.

Picioarele tropăie, orchestra parcă are foc în vine, mâinile fac, sus în aer, semnale, trupul se înfioară, neobosit, şi rochia imprimată cu ramuri şi flori are freamătul continuu al flăcării sau al jetului de apă, în timp ce apare şi dispare spatele lung şi divin. Şi peste toată această alcătuire voluptuoasă, nu impură, chipul rămâne nemişcat, cu gura întredeschisă de oboseală, dat cu un fard care străluceşte pe aripile nasului mic, aşa cum străluceşte pe nările îngerului din dreapta, în tabloul *Magnificat* de Botticelli, sudoarea băiatului din Florenţa, care a alergat pentru că trebuia să pozeze şi întârziase. – Fără cuvinte şi plină de strigăte delicioase.

Simt cum mă străbate un fior, o dată, de două, de trei ori. Şi îmi arăt o faţă care nu-i întărită de pofte, ci parcă ascuţită, mai întâi, şi apoi golită şi slăbită, aspirată de frumuseţe.

PEPITA PEREZ

Cambrura superbă a trupului îl oferă, într-adevăr, cerului. Sânii ei rotunzi, cu o parte în lumină şi una în umbră, sunt ca munţii în soare.

Sunt sâni din pricina cărora mori, care te fac să-ţi pleci privirea.

CUSTODIA ROMERO

Şi ea are mai puţin de douăzeci de ani. Ţigancă. Frumoasă. Improvizez câteva înjurături în cinstea ei[13].

Mai întâi, îndărătul scenei goale, un mic clinchet de castaniete, ca o chemare de pasăre în pădure, ca o pasăre care îşi ascultă strigătul.

Când îngenunchează, rochia i se roteşte în jurul trupului, măturând scena cu mişcarea valurilor. Şi acum, cu un genunchi la pământ, cu toată rochia desfăşurată în jurul ei ca un clopot, ea se mişcă dedesubt, ca o fântână de nesecătuit...

Fraza muzicală înaintează ca o undă, cu o lâncezeală de vals, şi femeia trece tot aşa, cufundându-se şi ridicându-se, ca purtată de tălăzuirea sonoră. Şi dincolo, pe acest ritm de vals, trec nişte femei obosite de sânii lor. Şi, pentru această simplă frază de vals care trece, chiar dacă credem în inferioritatea sexului feminin, am vrea

---

[13] Înjurătura mediteraneeană, nefiind decât o ţâşnire perpetuă a preaplinului rasei, poate fi un semn de admiraţie, de iubire, de amuzament, de respect etc., pe scurt, de simpatie faţă de persoana înjurată. Chiar şi nişte necredincioşi sunt îngroziţi de înjurăturile celor doi Borgia, tatăl şi fiul. Dar înjurăturile lor, în care îl invocă pe Hristos şi o invocă pe Fecioara Maria, nu sunt mai teribile decât înjurătura naţională spaniolă: „Mă c... pe Dumnezeu!“, repetată zilnic de milioane de catolici credincioşi şi practicanţi. Căci cele două popoare cele mai catolice din Europa, spaniolii şi italienii, sunt şi cei care înjură cel mai mult. Dacă ne gândim că bazinul mediteraneean a venerat dintotdeauna, mai mult sau mai puţin conştient, organele sexuale ca pe nişte divinităţi, putem chiar desluşi, în înjurăturile celor doi Borgia, o nuanţă de admiraţie respectuoasă – şi familiară, adică respectuoasă – faţă de Sfânta Fecioară şi de Fiul ei în privinţa organelor lor, şi dorinţa de a invoca protecţia acestor părţi, *cele mai sacre* din fiinţa Lor (n. a.).

să murim zadarnic pe umărul uneia dintre aceste frumoase capricioase. E o mângâiere inexprimabilă pentru ochi şi pentru ureche. În cinci secunde, toată feminitatea secolului al XIX-lea. Secolul al XIX-lea, cu puterea sa de incantaţie, ca şi cele mai vechi secole de odinioară.

Brusca întoarcere a umerilor ei: o mişcare rapidă de rândunică. Şi pe umărul ei întunecat, lucind de sudoare, a luminat un fulger.

Între o dansatoare spaniolă şi o *girl* englezoaică se află toată distanţa care separă o floare înmiresmată de o floare fără parfum. Ce diferenţă între această maiestuoasă ridicare de picior şi dezgustătoarea aruncare de picior a englezoaicei! Una dintre lojile de aici este ocupată de nişte tineri englezi: cu feţe roz, ca de păpuşă, semănând cu nişte clovni, *ei râd.* În această frumuseţe de necontestat, ei au găsit nu se ştie ce care-i face să râdă. Simţi bine că nici nu vor bănui măcar vreodată ce este o femeie. Accesul la aceste spectacole, ca, de altfel, la toate deliciile patriei mediteraneene, ar trebui să le fie interzis englezilor. Acest mare popor este plin de virtuţi, prima fiind, alături de poporul spaniol, aceea de a fi unul dintre singurele popoare din Europa care are rasă. Când îi vezi pe englezi la ei acasă, îţi impun tot respectul. Dar să nu-i vezi în străinătate! Şi nu în ţări unde voluptatea e regină! Mărginiţi, aroganţi şi batjocoritori, ei otrăvesc orice loc unde ajung, şi te obligă să fii nedrept faţă de ei. Vom fi oare siliţi să avem un reflex de apărare naţională, asemenea celui al unchiului nostru, care, ori de câte ori făcea pipi, se întorcea cu faţa spre Anglia?

Din când în când, în timp ce dansează, Custodia surâde. „Ia te uită, am surâs!” Uitase să o facă. E un surâs crispat şi care o urâţeşte. Dar de ce să te sileşti să surâzi? Când te numeşti Custodia, îţi poţi permite să nu surâzi. Ca şi cum toate astea nu ar

fi serioase! Te poţi întreba cum de nimeni nu i-a spus Cordobesitei că dacă voia să-şi cânte cântecele, ar fi fost mai bine să danseze acel *fandanguillo* la urmă. Şi te poţi, de asemenea, întreba cum de nimeni nu i-a spus Custodiei că nu trebuie să surâdă. Dar poate că e mai bine aşa. Această Custodia este o floare sălbatică. Nu are în ea nimic „european". În dansul ei nu-i nimic asemănător cu dansul savant al unei Argentina. Este o inspirată, încă pentru câtva timp. Ea nu a plecat niciodată din Spania, din fericire pentru arta ei. Să-i iubim deci nepriceperea de a se preface, care, e adevărat, arată mai bine decât orice că este „autentică".

Se întoarce, salută, palpitând şi mai având încă în ea ceea ce moare din dansul ei. Şi faţa i se luminează acum de un surâs adevărat, care ne poate îndreptaţi să-l numim pe celălalt crispat.

Treptat, îşi recapătă respiraţia normală. Capul nostru, pe sânul ei, ar fi ca o barcă legată de mal, într-un port, când valurile stârnite de un vapor care trece mai întâi o leagănă, dar, treptat, barca îşi recapătă nemişcarea.

E cu adevărat foarte frumoasă. Beau întru gloria ei un pahar cu apă rece.

NECUNOSCUTA
(ÎMPREUNĂ CU RAMIREZ)

El, Ramirez, omul-marionetă, dezarticulat, un bătrân ca o maimuţică electrică, neexistând decât în sacade, şi din care ai putea să faci să iasă scântei dacă i-ai trece mâna prin păr. Ea, urâtă, cu picioarele scurte, aproape monstruoasă. Dansează numai cum îi spune inspiraţia, răsucită în toate sensurile de un demon. E cu adevărat o posedată. Ca şi Ramirez, parcă ar avea în centrul trupului o pilă electrică. Este nebunia sexuală dezlănţuită, scena

finală a unui post al cărnii prelungit peste măsură, în timp ce femeile, în jur, după moda arabă, îşi lovesc palmele una de alta şi scot ţipete ascuţite şi dezordonate ca să o excite. Trebuie să mărturisesc că mi se pare că totul ţine mai curând de teratologie decât de dans, că am o stare neplăcută, ca şi cum aş asista la o criză de isterie, şi mi se face aproape frică. Sunt pe punctul de a le regreta pe acele cuminţi bacchante care participau la „Bacchanalele” din strada Favart.

Conversaţie cu Ramirez:

— Deci n-ai fost niciodată în Franţa?

— Nu, n-am trecut niciodată dincolo de mare.

(Să notăm că Ramirez trăieşte la Sevilla.)

— Vara, când localurile din Sevilla sunt închise, aţi putea să vă duceţi să dansaţi la Paris, în bune condiţii.

— Da, dar vara... trebuie să vedem Alameda noaptea! (Tace un timp, apoi, cu pumnii strânşi, cu ochii pe cer:) *Alameda de mis carnes!*[14]

Un fapt care mi-a fost povestit la Sevilla se potriveşte bine cu aceste replici. Mi s-a spus – dar este oare exact? – că dansatorul rus Leonid Massin venise să studieze şi chiar să înregistreze cu un aparat dansurile lui Ramirez, pentru a se inspira din ele pentru rolul său din *Tricornul.* Massin câştigă... cât? Ramirez câştigă doi duros (45 de franci) pe seară. Toţi cei din Andaluzia sunt nişte Ramirez.

PASTORA IMPERIO

---

[14] Alameda este un mare bulevard din Sevilla. *Alameda de mis carnes: Alameda, carne din carnea mea* (n. a.).

Am văzut-o doar o singură dată, într-un mare music-hall din Paris: Pastora Imperio, celebră în toată Spania şi în America de Sud, cum este astăzi Argentina în Franţa. Un scriitor spaniol, care nu era scriitor şi nu era nici spaniol, o supranumise „madona cu ochi verzi”. Ea nu avea nimic dintr-o madonă şi ochii ei nu erau verzi.

A cântat mai întâi nişte cântece *flamenco,* şi ne-a surprins pe toţi. Orchestra se târa în urma cântecului, una dintre acele *bune* orchestre pariziene, lipsită de vlagă, incapabilă să cânte nu numai muzică populară spaniolă, ci şi *Simfonia a IX-a.* Madona, sau mai curând matroana cu ochi verzi, era atunci în acel moment dificil al vieţii când un bărbat se poate salva de urâţenia vârstei prin inteligenţa chipului; dar ce poţi să faci când eşti femeie? Vocea ei era vocea femeilor spaniole: răguşită şi nazală. Când a început să execute ceea ce trebuie să numim giga feselor, publicul nu a mai rezistat. Mai întâi lumea pufnise în râs îndărătul programelor; toţi au coborât programele, şi sala a început să râdă cu hohote, fără nicio milă. O, calvar al artiştilor!

Simţeam că şi eu, dacă nu aş fi iubit, pe atunci cu pasiune, geniul andaluz, as fi râs poate. Poate că tot ce iubeam eu nu era vrednic de iubire. Oricum, avea nevoie de ambianţa originară. În anumite momente, în jurul a ceea ce iubim, o anumită ambianţă plină de simpatie este atât de necesară, încât nu o dată o corrida a fost pentru mine pe jumătate ratată doar pentru că am văzut, la câţiva metri de mine, nişte spectatori profani şi care nu se dăruiau clipei în timp ce eu mă dăruiam. În *Memoriile* lui Goethe putem citi cât era acesta de afectat de persoanele care denigrau ceea ce el admira.

Iată lucrul cel mai crud. M-am întors a doua zi. Cu o clipă înainte ca Pastora să cânte cântecul său *flamenco,* care voia să

emoţioneze, un bărbat în livrea aducea pe scenă o pancartă: *Cântec comic.* Pentru ca publicul să poată râde nestingherit.

DANSATOARELE DE JOTA
ŞI DANSATORII
CARE LE ÎNSOŢESC

Fata dansează cu privirea plecată, cu braţele lăsate în jos. În faţa ei, băiatul dansează cu braţele ridicate, şi fără să o părăsească din priviri.

Aceste două atitudini atât de simple sunt de o frumuseţe sfâşietoare. Braţele lăsate în jos ale fetei fără apărare, făcută spre a fi luată, şi de oricine, şi resemnarea din ochii ei pe jumătate închişi. Şi masculul cu braţele ridicate, complet verticale, într-un gest de bucurie triumfătoare, frumosul băiat care găseşte că totul este uşor şi care nu va şti niciodată ce-i suferinţa...

Citesc undeva: „Adeseori (în dansul *jota),* la fiecare dintre perioadele marcate de *copia,* cavalerii se substituie unii celorlalţi în faţa dansatoarelor, care nu par să-şi dea seama de asta”.

Şi în viaţă, fiinţele se înlocuiesc unele pe altele, se izgonesc unele pe altele în braţele noastre, *fără ca noi să părem a ne da seama de asta...*

CARMEN PINILLOS

SUCCES, SUCCES NOTABIL
ŞI
ca totdeauna
MARE ŞI SINCER
AL BUNEI ŞI FRUMOASEI BALERINE
CARMEN PINILLOS

Aşa scria pe afiş.
Am intrat.

Înţeleg acum de ce „ca totdeauna” era scris cu litere mai mici. Când minţi, cobori vocea.

TERESA MANOLÉ

Dansatoare suplinitoare
la cinematograful
din Pozal de Las Gallinas
(Insulele Canare)

Fie şi numai acest titlu vorbeşte despre meritele ei.

CARMEN DE LA ROSA

Iubirea pe care ea i-o oferă, încrederea ei înaripată, plăcerea pe care o simte încă înainte de a-i vorbi abandonându-se total. Şi dintr-odată ultragiul. Nu ştim care. Un nimic, probabil. Dar ea e adânc rănită, pumnalul i-a străpuns inima. Plânge cu lacrimi de furie. Cum tremură de tare! Cât e de frumoasă indignarea unei fiinţe nobile, a unui animal pursânge! Ea pierde totul, dar nu-l va mai revedea. Nu depinde decât de ea să-l revadă şi să fie fericită. Dar nu, preferă să piardă totul decât să îndure. O, fată plină de mândrie, cât de bine te înţeleg! Bărbia ei ridicată sfidător, piciorul care loveşte podeaua, apoi aroganţa ei dureroasă. Cât de bine face faţă situaţiei! Cum ştie să reia viaţa de unde a lăsat-o în ziua când a început să fie fericită! Fată plină de mândrie! Fată plină de mândrie! Fată din rasa mea! Şi eu nu pot să fac nimic pentru tine. Şi nici el, acum, după cele întâmplate.

Dans aproape de neînţeles pentru nişte francezi de după război. Mândria? Nu înţeleg despre ce vorbeşti! Le este necunoscut acel fior al unui cal de rasă, care, uimit mai întâi, apoi înnebunit la gândul că stăpânul său a îndrăznit să-l lovească, s-ar arunca într-o prăpastie dacă ar şti că astfel l-ar târî după sine şi pe cel ce l-a ofensat. (Acest caz mi-a fost povestit ca fiind adevărat[15].) De unde şi nişte duşmănii tenace sau, mai curând, nişte treceri instantanee de la o îndelungată prietenie la o indiferenţă definitivă, şi pe care cel care a ofensat nu şi le poate explica, pentru că el este făcut dintr-un metal care nu cedează acolo unde cedează celălalt. „Cum! Să se supere numai pentru atât!” Da, dar pentru acel nimic, pierzi o fiinţă. Mai mult chiar: cineva care ar accepta, din dispreţ, până şi cele mai mari calomnii, nu va accepta poate ca un om pe care-l stimează să uite să-i răspundă la o scrisoare. Cunosc oameni care, avându-şi de la o anumită persoană averea, fericirea lor, viitorul lor, ar rupe definitiv cu ea dacă nu ar veni la o întâlnire.

ISABELITA RUIZ

Îl luasem pe G... împreună cu domnişoara de L... la l’Empire (din Paris), un sfert de oră, ca să o vedem pe Isabelita Ruiz. *„Soy triste porque no oigo la voz de mi pueblo[16].* G... o luase în trecere, nu ştiu de unde, pe doamna S... O vedeam deci pe dansatoare, pe femeia estivală, şi spatele ei plin de cântări, şi o iubeam, *porque soy triste.* Numai G... nu aplauda. Ba chiar s-a întors şi a spus: „Pune în mişcare tot ceea ce nu trebuie”. Doamnele îl atacară, căci femeia

---

[15] Ca şi cel al unui leu băgat în cuşcă şi care s-ar fi lăsat să moară de sete mai bine decât să bea din strachina lui, pentru că băuse din ea şi un câine (n. a.).

[16] Sunt tristă pentru că nu aud vocea poporului meu (n. a.).

estivală e frumoasă şi este o floare de feminitate. Eu, unul, nu spuneam nimic: despre lucrurile cele mai importante pentru mine nu vorbesc. Dar nu-mi mai puteam gusta plăcerea din plin, văzând că nu-i împărtăşită şi că exista în spaţiul strâmt al lojii cineva care se îndoia de alegerea mea. *Yo soy triste, yo soy triste...* Cât de mult detest ceea ce nu-mi place!

Toată seara nu-i spusesem niciun cuvânt doamnei S... Vorbisem chiar având grijă să nu mă uit la ea, căci este ruda cuiva care nu mă iubeşte, şi mă temeam întotdeauna că, dacă o privesc, s-ar putea să surprindă ceva jignitor în expresia mea. Dar acum ea nu mai era asta, era doar o femeie, o soră a femeii estivale, şi care o iubea, şi care spunea că o iubeşte când închide ochii. (Şi Dora din Cordoba închidea ochii, aşa cum îi închid şi leii.) Şi în maşină, la întoarcere, crispat, îi vorbeam, şi restul era uitat, şi eram de aceeaşi parte a baricadei, pentru că ea iubea ceea ce iubesc şi eu, iar în acest moment eu o iubesc pe Isabelita Ruiz şi faptul că este tristă *porque no oigo la voz de mi pueblo.*

CONCEPCION SALGADO

Greşeala femeii de a purta părul scurt. Greşeala de a suprima acel păr vaporos care, pe ceafă, anunţa trupul şi comorile lui negre sau aurii, vorbind parcă sufletului. Nimic nu-i mai feminin şi tocmai de aceea şi-au tăiat părul. Părul lui Concepcion Salgado moare parcă pe ceafa ei, şi se mlădiază murind, pentru a se întoarce dedesubtul urechii. Mai moare încă o dată, în faţa urechii într-o lungă şuviţă. La mijloc, urechea (pe care îţi vine s-o ronţăi), pare o mică insulă.

În creştetul capului, părul bine întins şi lucios este un loc unde se odihneşte soarele. Şi cărarea albă, în părul des şi negru, este

precum Calea Lactee pe cer sau precum cărarea care duce la casa iubitei.

Neagră şi albă, şi atât de meditativă, te duce cu gândul la o noapte cu lună. Este ca o noapte care luminează.

FETIŢE CU NEMILUITA

Frumuseţea femeilor din Andaluzia este, în parte, o legendă. E vorba oare de vivacitatea aerului din Madrid sau de selecţia care se face în mod natural într-o capitală? Căci, neîndoielnic, la Madrid sunt cele mai frumoase femei din Spania. Să bei fără să mănânci, să trăieşti închisă în casă, după obiceiul oriental, să ieşi într-un aer mereu călduţ: toate astea îngreunează trupul şi buhăiesc faţa lui Carmen. Ba chiar tipul de femeie din Sevilla este mai frumos decât cel din Cadix, Granada, Cordoba. Şi totuşi, vraja numelor e atât de mare încât, evocând astăzi această şcoală de dans din Sevilla, mi se pare că evoc un coş cu flori. Or, iată că un prieten îmi arată o scrisoare pe care i-am trimis-o din Sevilla; îi scriam aici: „Din treizeci de eleve de la Realito, între doisprezece şi douăzeci de ani, doar patru sau cinci sunt frumoase”.

Aceste fete dansează nişte *sevillanas,* pe o muzică foarte veselă, o muzică plină de soare, una în faţa celeilalte, dar fără să se atingă. De fiecare dată când se apropie una de alta, îşi surâd. Dansul se termină, rămânând parcă în aer, printr-o notă înaltă, în timp ce cele două fete se opresc faţă în faţă, ridicându-şi bărbia, cu un frumos gest de provocare, pe care îl dezminte strălucirea veselă a ochilor. Câtă graţie!

Bărbatul face pe prostul ca să-i placă femeii, se târăşte ca să o obţină, apoi, după ce a avut-o, devine grosolan, spre a se răzbuna de umilinţa până la care a trebuit să coboare. Uneori chiar se

răzbună înainte. Este ritmul raporturilor dintre sexe. Dansurile dislocate, pseudoamericane, dansate de femei pe scenă de câţiva ani, plac bărbaţilor pentru că bărbaţii se bucură când văd o femeie înjosindu-se în public şi devenind grotescă, după cum se bucură şi că o pot dispreţui în mod public. Iată adevăratul motiv al succesului acestor dansuri şi al succesului anumitor mode feminine, prezentate ca o victorie a femeii, şi care sunt o victorie a bărbatului, una urâtă. O, femei, îl auziţi cum ricanează? Dar ele nu aud nimic, nu bănuiesc nimic. Câtă stângăcie manifestă ele în arta de a plăcea! Acesta este unul dintre lucrurile cele mai uimitoare din lume. Dacă el ar exista, faimosul „Geniu al speciei” ar trebui pedepsit pentru incapacitate profesională.

Exceptând câteva cercuri snoabe din Madrid, cu aspiraţii moderne, dansul zis excentric ar fi imposibil în Spania, şi asta pentru că femeia este iubită şi nu ar fi lăsată să se degradeze. Micuţele din Sevilla care dansează la Realito sunt învăţate să devină femei desăvârşite; este un ideal care ar putea fi formulat astfel: demnitatea în voluptate. Căci, bineînţeles, întregul lor dans tinde către dorinţă. Dar există dorinţă şi dorinţă. Către un *tablao* andaluz urcă o dorinţă care este spre onoarea creaţiei. Către scena music-hallului parizian urcă o dorinţă care este o murdărie.

Una dintre fetiţe – are paisprezece ani – are faţa luminată de un fel de extaz, în timp ce dansează, şi o clipă după aceea îşi încruntă sprâncenele cu o expresie dureroasă, astfel încât nu ştii niciodată, când îţi iei ochii de la ea, dacă o vei regăsi exultând sau îndurerată. În treacăt, continuând să danseze, se priveşte în oglindă. Ştie deja să se uite ţintă la tine în momentul când presiunea prea puternică a dansului îi întredeschide buzele într-un surâs, şi acest surâs care îţi este dedicat e încântător. Când o întrebi dacă va dansa curând în

public, îţi răspunde: „Trebuie să mă mai împlinesc, mai întâi”. În fiecare dimineaţă, ea trebuie să-şi cerceteze trupul...

În fundul sălii, orânduit ca pentru o bătălie, este escadronul mamelor, apăsător şi ameninţător precum cel al elefanţilor lui Darius. În mijlocul dansatoarelor, fără oprire, cu capul clătinându-i-se de oboseală, Realito, deşi epuizat până dincolo de orice limită, impune ritmul cu ajutorul castanietelor. „Sufăr”, spune el când este întrebat. Cuvântul acesta e mai puternic decât dacă ar spune: „Sunt mort!” Dragii mei confraţi, fiţi atenţi la lecţia lui Realito.

Într-o zi, prin fereastra deschisă, când lecţia de dans era în toi, nişte golani au aruncat în sală un câine mort. Vă închipuiţi ce învolburare de fuste a urmat! îmi imaginez un balet pentru scenele noastre. În sala lui Realito se succed dansuri din toate provinciile Spaniei şi din toate timpurile. Şi dintr-odată cade aici un câine, strigătele, nebunele copile care se risipesc în toate părţile, îşi ascund capul la sânul dragonilor materni. Pe scena pustie, îngrijitorul sălii, un pitic grotesc, aşa cum sunt iubiţi în Spania, vine să ridice *obiectul* cu o expresie de silă pe ritmul unei muzici hazlii. Atunci fetiţele se întorc, timid la început, apoi cu tot mai mare îndrăzneală, încep din nou să danseze. Dar ele nu îndrăznesc să atingă locul batjocorit, şi dansurile, când cade cortina, se rotesc în jurul unui spaţiu vid.

Astăzi totuşi, la sfârşitul şedinţei, li se permite fetiţelor să danseze boston: e o concesie făcută unor timpuri nefericite. Realito le întoarce spatele, cu dezgust, acestor inovaţii, şi ne citeşte un articol pe care tocmai l-a publicat. Ar vrea să fie fondat un Conservator de dans *castiza,* pentru a menţine tradiţiile celui mai pur dans andaluz, a-i învăţa pe tineri să dispreţuiască dansurile de *dancing,* şi să marcheze apăsat că Spania revendică oficial, ca pe una dintre bogăţiile sale, arta *flamenco.* Prietenii mei spanioli, care

sunt universitari, îmi fac cu ochiul pe ascuns. Ei îşi bat joc de Realito şi de florile exuberante ale beţiei de cuvinte andaluze, moştenitoare directă a stilului oriental. Ei condamnă faptul că, pentru nişte figuri de dans bune pentru domnişoare, Realito, transportând în literatura sa sfântul delir al coregrafiei, invocă neîncetat gloria străbunilor şi cucerirea Indiilor, a căror folosire lirică ar trebui rezervată, după părerea lor, înaltelor fapte ale telegrafiei fără fir şi ale aviaţiei spaniole. Este evident că ideea lui nu-i interesează. Dar eu sunt din toată inima alături de Realito. În primul rând în numele poeziei, singura care mă interesează. Apoi în numele Spaniei celei mai profunde, pe care aceşti intelectuali o trădează fără să ştie. Lăsând să degenereze dansul şi cântecul andaluz, lăsând să fie defrişată La Camargue, laşi să fie mutilate sufletul Spaniei şi sufletul Franţei.

Ce calcul prost făcut, pentru o ţară, cel de a înlocui, prin ceea ce toţi dau, ceea ce nu putea fi dat decât de ea singură!

Peste doi ani – atât le trebuie modelor europene ca să ajungă în Andaluzia, nu bostonul, ci charlestonul va fi dansat, la sfârşitul şedinţei, de fetiţele de la şcoala lui Realito, inconştiente, ca şi cele mai multe dintre cele invocate de noi aici, de ceea ce le înfrumuseţează şi de ceea ce le urâţeşte, şi cunoscându-şi atât de puţin geniul, încât sunt în stare să imite, cu o ridicolă întârziere, idioţenia americană şi vulgaritatea pariziană. Parcă le şi văd, scuturându-şi picioarele ca şi cum ar ieşi dintr-un c... în care ar fi intrat. Şi mă gândesc la acea slujnicuţă maură pe care am văzut-o în balconul unei case din Alger, unde era muncită de doamna Ce-nu-poate-fi-niciodată-mulţumită, obeză, cu ceafa rasă şi purtând un lornion: o mică zână slujind unei vrăjitoare. Dar mi-a deranjat puternic imaginaţia când, vrăjitoarea întorcându-i spatele, ea s-a pornit să danseze în draci un charleston, cu o expresie atât de

stupidă, încât dintr-odată mi-a pierit cheful care mă cuprinsese să o răpesc de la îndatoririle ei.

FINAL

Romancierul Carlos Reyes scrie pe bună dreptate, despre cântăreţele şi cântăreţii de *cânte hondo,* că publicul vine „să-i vadă suferind”. Şi el mai spune (văzând o dansatoare): „Toţi simţeau cu o forţă nemaiauzită plăcerea de a trăi şi dorinţa andaluză de a suferi cu voluptate”.

„Aceste puternice nelinişti, aceste stări de prostraţie, acest orgoliu sunt ale ei sau ale rasei? se întreabă Reyes în faţa altei dansatoare. Această suferinţă, care vrea să placă, aceste atitudini provocatoare şi aceste resemnate cuvinte «la ce bun?» sunt ale acestei *chula* sau ale poporului andaluz? Aceste lacrimi mândre, această voinţă neputincioasă sunt ale lui Pura sau ale orgoliului spaniol? Este oare cu putinţă ca atâta înflăcărare, atâta patimă şi atâta dorinţă violentă să nu ducă nicăieri?” Căci el se gândeşte la Spania, la „eroismul spaniol care nu izbuteşte să se întruchipeze într-o operă”. Şi iată că, citind asta cu o ciudată emoţie, încep să mă gândesc la mine însumi aşa cum m-a văzut Juan Lafita – care s-a născut în Andaluzia – în acel desen atât de bine destinat pentru *Sans Remède,* unde este reprodus: călare, cu suliţa pe umăr, într-un loc unde pasc tauri. Dar, deşi înarmat ca un cuceritor, cu ochii deschişi spre vid şi plini de o surprinzătoare tristeţe. Fără credinţă, fără misiune şi ocupându-mă de tauri ca să-mi omor timpul, ca un trăgător care trage într-un perete. „Este oare cu putinţă ca atâta înflăcărare, atâta patimă şi atâta dorinţă violentă să nu ducă nicăieri?”

„Un Don Quijote care să nu mai fie nebun”, spunea cineva atât de bine în faţa acestui cavaler nefericit.

„Ştiu ce pierd. Pierd nebunia”, se poate citi în *Micuţa infantă.*

Cuprins